

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Реактивно убиство партнера као облик насиља у
породици**

(мастер рад)

Ментор:

проф. др Миомира Костић

Студент:

Софија Стојановић

број индекса: М 008/21-О

Ниш, 2023. године

Садржај

I УВОД.....	1
II КРИВИЧНА ДЕЛА УБИСТВА	5
2.1 <i>Криминолошко одређење убиства</i>	5
2.2 <i>Кривичноправно одређење убиства</i>	7
III ФЕНОМЕНОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РЕАКТИВНОГ УБИСТВА ПАРТНЕРА ..	10
3.1 <i>Обим и структура убиства</i>	11
3.2 <i>Начин и средства извршења убиства</i>	13
3.3 <i>Географска распрострањеност убиства</i>	14
3.4 <i>Карактеристике извршиоца</i>	15
3.5 <i>Саучесништво, раније понашање и рецидивизам</i>	16
3.6 <i>Карактеристике жртве</i>	18
IV ЕТИОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РЕАКТИВНОГ УБИСТВА ПАРТНЕРА	21
4.1 <i>Појам узрочности. Микро и макро нивои узрочности. Криминогени фактори</i> ..	21
4.2 <i>Егзогени фактори</i>	23
4.2.1 Економске прилике	23
4.2.2 Образовање и запосленост	25
4.2.3 Продичне прилике и односи	27
4.2.4 Неповерење у институције	36
4.3 <i>Ендогени фактори</i>	43
4.3.1 Интелигенција	43
4.3.2 Карактер	44
4.3.5 Темперамент	44
4.3.4 Емоције	45
4.3.3 Ставови и схватања	46
4.4 <i>Мотиви извршења дела</i>	49
V РЕАКТИВНО УБИСТВО ПАРТНЕРА У МЕДИЈСКИМ ТЕКСТОВИМА	51
5.1 <i>Појам и врсте медијских текстова</i>	51
5.2 <i>Медијски текстови</i>	54
5.2.1 Реактивно убиство партнера у домаћим медијима	54
5.2.2 Реактивно убиство партнера у страним медијима	67
5.3 <i>Анализа медијских текстова</i>	74
5.3.1 Анализа случајева из медијских текстова	74
5.3.2 Анализа начина извештавања	76
VI РЕАКТИВНО УБИСТВО ПАРТНЕРА У ПРАКСИ ВИШЕГ СУДА У НИШУ –	
СТУДИЈА СЛУЧАЈА	79
6.1 <i>Студија случаја као метод научног истраживања</i>	79
6.2 <i>Случај из праксе Вишег суда у Нишу</i>	79
6.2.1 Ступање у брак и насиље у браку	80
6.1.2 Извршење дела	81
6.2.3 Изјаве сведока, налаз и мишљење вештака	82
6.3 <i>Анализа случаја</i>	83
6.3.1 Феноменолошка анализа	83
6.3.2 Етиолошка анализа	85
VII ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	89
VIII ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ	93

IX ПОПИС ОСТАЛЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ	96
X САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	99
<i>10.1 Summary and Key Words</i>	100
XI БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА	102

I УВОД

Породично насиље представља фактор слабљења породице, али и друштва у целини. С обзиром на то, државе широм света прихватају на се обавезу да овај феномен, ако не спрече, а онда бар препознају и на њега реагују по службеној дужности: да учиниоце санкционишу, а жртве заштите. Насиље у породици може се јавити у више облика у зависности од релације на којој се испољава. Можемо разликовати насиље према члановима заједничког домаћинства (које се најчешће испољава као насиље према старим особама), насиље према деци и насиље у браку. Партнерско насиље, као и породично насиље уопште, можемо сагледати као широко распрострањену патолошку, пре него као инцидентну, појаву.

Законодавство Републике Србије препознаје насиље у породици као друштвени проблем и пружа заштиту жртвама овог облика насиља путем норми Породичног закона, Кривичног законика и Закона о спречавању насиља у породици. Уз то, Породични закон прописује могућност развода брака на иницијативу једног од брачних другова у случају озбиљне и трајне поремећености брачних односа. Ипак, неке од жртава породичног насиља, уместо у одредбама позитивноправних прописа и напуштању брачне или ванбрачне заједнице, решење проналазе у лишењу живота партнера. Иако убиства насилних партнера од стране жртава нису честа појава, она се као излаз из ситуације насиља истичу по озбиљности и неповратности последице. Амерички форензички психијатар Емануел Танај овакво убиство означава термином „реактивно убиство“, описујући га као убиство насилника од стране жртве до кога долази када у односу постоје „катастрофални конфликти“, односно трајни конфликти чијим се последицама жртва не може прилагодити. Овај термин адекватан је с обзиром на то да убиство насилног партнера од стране жртве представља управо *реакцију* жртве на претрпљено насиље. Аутор је прихватио термин „реактивно убиство“ и користиће га у раду у циљу избегавања гломазне конструкције „убиство насилног партнера од стране жене-жртве насиља“.

С обзиром на релативно малу заступљеност лица женског пола међу лицима осуђеним за кривична дела убиства, па последично и малу заступљеност реактивних убистава, овој теми је у домаћој литератури, али и медијима посвећено мало пажње. У делу „Од жртве до затворенице“, проф. др Весна Николић-Ристановић анализира је случајеве

жена које издржавају затворске казне за убиства насилних чланова породице, обухвативши и жене које су лишиле живота лица са којима нису била у партнерском односу. Теми реактивног убиства партнера посвећен је и документарни филм Хелсиншког одбора за људска права „Жене које су убиле своје насилнике“ који се састоји од кратких интервјуа жена на издржавању затворске казне и коментара стручних лица. Овај филм, међутим, не пружа детаљан и објективан увид у извршена дела, већ их само укратко представља кроз перспективу извршиоца.

Изабравши ову тему за свој мастер рад, аутор ће настојати да феномен реактивног убиства партнера обради са теоријског аспекта и емпиријског аспекта. Теоријски део рада чине два дела, од којих је први посвећен феноменолошким карактеристикама овог облика убиства, док се други део бави етиолошким карактеристикама истог. У први део рада, аутор ће укључити податке о феноменолошким карактеристикама случајева осветљених досадашњим истраживањима.

Емпиријски део рада обухвата анализу прикупљених медијских извештаја о случајевима реактивног убиства из домаћих медија ради сазнавања колико је случајева реактивног убиства партнера међу убиствима које жене врше над својим партнерима, колико њих је окончано осуђујућом, односно ослобађајућом пресудом; али и какво су насиље жене – извршиоци трпеле, какво је било њихово држање после извршења дела и које су кривичне санкције изречене осуђенима. Претраживање иностраних медијских извештаја биће извршено са циљем квалитативне анализе прикупљеног садржаја усмереног на донете пресуде и изречене кривичне санкције. Поред анализе случајева који су претстављени у медијским извештајима, аутор је посветио пажњу и начину на који медији извештавају о феномену реактивног убиства партнера. У емпиријском делу рада, представљена је и студија једног правноснажно окончаног предмета реактивног убиства партнера из праксе Вишег суда у Нишу.

Циљеви ка којима је аутор стремио у раду су: указивање на досадашња истраживања о предметном феномену, утврђивање места, средства и начина извршења реактивног убиства, постојање саучесништва и рецидивизама. Такође, аутор је настојао да утврди утицај егзогених фактора попут социо-економских прилика, породичних прилика и односа на извршење дела, као и улоге коју неповерење у институције има на доношење одлуке о

извршењу дела. Уз карактеристике извршиоца и самог дела, аутор ће посветити пажњу и жртви реактивног убиства у смислу анализе доприноса жртве извршењу кривичног дела.

Значај обрађивања ове теме је у свобухватном сагледавању феномена реактивног убиства партнера кроз указивање на његове феноменолошке и етиолошке карактеристике. Анализа феноменолошких карактеристика реактивног убиства омогућава боље разумевање овог драстичног одговора на проблем насиља у породици од стране жртве насиља. Са друге стране, разматрање етиолошких карактеристика овог феномена, омогућава да разумемо факторе који утичу на испољавање оваквог понашања, а индиректно и разлоге непријављивања насиља и остајања у партнерском односу упркос искуству партнерског насиља. Разумевање узрока одређене појаве представља темељ њене превенције у будућности.

Поред наведеног, аутор ће настојати да анализира тон и начин на који медији извештавају о овим случајевима, обликујући тиме перцепцију јавног мњења о овом проблему, као и о женама које су прешле пут од жртве до извршиоца кривичног дела.

Ради постизања наведених циљева прикупљене чињенице биће квантитативно (подаци из домаћих медијских извештаја) и квалитативно анализирани и описани (подаци из медијских извештаја и предмета из праксе Вишег суда у Нишу). У циљу анализе прикупљених и у раду презентованих података, аутор ће се користити аналитичко-дескриптивним методом у циљу обједињења приказа теоријских и емпиријских сазнања о феноменолошким и етиолошким карактеристикама реактивног убиства партнера.

За анализу случаја реактивног убиства партнера из праксе Вишег суда у Нишу аутор је одабрао методу студије случаја (енгл. case study) с обзиром на то да је заступљеност овог дела мала, као и из разлога што студија случаја омогућава да се индуктивним путем дође до објашњења феномена реактивног убиства уз сагледавање и анализу свих релевантних фактора који су допринели извршењу дела у конкретном случају, као и да се изврши провера теоријских промишљања о узроцима овог облика криминалног понашања.

Без намере да оправдава извршиоце дела, аутор ће настојати да сагледа факторе и околности које су довеле до извршења дела и провери следеће хипотезе:

- а) Извршиоци реактивног убиства партнера усвојили су патријархалне вредности и обрасце понашања.

- б) Извршиоци нису тражили или нису добили адекватну заштиту од насиља од стране институција.
- г) Извршиоци нису покушали да напусте насилног партнера.
- д) Извршиоци су тајили насиље које трпе и нису се обраћали за помоћ блиским лицима.
- ђ) Извршиоци су трпели су насиље током дужег временског периода.
- е) Извршиоци су лица која немају историју криминалног понашања.
- ж) Извршиоци који су предузели радње извршења дела у тренутку када насилник није могао да се заштити, осуђени су за кривично дело тешко убиство.

II КРИВИЧНА ДЕЛА УБИСТВА

2.1 Криминолошко одређење убиства

Насиље представља употребу силе, претње или злоупотребу моћи према другом лицу. Велики број кривичних дела врши се применом насиља или претњом насиљем. Кривична дела извршена на овај начин у криминолошкој теорији називају се криминалитетом насиља, који се сматра екстремним обликом испољавања агресије. Криминалитет насиља обухвата криминалне активности којима се средствима физичке и психичке принуде, односно применом силе или претње да ће се сила применити, угрожава или повређује интегритет личности.¹ Многобројне и разноврсне деликте са елементима насиља повезује испољавање агресивности према жртви. Ова врста криминалитета може се јавити као:

- организовано насиље – колективан, рационално постављен, планиран и организован акт, најчешће као део политичке стратегије;
- спонтано насиље – појединачно понашање;
- ритуално насиље – нпр. крвна освета,
- инструментално насиље – нпр. отмице, уцене, узимање таоца.

Криминалитет насиља обухвата крвне деликте, деликте насиља у породици и сексуалне делтикте. Под крвним деликтима подразумевају се сви појавни облици насиља којима се напада живот и телесни интегритет човека, као што су убиства, телесне повреде које за последицу имају смрт, тешке телесне повреде, навођење на самоубиство и помагање при самоубиству, учествовање у тучи у којој је неком лицу нанета тешка телесна повреда или је лишено живота, напуштање немоћног лица и непружање помоћи. У крвне деликте могу се сврстати и имовински деликти извршени употребом насиља попут разбојништва и радничке крађе јер се при вршењу ових имовинских деликата угрожава или повређује, тело, здравље и живот другог лица или се оно лишава живота.²

Убиство представља најтежи облик крвних деликата. Зависно од кривичноправне регулативе, разликују се различити појавни облици убиства. У криминолошкој литератури класичном поделом кривичних дела убиства сматра се Мидендорфова подела убиства на:

¹ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *Криминологија*, Ниш, 1998, стр. 116

² *Ibid*, стр. 117

конфликтно убиство, убиство из користољубља, убиство ради прикривања неког другог извршеног кривичног дела, убиство из сексуалних побуда, масовна убиства, убиства из политичких разлога и у рату, убиство ради остварења сопственог права – самопомоћи, убиства при посебним ситуационим околностима изолације и убиства из религиозних побуда. Конфликтна убиства (Konfliktmord) су најбројнија у пракси и одређују се као убиства извршена у циљу разрешења одређеног конфликта између извршиоца и жртве. Ова убиства могу се јавити у оквиру породице (убиство једног брачног друга од стране другог, убиство детета од стране родитеља и родитеља од стране детета, и сл.) и ван породице. Убиство из користољубља или похлепе (Tötung aus Gewinnsucht) представља убиство извршено заједно са имовинским деликтом (разбојничком крађом или разбојништвом) или затим ради добијања премије осигурања, приликом уцене и изнуде. Мотив извршења неких убиства може бити и прикривање другог кривичног дела (Deckungsmorde). Убиства из сексуалних побуда (Sexualmorde) извршавају се приликом силовања или других сексуалних деликата и приликом убиства проститутки. Масовна убиства (Massenmorde) представљају већи број извршених убистава, при чему мотиви извршења ових убиства могу да буду различити као код појединачних убистава. Убиства из политичких разлога (Politischer mord, Totungen im Krieg) су убиства извршена из политичких побуда или за време рата од стране лица или групе. Овој Групи убистава припада и тероризам. Убиства извршена ради остварења сопственог права (Tötungen aus eigenem Recht) обухватају она извршена из крвне освете, због неслоге између породица и сл. У посебним ситуационим околностима, долази до убиства између људи који се налазе у ситуацији изолације од остатка друштва, нпр. убиство једног члана посаде несталог брода од стране другог (Isolationmord). Религиозна убиства (Tötungen aus religiösem Hintergrund) могу бити ритуална, између чланова појединих секти или због истребљења ђавола.³

Реактивно убиство – дефинисано као убиство насилника од стране жртве до кога долази када у односу постоје „катастрофални конфликти“, односно трајни конфликти чијим се последицама жртва не може прилагодити – могли бисмо сврстати у најширу категорију по Мидендорфу – конфликтно убиство. Реактивно убиство представља ескалацију насиља у породици. Уколико жртва процени да другог излаза из оваквог односа нема (да из њега не

³ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op.cit*, стр. 118

може изаћи или да насилник неће променити своје понашање), она прибегава лишењу живота насилног партнера као јединој могућности, у циљу самозаштите⁴. На овај начин, жртва разрешава конфликтни – насилни – однос са партнером. Убиство као начин окончања насилног односа није ретко. У највећем броју случајева долази до убиства злостављане жене од стране партнера насилника – статистика показује да су извршиоци убистава жена у 40-70% случајева партнери. У знатно мањем броју случајева⁵ насилни однос окончава се убиством насилног партнера од стране жене-жртве⁶.

2.2 Кривичноправно одређење убиства

Законодавац Републике Србије регулише кривична дела убиства у Глави XIII Кривична дела против живота и тела. Кривични законик дефинише убиство као противправно лишавање живота другог лица.⁷ Убиством у смислу одредаба чл. 113 Кривичног законика сматра се умишљајно и противправно лишење живота другог лица које није праћено законским околностима које ово дело чине лакшим или тежим. Кривично дело убиства сматра се свршеним када је наступила смрт другог лица, а све до тог момента ради се о покушају овог дела који је кажњив.⁸ За ово дело прописана је казна затвора у трајњу од пет до петнаест година.⁹

Као квалификовани облик убиства Кривични законик прописује кривично дело тешко убиство.¹⁰ У својој основи ово дело има основна обележја заједничка за свако убиство, с тим што су она праћена и неком од посебних, квалификаторних околности која га чини тежом и друштвено опаснијим. Околности које ово дело чине друштвено опаснијим односе се на начин извршења, побуде учиниоца, околности извршења и последицу дела и својство пасивног субјекта, односно жртве.¹¹ У складу са наведеним околностима, законодавац је одредио следеће облике тешког убиства: убиство на свиреп и подмукао начин; убиство при безобзирном насилничком понашању; убиство са довођењем у опасност живота још неког

⁴ E, Tanay, Adolescents who kill parents – reactive parricide, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, Vol. VII, pp. 263

⁵ Само у 4-8,6% случајева, убиство мушкарца извршиле су партнерке.

⁶ Т. Игњатовић, *Насиље према женама у интимном партнерском односу: модел координираног одговора заједнице*, Београд, 2011, стр. 71

⁷ Чл. 113 Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009

⁸ *Ibid*, чл. 30

⁹ *Ibid*, чл. 113

¹⁰ *Ibid*, чл. 114

¹¹ Д. Јовашевић, *Кривично право – Посебни део*, Београд, 2014, стр. 24

лица; убиство при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе; убиство из користољубља, ради извршења или прикривања другог кривичног дела, из безобзирне освете или других ниских побуда; убиство војног или службеног лица при вршењу службене дужности, убиство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности; убиство лица које обавља послове од јавног значаја у вези са пословима које то лице обавља, убиство детета или бремените жене; убиство члана своје породице који је претходно злостављан; убиство више лица.

Сви облици тешких убистава су умишљајна убиства, с тим што садржина умишљаја поред обележја основног облика убиства мора да обухвати и квалификаторну околност, тако да се умишљај различито испољава код појединих облика ових дела.¹² У случају да је лишење живота праћено са више квалификаторних околности од којих свака за себе чини то убиство тешким, ради само о једном тешком убиству, чију квалификацију треба извршити према свим квалификаторним околностима које су у конкретном случају постојале.¹³ Најнижа запрећена казна за ово дело је казна затвора од десет година, а највиша казна доживотног затвора.¹⁴

Пракса је показала да је за тему реактивног убиства партнера од посебног значаја тешко убиство извршено на свиреп и подмукао начин. Убиство се сматра свирепим кад се врши на тај начин да се жртви наносе тешке и сувишне патње, оне које превазилазе физичке и психичке болове које жртва осећа при обичном убиству. Реч је, дакле, о мучењу жртве пре него што наступи последица смрти. Убиством на подмукао начин сматра се убиство извршено на прикривен, потајан начин, при чијем је извршењу испољена посебна лукавост или препреденост. Подмуклост је објективно-субјективна категорија, где се објективна страна изражава се у начину деловања (прикривеност, коришћење посебног средства, коришћење околности у којима се жртва не може бранити), а субјективна у нарочито испољеној препредености извршиоца.¹⁵

¹² Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2011, стр. 358

¹³ *Ibid*, стр. 359

¹⁴ Чл. 114 Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009

¹⁵ Љ. Лазаревић, *op. cit*, стр. 347

Од привилегованих облика убиства наше право познаје убиство на мах и убиство из нехата. Убиство на мах праћено је посебним привилегујућим околностима које га чине лакшим од обичног убиства, које се огледа у стању јаке раздражености извршиоца у тренутку извршења дела у које је доведен без своје кривице нападом или тешким вређањем.¹⁶ Раздраженост представља посебно афективно стање личности које се може изражавати у узбуђењу, љутњи, разјарености, гневу, а у коме је способност за схватање и одлучивање је у већој или мањој мери умањена, што утиче на понашање личности. Стање јаке раздражености код извршиоца мора бити последица нескривљеног напада, злостављања или тешког вређања од стране жртве.¹⁷ За ово дело прописана је казна затвора у трајању од једне до осам година.¹⁸

У теорији и пракси јавља се питање разграничења убиства на мах и убиства у прекорачењу нужне одбране. У оба случаја постоји напад, а лишавање живота другог лица може да се врши у стању јаке раздражености. Међутим, приликом разграничења ова два облика убиства мора се водити рачуна о свим обележјима нужне одбране, а посебно о околности да се код прекорачења нужне одбране лишавање живота нападача јавља као одбрана „неопходно потребна за одбијање напада“, што није случај код убиства на мах.¹⁹

Нехатно лишење живота постоји када је смрт другог лица проузрокована нехатно, тј. када је извршилац био свестан да услед његовог чињења или нечињења може наступити смрт другог лица, али је олако држао да ова последица неће наступити или да ће моћи спречити њено наступање (свесни нехат). Овај облик постоји и када извршилац није био свестан да може наступити смрт другог лица, па ова последица и наступи, ако је према околностима и свјим личним својствима извршилац је био дужан и могао бити свестан могућности наступања смрти другог лица (несвестни нехат).²⁰ Покушај овог дела није могућ, јер покушај подразумева умишљајно започињање радње извршења.²¹ Запрећена казна за ово дело је казна затвора у трајању од шест месеци до пет година.²²

¹⁶ Чл. 115 Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009

¹⁷ Љ. Лазаревић, *ор. cit*, стр. 360-361

¹⁸ Чл. 115 Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009

¹⁹ Љ. Лазаревић, *ор. cit*, стр. 361-362

²⁰ Чл. 118 Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009

²¹ Љ. Лазаревић, *ор. cit*, стр. 369-370.

²² Чл. 118 Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009

III ФЕНОМЕНОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РЕАКТИВНОГ УБИСТВА ПАРТНЕРА

Криминална феноменологија представља област Криминологије која се бави изучавањем појавних облика, структуре, структуралних промена и динамике криминалитета.²³ Појавни облици криминалитета могу се посматрати са различитих аспеката: према врсти и тежини кривичних дела, објекту кривичноправне заштите, узрасту и полу извршилаца, броју извршених кривичних дела, месту, времену, средству и начину извршења кривичних дела. Структура криминалитета показује врсте кривичних дела и карактеристике укупног криминалитета, док се структуралне промене односе на промене појавних облика криминалитета, условљене изменама социјалних услова и на увођење нових инкриминација, проширивање или измену постојећих или њихово укидање. Проучавање динамике криминалитета показује промене у обиму криминалитета као масовне појаве у одређеном временском периоду и на одређеном простору. Поред наведеног, Константиновић-Вилић и Николић-Ристановић предмету проучавања криминалне феноменологије додају и проучавање обима криминалитета као масовне појаве, а које се врши на основу статистичких података о броју извршених кривичних дела и броју појединих врста кривичних дела, броју извршилаца, полу, старости извршилаца и сл.²⁴

Сазнања феноменологије имају вишеструки значај: пружају увид у потребу за друштвеном реакцијом, указују на промене у криминалитету у зависности од места, времена, друштвених прилика, као и на прилагођавање криминалног понашања и стварање нових појавних облика услед промене социјалних, економских и демографских услова.

До сазнања о обиму, структури и динамици криминалитета, криминолози долазе захваљујући статистичким подацима.²⁵ Статистике омогућавају увид у еволуцију криминалитета, показујући дуготрајне тенденције кретања криминалитета, сезонске варијације и неочекивана кретања. Иако се подаци добијени из статистика не могу сматрати апсолутно тачним, с обзиром на могућност постојања грешака, фалсификовања и тамну бројку криминалитета, оне се могу кокристити као почетне информације за даља истраживања и сматрати оријентационим подацима о динамици и структури једне појаве.²⁶

²³ М. Милутиновић, *Криминологија*, Београд, 1997, стр. 153

²⁴ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 22

²⁵ Термин статистика у раду се употребљава у следећем значењу: статистика је скуп чињеница (евиденција) јављања неке појаве на одређеном подручју.

²⁶ Ž. Horvatić, *Elementarna Kriminologija*, Rijeka, 1981, str. 65

Приликом интерпретације статистичких података веома је важно имати на уму целокупни друштвени контекст у коме се дешавају промене у структури и динамици криминалитета, нпр. друштвени немири, друштвене околности и измене кривичног законодавства.

3.1 Обим и структура убистава

Статистички подаци и досадашња истраживања показују да жене врше релативно мали број убистава. Истраживање вршено за период од 1960. до 1964. године показује да је само 12,7% свих убистава у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији (у даљем тексту СФРЈ) извршено од стране жена.²⁷ Републички завод за статистику у публикацијама Мушкарци и жене из 2005,²⁸ 2008,²⁹ 2011,³⁰ 2014,³¹ 2017.³² и 2020.³³ године наводи следеће податке који се тичу пола извршилаца кривичних дела убиства:³⁴

Табела 1.

Пол извршиоца/Година извршења дела	1992.	2002.	2006.	2007.	2009.	2010.	2012.	2013.	2015.	2016.	2019.
Мушки	92,1%	92,9%	93,4%	98,84%	95,7%	87,8%	94,2%	92%	92,4%	93,9%	92,3%
Женски	7,9%	7,1%	6,6%	1,16%	4,3%	12,2%	5,8%	8%	7,6%	6,1%	7,7%

Неки криминолози указују да се приликом коришћења статистичких података мора имати у виду да одређени број жена извршилаца кривичног дела убиства по извршењу дела извршава самоубиство услед чега се не појављују у статистичким подацима о извршиоцима овог кривичног дела.³⁵

У сколпу свог истраживања повезаности изложености насиљу у породици и каснијег криминалног понашања жена, Николић-Ристановић наводи да је од шеснаест жена које су издржавале казну затвора за кривична дела убиства у време спровођења истраживања, њих

²⁷ В. Пешић, *Убиства у Југославији*, Београд, 1972, стр. 75

²⁸ Републички завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији*, Београд, 2005, стр. 40

²⁹ Републички завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији*, Београд, 2008, стр. 44

³⁰ Републички завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији*, Београд, 2011, стр. 47

³¹ Републички завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији*, Београд, 2014, стр. 53

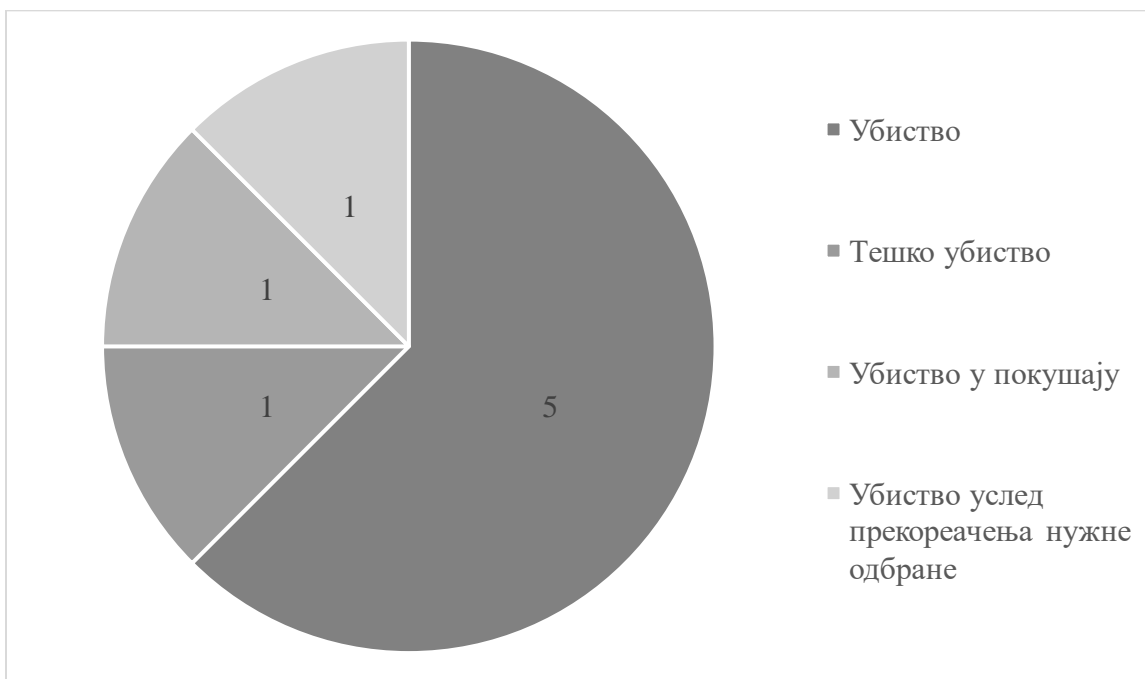
³² Републички завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији*, Београд, 2017, стр. 104

³³ Републички завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији*, Београд, 2020, стр. 114

³⁴ Подаци Републичког завода за статистику односе се на кривична дела убиство (чл. 113 Кривичног Законика), тешко убиство (чл. 114 Кривичног Законика) и убиство на мах (чл. 115 Кривичног Законика).

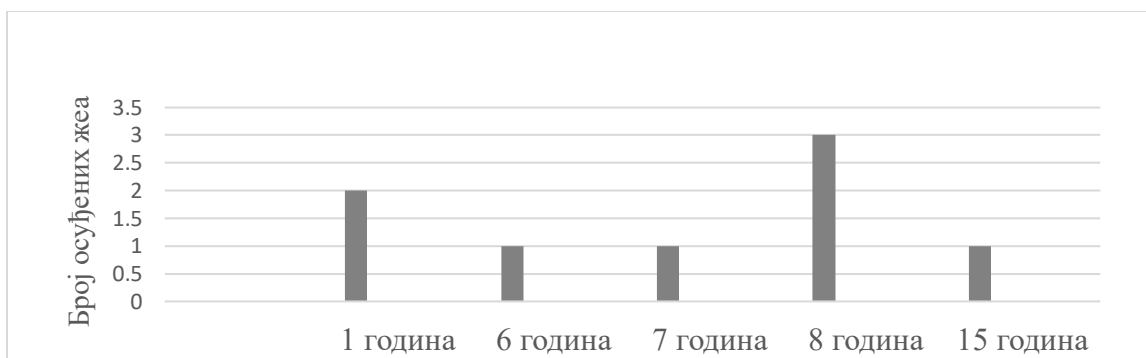
³⁵ G. Dotzauer, K. Jarosch, *Tötungsdelikte*, цитирано према: С. Константиновић-Вилић, *Жене убице*, Ниш, 1984, стр. 97

осам лишило живота брачног друга или ванбрачног партнера, од којих је шест извршило реактивно убиство партнера, док је једна жена лишила живота свекра са којим је под присилом одржавала сексуалну везу 35 година. Поред жена осуђених за убиство, једна је осуђена за покушај убиства брачног друга. Николић-Ристановић наводи да је већина (7) дела реактивног убиства извршена од стране жена квалификована као кривично дело убиства (сада дело из чл. 113 Кривичног законика), с тим да се у једном случају ради о убиству у покушају, а у једном о прекорачењу нужне одбране. Једно дело квалификовано је као тешко убиство извршено на свиреп и подмукао начин (сада дело из чл. 114 Кривичног законика). Осуђеним женама одређена је казна затвора у различитом трајању: једна је осуђена на казну затвора у трајању од шест година, једна на казну затвора у трајању од седам година, три на осам година, једна на петнаест година. У случају прекорачења нужне одбране и покушаја, изречене су казне у трајању од једне године.³⁶

Графикон 1, квалификација дела

³⁶ В. Николић-Ристановић, *Од жртве до затворенице – Насиље у породици и криминалитет жена*, Београд, 2000, стр. 35, 116-124, 160-165

Графикон 2, трајање изречене казне

3.2 Начин и средства извршења убиства

Убиство може бити извршено на различите начине и различитим средствима. Од удара предметима из природе попут камена или дрвета, алатом и предметима из домаћинства, до тровања отровом или гасом. Константиновић-Вилић, говорећи о начинима и средствима извршења убистава, наводи да се у пракси често дешава да убиство буде извршено комбиновањем различитих средстава извршења што указује на посебан однос извршиоца према жртви (однос мржње или жеља за осветом).³⁷ У литератури се истиче да се жене извршиоци од мушкараца разликују највише по начину и средству извршења убиства. Разлог за то може се наћи у физичкој инфериорности жене у односу на мушкарца.

Иако нема истраживања посвећених искључиво начину и средствима извршења убистава од стране жена, на основу неких истраживања које се баве већим бројем случајева можемо закључити да је најчешћи начин извршења утицај тупе силе, устрел, задављење и угушење.³⁸ Судска пракса показује да је један од чешћих начина извршења убиство од стране жена убиство жртве (партнера) на спавању. Овакви случајеви квалификују се у пракси као тешка убиства извршена на свиреп и подмукао начин. Николић-Ристановић и Мрвић критикују овакву праксу указујући на то да овакав начин извршења није последица подмуклости извршиоца већ физичке немоћи, страха и одсуства помоћи друштва и институција. Ови аутори указују да до убиства партнера на спавању најчешће долази после вишегодишњег насилничког понашања жртве према извршиоцу.³⁹ Из истраживања

³⁷ С. Константиновић-Вилић, *Жене убице*, Ниш, 1984, стр. 108

³⁸ С. Константиновић-Вилић, *op.cit*, стр. 111

³⁹ В. Николић-Ристановић, Н. Мрвић, *Друштвена контрола и криминалитет жена*, Београд, 1992, цитирано према С. Константиновић-Вилић, В. Николић Ристановић, *op. cit*, стр. 120

Хелсиншког одбора⁴⁰ сазнајемо да је већина жена које су 2012. године биле на издржавању казне за убиство партнера у КПЗ Пожаревац, кривично дело извршило управо на овај начин.

Из истраживања Николић-Ристановић сазнајемо да су све жене кривично дело извршиле предметом који им је био при руци у тренутку извршења дела: секира, дрво, нож. Само једна од њих се при покушају служила пиштољем, једна је дело извршила рукама, док је једна извршила дело проливши врелу воду из шерпе која јој је била при руци по ногама партнера. Само једна жена извршила је убиство партнера у тренутку када је исти спавао и ова околност је узета као квалификаторна околност за тешко убиство.⁴¹

Начини и средства извршења у највећој мери условљена су ситуацијом у којој се извршилац налазио приликом извршења и својствима извршиоца. У свим случајевима, дело је извршено предметом који је био при руци извршиоцу у датом тренутку. Такође, дела су извршена у току вербалног или физичког сукоба или непосредно након њега (у случају убиства на спавању).

3.3 Географска распрострањеност убиства

Разлике у регионалним карактеристикама криминалитета као масовне појаве, могу се уочити међу различитим државама, деловима једне државе, али и на релацији село-град и у различитим деловима великих градова. До разлика у карактеристикама криминалитета долази услед деловања различитих културних и друштвених околности. Милутиновић наводи да различити историјски и економски услови, традиција, обичаји, верска припадност и веровање такође утичу на карактеристике испољеног криминалног понашања.⁴² Хорватић посебно наглашава разлике у криминалитету сеоских и градских подручја.⁴³

Истраживање Николић-Ристановић показује да је већина жена обухваћених истраживањем потицала из сеоске средине, односно да је живела на селу у време извршења дела. Када посматрамо случајеве убистава насилног партнера можемо приметити да осим што је већина кривичних дела извршена у сеоској средини, место извршења у најужем смислу се такође не разликује од случаја до случаја. Све жене су дело извршиле у просторијама домаћинства у коме су живеле. Место извршења убиства у случајевима

⁴⁰ Изабела Кисић, Златко Паковић, Филм: Жене које су убиле своје насилнике, Хелсиншки одбор у Србији, 2013, доступно на https://www.youtube.com/watch?v=_1bkvYPKrKQ, приступљено: 4.6.2023. године

⁴¹ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 117-123

⁴² М. Милутиновић, *op. cit.*, стр. 75

⁴³ Ž. Horvatić, *op. cit.*, str. 115

убиства насилног партнера у најужој је вези са карактеристикама извршилаца. Већина жена обухваћених истраживањем биле су домаћице, те је њихово кретање било везано за кућу, двориште или простор око имања на коме су живеле.⁴⁴ Место извршења условљено је и односом према жртви с обзиром на то да је жртва особа из најближе околине извршиоца, као и чињеницом да је извршење дела у тесној вези са насиљем у породици које се по правилу врши у приватности дома, даље од очију јавности.

3.4 Карактеристике извршиоца

Старосно доба извршилаца повезано је са биолошким, психолошким и социолошким факторима. Шепаровић истиче да су младост и рано зрело доба, као доба највеће физичке снаге и доба *максималног криминалитета*. Опадањем физичке снаге (после четрдесете године) криминалитет опада.⁴⁵ Дакле, вероватноћа за извршење кривичних дела опада са смањењем виталности потенцијалног извршиоца. Поред биолошких карактеристика значајан фактор представљају и социјалне карактеристике овог животног раздобља (младост и рано зрело доба). Људи у овом периоду ступају у радне односе, у брак и заснивају породицу, што све потенцијално може довести до конфликтних ситуација. Према до сада спроведеним истраживањима криминалитета жена у Србији, највећи број извршилаца имао је 30 до 35 година (истраживање вршено за период од 1960. до 1963.), 26 до 30 година (истраживање вршено за 1983. годину) и 46 до 52 године (истраживање вршено за 1992. годину). Истраживање Николић-Ристановић наводи да су жене из испитиваног узорка биле различитог животног доба у време испитивања (од 30 до 60), али не наводи њихове године у време извршења дела. Ипак, познато је да су све жене извршиле убиство партнера када су већ биле пунолетне, иако су у партнерске односе неретко ступале пре пунолетства. Неке од жена трпеле су насиље по више деценија, те можемо закључити да су дела вршиле и у позном животном добу.⁴⁶

Међу криминолозима не постоји јединствен став о томе да ли је брачни статус значајан фактор за проучавање криминалитета. Такође, ни теоретичари који га сматрају важним фактором нису сагласни како оно утиче на одлуку за извршење кривичних дела. За реактивно убиство партнера није од значаја постојање брачне заједнице између жртве и

⁴⁴ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 34, 117-123

⁴⁵ Šeparović Zvonimir, *Kriminologija i socijalna patologija*, Zagreb, 1981, str. 81

⁴⁶ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 33-34

извршиоца, већ постојање фактичког партнерског, било брачног или ванбрачног. Важно је напоменути да су у неким случајевима подједнако значајни и ранији партнерски односи, с обзиром на то да напуштање партнерског односа од стране једног од партнера некада не води престанку партнерског насиља.

Истраживање Хелсиншког одбора односи се само на жене које су кривично дело извршиле према својим брачним друговима, док истраживање проф. др Николић-Ристановић обухвата жене које су лишиле живота брачног друга – њих пет; бившег брачног друга (1); ванбрачног партнера (лице које је присилио на заједнички живот и партнерски однос); и свекра⁴⁷ (лице са којим је, под присилом, одржавала сексуалну везу три и по деценије).⁴⁸

3.5 Саучесништво, раније понашање и рецидивизам

Саучесништво је облик учешћа више лица у остварењу последице кривичног дела. У зависности од доприноса који једно лице има у извршењу дела, разликују се саизвршилаштво, подстрекавање и помагање. Саизвршилаштво представља најтежи облик саучесништва и постоји када више лица учествовањем у радњи извршења заједнички изврше кривично дело. Подстрекавање се огледа у умишљајном навођењу другог лица на извршење одређеног кривичног дела. Најблажи облик саучесништва је помагање које се састоји из умишљајног предузимања радње којом се доприноси извршењу кривичног дела од стране другог лица.⁴⁹

Историсјки неједнака друштвена моћ жена која се и даље одражава на све сфере живота, приметна је и када посматрамо друштвено недозвољено понашање. Сагледавајући учешће жена у извршавању кривичних дела убиства, закључили смо да жене врше драстично мањи број убистава него мушкарци. Позиција „другог пола“ наметнута женама, огледа се и у честом истицању да жене у извршењу убистава учествују углавном индиректно и до одређеног степена. Ипак, у случајевима када жена иступа као непосредни извршилац кривичног дела убиства, у већини случајева нема саучесништва. Само изузетно жене траже

⁴⁷ Овај случај реактивног убиства узет је у разматрање због постојања дуготрајне, иако присилне, сексуалне везе између жене – извршиоца реактивног убиства и жртве овог дела, као и због чињенице да је убиство извршено управо као одговор на сексуално насиље од стране жртве убиства.

⁴⁸ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 117-123

⁴⁹ Д. Јовашевић, *Кривично право – Општи део*, Београд, 2016, стр. 183-198

саучесника међу блиским лицима. У неким случајевима реактивног убиства, у доношењу одлуке о извршењу дела, жени помажу деца свесна насиља ком је изложена (или које и она трпе). Управо деца извршиоца и жртве у неким случајевима узимају улогу саучесника при извршењу дела.⁵⁰

Истраживање Николић-Ристановић показује да су жене у свим случајевима деловале као једини извршиоци дела. Само у једном случају дете извршиоца и жртве јавило се као активни учесник сукоба у коме је извршен покушај реактивног убиства. Међутим, ово лице спречило је довршење дела.⁵¹ Разлог самосталном деловању извршилаца можемо пронаћи у томе што је већи део убистава извршен у току или након сукоба са насилним партнером, који су се, по правилу, одвијали без присуства трећих лица. Како ова дела нису била планирана, нити су жене имале подршку блиских лица када је у питању супротстављање насиљу, није им предстојало подстрекавање, нити су друга лица помагала извршиоцу пре или после извршења дела.

Раније понашање извршилаца кривичног дела убиства значајно је јер се претходно вршење кривичних дела често наводи као обележје криминалне склоности једног лица. Раније понашање је такође од великог значаја за процену друштвене опасности једног лица, одређивање висине и врсте санкције, као и пеналног третмана. Услед значаја чињенице да ли је неко лице раније испољавало криминално понашање, у проучавање криминалног понашања уведен је појам рецидивизам чија се садржина разликује у зависности од тога у ком контексту је употребљен, па тако можемо говорити о кривичноправном, криминолошком и пенолошком схватању овог појма. Криминологија најшире перципира појам рецидивизма одређујући га као поновно извршење кривичног дела од стране лица које је раније већ извршило кривично дело, независно од постојања судске одлуке између извршених кривичних дела, издржавања казне за раније кривично дело и протеча времена између два кривичног дела. Криминолошко одређење поврата указује на опасност личности повратника, која се делимично подудара са друштвеном опасношћу јер се састоји у могућности извршења новог кривичног дела.⁵²

⁵⁰ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 221

⁵¹ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 117-123

⁵² М. Милутиновић, *op. cit.*, стр. 226

Криминолози који су проучавали раније понашање убица приметили су да, у већини случајева, ова лица нису раније кажњавана и да су се добро владала. Посматрано према мотиву извршења дела највише раније неосуђиваних убица је међу онима које су извршиле убиство због крвне освете и освете, неслоге у породици и браку и спора око имовине.⁵³ Истраживања посвећена женама убицама откривају да оне ретко врше истоврсна кривична дела, али раније извршена кривична дела показују одређену криминолошку сродност са касније извршеним кривичним делом убиства, нпр. раније је извршено кривично дело лаке или тешке телесне повреде а касније према истој жртви покушано или извршено убиство.⁵⁴

Истраживање Николић-Ристановић показује да ни једна од жена – извршилаца реактивног убиства није осуђивана.⁵⁵ Оно што посебно привлачи пажњу када говоримо о ранијем понашању извршилаца је чињеница да су се, у страху од насиља, ове жене владале у складу са очекивањима које патријархално друштво поставља женама.

3.6 Карактеристике жртве

Када говоримо о жртвама насиља обично имамо на уму невину жртву која својим понашањем није допринела сопственој виктимизацији. Овакву жтвру Кристи је назвао идеалном жртвом, одређујући садржину овог појма појма помоћу следећих карактеристика:

- а) жртва је слаба (стара или веома млада),
- б) жртва је обављала недужан и респектабилан задатак у тренутку постајања жртвом,
- в) инцидент се догодио на локацији која не оставља места за кривљење жртве што се на њој нашла,
- г) извршилац је био физички јачи,
- д) жртва није познавала извршиоца, нити имала икакав лични однос са њим.⁵⁶

Међутим, када говоримо о жртви реактивног убиства, појам жртве морамо одредити готово потпуно супротно. Бројна проучавања карактеристика делинквената и жртава показала су да ова лица неретко деле значајне карактеристике и понашања, удаљавајући

⁵³ В. Пешић, *op. cit.*, стр. 117

⁵⁴ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 151-153

⁵⁵ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 35,

⁵⁶ N. Christie, *The Ideal Victim*. In E. A. Fattah (Ed.), *From Crime Policy to Victim Policy*, London, 1986, цитирано према: A. Berrend, *The Victim-Offender as the Epitome of the Nonideal Victim – Between Hegemonic Masculinity and the Belief in a Just World*, Malme, 2020, стр. 4

стварне жртве кривичних дела од концепта идеалне жртве, а поједини аутори истичу и да одлука о извршењу тешког кривичног дела против личности у великој мери зависи од понашања жртве.⁵⁷ У случају реактивног убиства партнера можемо се послужити сликовитим објашњењем да „улогу жртве карактерише то што је у драми о убиству прва употребила физичку силу против свог каснијег убице”.⁵⁸

Виктимологија познаје бројне поделе жртава које за критеријум узимају понашање или карактеристике лица која доприносе њиховој виктимизацији. С обзиром на активни допринос жртава реактивног убиства сопственој виктимизацији, могли бисмо их сврстати у Хетингову категорију *жртва тирана или злостављача* које, вршећи насиље над другима, излажу себе ризику да им оно буде узвраћено. Слична овој је и Шејферова класификација према степену одговорности жртава за сопствену виктимизацију и познаје категорију *провоцирајуће жртве* код које постоји одређена одговорност јер је предузела нешто чиме је изазвала властиту виктимизацију. Менделсон иде у крајност називајући овакву жртву *жртвом више кривом од учиниоца*, сматрајући да је она сама изазвала напад у коме је лишена живота.⁵⁹ Надовезујући се на промишљања о активном доприносу жртава виктимизацији, Волфганг је педесетих година XX века спровео истраживање на ову тему и запазио да је допринос жртве извршењу убиства присутан у великом броју убиства у партнерском односу и то у 60% случајева убиства извршених од стране жене према партнеру и у 9% случајева у којима су улоге обрнуте.⁶⁰ У складу са овим је и резултат истраживања Константиновић-Вилић да је у свим случајевима убиства са мотивом отклањања малтретирања и физичког злостављања у партнерском односу понашање жртве знатно допринело извршењу дела. У свим овим случајевима жртва је била активна и веома значајна са етиолошког становишта, подстичући својим понашањем на извршење убиства. У овим случајевима неретко делује као да је жртва сама „тражила“ да буде убијена, јер је у једном броју случајева партнерски однос већ био окончан у тренутку извршења реактивног убиства, али је жртва инсистирала на одржавању контакта. У неким случајевима је долазило до обнављања партнерских односа уз обећање мушкарца да неће бити насилан, што се

⁵⁷ М. Г. Кузнецов, Виктимологічний портрет жертви домашнього насильства, що є небезпечним для життя, *Вісник пенітенціарної асоціації України*, Но. 1(7), стр. 136

⁵⁸ М. Е. Wolfgang, Victim Precipitated Criminal Homicide, *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, Chicago, 1957, 48(1), pp. 2

⁵⁹ Б. Сименуовић-Патић, Т. Кесић, *Криминалистичка виктимологија*, Београд, 2016, стр. 8-11

⁶⁰ Ibid, стр. 8-11

показало као неистинито. У другим случајевима односи нису обновљени, али би бивши партнер насављао да контактира или посећује жртву, продужавајући са насилним понашањем.⁶¹

Поред епизода насиља или континуираног насилног понашања које је допринело виктимизацији, које жене описују у склопу истраживања, оне описују и друге непримерене обрасце понашања својих партнера – жртава. Константиновић-Вилић наводи да су жртве описиване као изузетно груби људи, који занемарују породицу, одају се скитњи и нераду, авантуризму и везама са другим женама.⁶² Николић-Ристановић жртве реактивног убиства описује као занатлије, раднике и лица без запослења, ниског нивоа образовања (ипак, углавном вишег у поређењу са женама извршиоцима), који су чак и у случају формалне незапослености једини зарађивали и једини располагали новцем. Често су зарађени новац трошили искључиво за своје потребе, нпр. провод, пиће, коцку.⁶³

Карактеристике жртве, а нарочито склоност ка грубом, насилном и неодговорном понашању према породици имају значајан утицај на извршење реактивног убиства. Ипак, допринос жртве сопственој виктимизацији треба посматрати у склопу фактора који су допринели извршењу дела.

⁶¹ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 217 - 223

⁶² С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 221

⁶³ В. Николић-Ристановић, *Од жртве до затворенице*, Београд, 2000, стр. 66-70

IV ЕТИОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РЕАКТИВНОГ УБИСТВА ПАРТНЕРА

4.1 Појам узрочности. Микро и макро нивои узрочности. Криминогени фактори

Узрочност представља закономерност у кретању свих природних и друштвених појава. Све ове појаве могу се сагледати као последице претходних узрочних појава и као узроци појава које се у односу на њих јављају као последице.⁶⁴ Сазнавање узрочности има практичну вредност јер је за спречавање или подстицање настајања одређене појаве неопходно разумети узроке те појаве. Због свог практичног значаја питање узрочности поставља се у свим наукама. Питање узрочности поставља се и у криминологији са циљем разумевања узрока криминалитета на општем нивоу (проучавање узрока криминалитета као масовне друштвене појаве), посебном нивоу (проучавање узрока појединих типова криминалитета) и појединачном нивоу (узроци криминалитета везани за личност извршиоца). Општа и посебна узрочност криминалитета посматрају се као макро ниво узрочности, док појединачна узрочност представља микро ниво. Анализа узрочности на макро нивоу обухвата деловање већих система попут економских, културних и социјалних, док анализа на микро нивоу представља тежњу да се утврде фактори узрочности из уже социјалне средине (нпр. породице) и фактори везани за личност која се девијантно понаша.⁶⁵

Питање узрочности криминалног понашања има изузетан значај не само за науку, већ и за друштво у целини због опасности оваквог понашања. Разумевање узрока неке појаве даје могућност за превенцију њеног поновног настанка. Теорија узрочности криминалитета приступа различито, што се најбоље може видети посматрањем различитих теорија о узрочности криминалитета. Ипак, оно што је заједничко свим теоријама је да настанак криминалног понашања објашњавају дејством одређених криминогених фактора. Како је убиство дело са иреверзибилном последицом, на њега се извршиоци не одлучују лако, већ је одлука за извршење дела резултат садејства бројних фактора личности извршиоца и оних који долазе из спољне средине, те је неопходно у етиолошком сагледавању све њих узети у обзир.⁶⁶ Како бисмо анализирали криминогене факторе, прво

⁶⁴ В. Пешић, Криминологија, Титоград, 1990, стр. 188

⁶⁵ Костић Миомира, Криминогени утицај макросоцијалних фактора на деликте насиља, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, стр. 214

⁶⁶ Д. Димовски, *Криминолошко одређење убиства* – докторска дисертација, Ниш, 2012, стр. 246

морамо одредити њихов појам. Најопштије посматрано, криминогеним факторима се представљају објективни и субјективни чиниоци коју делују у процесу настанка, формирања и коначног испољавања криминалитета као масовне друштвене појаве и појединачног понашања. Деловање криминогених фактора на настанак криминалитета означава се појмом криминогенеза. Криминогени фактори имају различитог удела у криминогенези те се на основу свог доприноса испољавању криминалног понашања могу поделити на узроке, услове и поводе.⁶⁷

Узроцима криминалитета се сматрају фактори који одлучујуће и пресудно изазивају криминално понашање. Као најчешћи непосредни узроци криминалитета јављају се: економска криза, осиромашење и беда, политички и други сукоби, рат и ратни услови, лоши породични односи итд. Услови криминалног понашања су они фактори који омогућавају и олакшавају јављање криминалног понашања. Услови убрзавају дејство непосредних узрока, доприносећи да до криминалног понашања дође, па се често називају и доприносећим или допунским околностима криминалног понашања. Као услови криминалног понашања најчешће се наводе: недовољна превентивна борба против криминалитета, ситуациона погодност за извршење криминалне активности, слабо чувана имовина, негативан утицај средстава масовне комуникације, слаба организација слободног времена, одсуство личне одговорности итд. Поводи су спољни утицаји везани за ситуацију извршења криминалне активности, који утичу на доношење конкретне одлуке за предузимање криминалне активности. Шире посматрано, поводи имају дејство услова и зависе како од спољних околности тако и од својстава личности. Незнатни поводи могу лица са криминалним склоностима да наведу на криминално понашање, те је стога сазнавање повода значајно са становишта етиологије, утврђивања кривичне одговорности, третмана и ресоцијализације. Као поводи могу да делују: изазивање и вређање од стране жртве, претње, наговарања, подстрекавање, помагање итд. Иако начелно неки фактори најчешће имају квалитет узрока, услова или повода, који од њих ће бити доминантан у сваком конкретном случају зависи од објективних и субјективних околности конкретног случаја.

У криминолошкој теорији најприхваћенија је подела Габријела Тарда на егзогене (спољне) и ендogene (унутрашње) факторе. Слична овој је подела на објективне и

⁶⁷ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 286

субјективне факторе. Објективни представљају социјалне узроке и услове делинквентног понашања и формирања делинквентне личности, док се субјективни огледају у разним психолошким аспектима и њиховом утицају на формирање делинквентне личности. Криминалитет се може јавити само на основу заједничког дејства објективних и субјективних фактора, с тим да одлучујућа снага припада деловању спољних утицаја, а личност извршиоца даје свој печат испољеном криминалном понашању.⁶⁸

4.2 Егзогени фактори

4.2.1 Економске прилике

Под материјалним или економским приликама подразумевају се поседовање имовине, односно средстава за живот, као и могућност људи да ова средства стичу: да ли до средстава за живот долазе сопственим радом или на други начин; на шта троше материјална средства; какав им животни стандард та средства омогућавају; ком друштвеном слоју припадају с обзиром на своје економске прилике; и како материјалне прилике утичу на њихово понашање.⁶⁹ Повезаност економских прилика и криминалитета запажена је још на почетку развоја криминологије као науке. У криминолошкој литератури нарочита пажња поклањана је утицају сиромаштва на криминалитет. Поједини аутори сиромаштво означавају као основни криминогени фактор, дајући му квалитет непосредног узрока криминалног понашања, док му други не приписују значајније криминогено дејство. Милутиновић наводи да је прво схватање нарочито распрострањено, те да многи истичу да је криминалитет производ »социјалпатолошких услова живота«, који су карактеристични за доње друштвене слојеве. Представници другог схватања не одбацују сиромаштво као криминогени фактор, али сматрају да је његов утицај на појаву криминалног понашања ограничен, а неретко и незнатан. Ови аутори са правом истичу да многа лица суочена са сиромаштвом, не испољавају криминално понашање.⁷⁰

Независно од изложених схватања, сиромаштво чини један од фактора који доприносе испољавању криминалног понашања. У том смислу можемо говорити о посредном дејству сиромаштва на јављање криминалитета које се састоји у утицају лоших

⁶⁸ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, 288-291

⁶⁹ В. Пешић, *op.cit.* 1990, стр. 174

⁷⁰ М. Милутиновић, *op. cit.*, стр. 331

економских прилика на непросвећеност, низак ниво образовања и културе, примитивност, постојање предрасуда, заосталих схватања и деморализацију. Породице које су у слабом материјалним приликама тешко решавају животне проблеме, услед чега долази до несугласица, неслоге и нетрпељивости. Сваки од ових фактора може и самостално да утиче на појаву криминалитета.⁷¹ Наиме, лоше економске прилике неретко доводе лица у потиснут и деградиран положај, изазивају забринутост, деморализацију и очајање, слабећи духовни, друштвени и друштвено-етички ниво њихове личности. У слабом материјалним условима велики број људи остаје непросвећен, на ниском нивоу образовања и културе, што погодује развијању примитивних особина и навика, заосталих схватања, предрасуда, итд.

Значај економских прилика нарочито је изражен када су у питању лица женског пола. Без обзира на једнакост пред законом, висок ниво образовања и запосленост, многе жене су и даље зависне од партнера и економски несамосталне. Ово се посебно односи на генерације жена рођене у првој половини прошлог века, као и жене из руралних и патријархалних средина. У литератури се наводи да ове жене неретко живе у заједницама које карактерише економска неједнакост мушкарца и жене, која присиљава економски несамосталну жену да живи у заједници са партнером од кога економски зависи, и да трпи евентуално насиље. Да би жена напустила насилан партнерски однос, она мора имати ваљану алтернативу која јој мора омогућити већи ниво благостања од онога који јој пружа партнерски однос. Ако је жена свесна да напуштањем заједнице губи материјалну основу за живот и дом, напуштање партнера није опција.⁷² У оваквим случајевима, жене прихватају убиство као једини могући излаз из ситуације у којој се налазе. Ипак, како је раније напоменуто, овакви случајеви нису чести, те можемо закључити да материјално-економски фактор ретко најнепосредније делује на извршење реактивног убиства од стране жена. Много чешће је посредно дејство овог фактора. Услед ниског степена образовања, непросвећености и прихватања патријархалних схватања о односу полова, ове жене не могу да пронађу други излаз из своје ситуације или исту сматрају нормалном и прихватају живот у таквим околностима.⁷³

⁷¹ Љ. Здравковић, *Криминологија*, Ниш, 1970, стр. 196-197

⁷² R. Eves, Women's Economic Empowerment and Escaping Violent Relationships – In Brief, *Building on 20 years on the State, Society & Governance in Melanesia Program 2017/32*, Canberra, 2017, pp. 1

⁷³ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 159-160

С обзиром на овакав значај и дејство економских прилика на појаву криминалног понашања, потребно је размотрити чиниоце који детерминишу економске прилике жене: образовање и запосленост. Ови фактори одређују положај жене у партнерском односу и друштву, односе између партнера, као и саму личност жене.

4.2.2образовање и запосленост

Образовање је социјални процес који подразумева облик васпитања и социјализације личности који је оспособљавања за професионалну делатност и води ка усклађивању сопственог понашања са осталим члановима друштва. Образовањем се стичу навике и обликује начин живота и понашања.⁷⁴ У криминолошкој литератури се дуго расправљало о утицају образовања на појаву криминалног понашања. Схватања о овоме односу нису јединствена, већ се у основи диференцирају на оптимистичку и песимистичку струју. Присталице оптимистичке струје сматрају да криминалитет опада са повећањем степена образовања и заступају становиште да се помањкање образовања граничи са незнањем, непромишљеношћу и несхватањем да су одређене активности друштвено опасне и као такве забрањене. Са друге стране, присталице песимистичке струје не придају вишем степену образовања антикриминални значај, већ сматрају да оно може бити фактор делинквентности јер, између осталог, наоружава човека потребним знањем за развијање криминалне специјалности, која долази до изражаја код многих професионалних делинквената.⁷⁵

Чињеница је да је међу делинквентима велики број лица са нижим образовањем и нижим степеном културе, те се веза између образовања и делинквентног понашања не може оспорити. Ипак, у савременој криминолошкој литератури преовладава схватање да однос образовања и криминалитета треба сагледавати у склопу друштвених услова живота и друштвене структуре, који детерминишу друштвене појаве и процесе.⁷⁶ Људи са већим степеном образовања, знања и културе отпорнији су на негативне, посебно криминогене утицаје. Поред тога, образовање има за човека и економски значај.⁷⁷ Образованим лицима углавном се пружају боље могућности за запослење и самим тим већа економска

⁷⁴ М. Бошковић, *Криминологија*, Нови Сад, 2015, стр. 133

⁷⁵ М. Милутиновић, *op. cit.*, стр. 249-251, Р. Млађеновић – Купчевић, *Криминологија*, Сарајево, 1982, стр. 171

⁷⁶ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 315

⁷⁷ В. Пешић, *op. cit.* 1990, стр. 221

самосталност, што ствара могућност за вођење сигурнијег и независнијег живота, чинећи их погоднијим за развијање позитивних друштвених навика и својстава карактера.⁷⁸

Са друге стране, низак степен образовања неретко води ка незапослености, која представља један од фактора који испољава снажан утицај на понашање људи, укључујући и њихово криминално и социјалнопатолошко понашање. Незапосленост води наглом погоршавању економског положаја појединаца и породица, те га у стопу прате све оне појаве које иду уз сиромаштво.⁷⁹

Константиновић-Вилић у својој докторској дисертацији наводи да су у оквиру истраживаног узрока жене убице у већини случајева завршиле прва четири разреда основне школе или су неписмене. Овако ниско образовање аутор објашњава заосталим схватањима средине у којој су расле (већина је рођена и живела на селу) – да женска деца не треба да се школују, већ да раде у домаћинству, као и лошим материјалним стањем породица из којих потичу и великим бројем деце, што је онемогућавало школовање женске деце. Ниско образовање жена убица из утицало је на њихово занимање и запосленост, те је највећи број жена био незапослен и обављао послове „домаћице“ (бавиле су се кућним пословима: припремање obroka, прање посуђа, средивање и чишћење куће, прање рубља, пеглање, набављање хране и сл.). Како су жене обухваћене истраживањем углавном живеле у сиромашним сеоским домаћинствима, поред кућних послова бавиле су се и обрађивањем имања, негом и васпитањем деце. То су уједно и једини послови које су научиле у породицама из којих потичу и сматрале су да жене само те послове могу обављати.⁸⁰

Низак степен образовања жена и патријархална схватања о жени – домаћици, неретко воде незапослености и економској зависности од партнера. Као што смо већ поменули, положај зависности повлачи и немогућност самосталног и слободног живота. Једно истраживање спроведено у Сједињеним Америчким Државама потврђује ову тврдњу, показујући да се незапослене жене које обављају послове домаћице сусрећу са већим ризиком од виктимизације у партнерским односима у поређењу са запосленим женама.

⁷⁸ L. Lochner, Education and Crime, *The Economics of Education (Second Edition) A Comprehensive Overview*, 2020, pp.109

⁷⁹ М. Милутиновић, *op. cit.*, стр. 337

⁸⁰ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 161-163

Истраживачи објашњавају да је ово последица успостављања доминантног односа партнера над женом услед његове веће економске моћи.⁸¹

4.2.3 Продичне прилике и односи

Као основна јединица друштва, породица је одувек будила интересовање филозофа, социолога, правника, уметника... Ипак, општеприхваћене дефиниције породице нема. Димовски на поетичан начин одређује породицу као историјски променљиву друштвену групу која има своје специфичности у контексту културалних различитости.⁸² Другим речима, породица је универзална и типична, најтрајнија и најчвршћа заједница људи, заснована на репродуктивним, социолопким и економским функцијама. Односи између чланова савремене породице темеље се на равноправности, љубави и поштовању. Породична средина сматра се једном од битних детерминати понашања једног лица с обзиром на то да се у њој одвија примарни процес васпитања и социјализације личности.⁸³ У случајевима када породица не обавља своје функције на адекватан начин и када хармонија међу члановима породице изостане, она уместо темеља друштва постаје предмет интересовања криминалне етиологије. Као најзначајнији породични фактори узрочности издвајају се структурални поремећаји породице, поремећени односи између родитеља и деце или партнера и одсуство или неправилно усмерена васпита функција.⁸⁴ За етиологију реактивног убиства партнера као најзначајнији фактор издвајају се односи између партнера. Ипак, истраживања су показала да ни односи у примарној породици извршилаца овог дела нису безначајни, те треба сагледати и њих.

4.2.3.1 Партнерски односи

Основу породичне средине чини брачна или ванбрачна заједница партнера. У стабилном партнерском односу долази до обједињавања интереса, мотивација, циљева или понашања партнера у одређеној мери. Пракса и бројна истраживања показују да су стабилни партнерски односи условљени одговарајућим понашањем партнера и да супротно

⁸¹ R. Caetano, P. A. C. Vaeth., A. Ramisetz-Mikler, Intimate Partner Violence Victim and Perpetrator Characteristics Among Couples in the United States, *Journal of Family Violence*, Vol. 23, pp. 515

⁸² Д. Димовски, *op. cit*, стр. 250

⁸³ М. Буваћ, *Društvo i porodica – istorijska povezanost i međusoba uslovljenost, Porodica i savremeno društvo – izazovi i perspektive*, стр.223

⁸⁴ М. Бошковић, *op. cit*, стр. 138

најчешће доводи до поремећаја односа.⁸⁵ До најдрастичнијих поремећаја партнерских односа долази у случају испољавања насилног понашања једног партнера према другом. Због широког спектра последица које може имати на појединца, продицу и друштво у целини, насиље у породици тема је законског регулисања. У Републици Србији, породичном насиљу посвећене су норме Кривичног законика, Породичног закона и Закона о спречавању насиља у породици.

Кривични законик Републике Србије, у глави XIX прописује кривична дела против брака и породице, укључујући и кривично дело насиље у породици (чл. 194). Чланом породице у смислу Законика сматрају се, између осталог: супружници, ванбрачни партнери, бивши супружници, као и лица која имају или очекују заједничко дете, чак иако никада нису живела у заједничком домаћинству.⁸⁶ Законодавац предвиђа пет облика извршења овог кривичног дела. Радња извршења првог облика огледа се у примени насиља, претњи нападом на живот или тело, дрском или безобзирном понашању, којим се угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана породице. Објекат заштите код овог кривичног дела је телесни и душевни интегритет и достојанство личности члана породице извршиоца. Овако одређено, ово дело представља специјални облик кривичног дела угрожавања сигурности.⁸⁷ Радње извршења одређена је употребом трајног глаголског облика, указујући на то да ово дело постоји без обзира на то да ли је делатност чињења предузета једном или више пута према истом лицу. Радња извршења састоји се из више алтернативно предвиђених делатности: примена насиља, претња нападом на живот или тело, дрско или безобзирно понашање. Насиљем се сматра свака делатност којом се непосредно, блиско и стварно угрожава телесни и душевни интегритет лица према коме је предузето. То је делатност којом се проузрокује опасност од наступања телесне повреде и она може бити предузета различитим радњама, на различите начине и различитим средствима. Према законској формулацији, претња подразумева стављање у изглед непосредни напад на живот или телесни интегритет, што претњу чини квалификованом. Претња мора бити непосредна, стварна, озбиљна и могућа. Дрско или безобзирно понашање

⁸⁵ В. Пешић, *op.cit.* 1990, стр. 210

⁸⁶ Чл. 112 Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019

⁸⁷ М. Бабић, И. Марковић, *Кривично право – посебни део*, Бања Лука, 2008, стр. 150-152

подразумева свако грубо, вулгарно и непристојно одношење према другом лицу.⁸⁸ Последица кривичног дела огледа се у конкретној опасности – угрожавању телесног интегритета, душевног стања или спокојства (у смислу нарушавања осећања личне сигурности).

Закон прописује и три квалификована облика испољавања овог кривичног дела. Први квалификовани облик састоји се у употреби оружја, опасног оруђа или другог средства подобног да тело тешко повреди и здравље тешко наруши. Под другим средством подразумевају се производи људског рада (на пример флаша, пепељара), и производи природе (камен, дрво). Други тежи облик дела постоји када је услед преузете радње извршења наступила тешка телесна повреда у било ком облику или тешко нарушавање здравља. Овај облик дела постоји и у случају када је оно учињено према малолетном лицу. Најтежи облик кривичног дела насиље у породици постоји ако је услед предузете радње извршења наступила смрт члана породице. За постојање овог облика важно је да смрт члана породице буде обухваћена нехатом учиниоца. Посебан облик кривичног дела насиље у породици чини лице које прекрши мере заштите од насиља у породици одређене од стране суда.

Према одредбама Породичног закона насиље у породици дефинише се веома широко, како када су у питању радње којима оно може бити извршено, тако и када говоримо о кругу лица која се могу сматрати жртвама истог. Насиље у породици испољава се кроз угрожавање телесног интегритета, душевног здравља и спокојства члана породице, а нарочито следећим радњама: наношењем или покушајем наношења телесне повреде; изазивањем страха претњом убиством или наношењем телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавањем на сексуални однос; навођењем на исти било са извршиоцем, било са лицем које није навршило четрнаест година живота или немоћним лицем; ограничавањем слободе кретања или комуникације са трећим лицима; вређање, као и свако друго дрско, безобразно или злонамерно понашање⁸⁹. Наведеним радњама обухваћени су различити видови насиља: психичко, физичко и сексуално. Када говоримо о кругу лица, у светлу теме које обрађујемо, важно је напоменути да овај закон штити супружнике и бивше супружнике; ванбрачне или бивше ванбрачне партнере; лица која су

⁸⁸ Д. Јовашевић, Сузбијање насиља у породици у Републици Србији, *Војно дело*, 4/2018, стр. 156-157.

⁸⁹ Чл. 112 Породичног закона, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011-др. Закон и 6/2015

међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају или очекују заједничко дете, чак иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.⁹⁰

Законом о спречавању насиља у породици овај феномен дефинисан је као „акт физичког, сексуалног, психичког или економског насиља“⁹¹. Овим законом законодавац по први пут препознаје и именује економско насиље као један од облика породичног насиља. Круг лица која се овим законом штите нешто је ужи у односу на круг лица обухваћен Породичним законом. Штите се садашњи или бивши брачни или ванбрачни партнер и лице са којим је извршилац био или је још увек у партнерском односу⁹².

Партнерско насиље, као и породично насиље уопште, можемо сагледати као широко распрострањену, патолошку, пре него као инцидентну, појаву. Истраживање Аутономног женског центра спроведено 2003. године на територији Београда показује да је 23,7% жена претрпело физичко и/или сексуално насиље у партнерским односима.⁹³ Истраживање ОЕБС-а из 2018. године показује да је 17% жена доживело физичко насиље од стране интимног партнера, 5% сексуално, а 44% психичко насиље.⁹⁴

Поред распрострањености, озбиљности партнерског насиља доприноси и бројност и озбиљност његових последица по физичко, репродуктивно и ментално здравље. На модалитете поремећаја здравља утичу многи фактори попут старости жртве, дужине изложености насиљу, интензитета насиља, и утицаја различитих социо-културолошких чинилаца. Према истраживању спроведеном од стране Аутономног женског центра,⁹⁵ здравствене последице насиља у породици могу се класификовати у следеће категорије: телесне повреде, последице по репродуктивно здравље, последице по ментално здравље, здравствени проблеми који се испољавају кроз хронична стања и тегобе, појава понашања штетног по здравље.

Важно је напоменути да поремећаји здравља о којима ће бити речи не представљају нужно дијагностички ентитет, већ се многи могу појавити у форми појединачних симптома

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Чл. 3 Закона о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016

⁹² Ibid.

⁹³ С. Оташевић, *Насиље у партнерским односима и здравље*, Београд, 2005, стр. 25

⁹⁴ Организација за европску безбедност и сарадњу, *Добробит и безбедност жена – анкета о насиљу над женама*, 2019, стр. VIII

⁹⁵ Д. Матијашевић, С. Оташевић, *Насиље над женама и последице по здравље*, Београд, стр. 17-21

или феномена, или могу бити удружени у исте, али да још увек немају такав квалитет да представљају медицинску дијагнозу.

Дијапазон телесних повреда јако је широк и креће се од малих огреботина, крвних подлива, преко гушења, напрснућа и прелома костију, ишчашења зглобова, опекотина различитог степена, избијања зуба, до повреда ока, уха и бубне опне, као и повреда гениталног предела. Неретко се јављају преломи костију вилице, носа и јагодице. Повреде су најчешће локализоване на глави, лицу, врату, грудном кошу, дојкама и стомаку.

Последице по репродуктивно здравље су такође разноврсне: инфекција вирусом хумане имунодефицијенције (ХИВ), инфекција полно преносивим болестима, нежељена трудноћа, диспареунија, хронични бол у малој карлици, вагиналне и уринарне инфекције. У случају насиља за време трудноће, неретко долази до крварења, одрубљивања постелице, фрактура костију фетуса, руптура материце и превременог порођаја.

Последице по ментално здравље су изузетно значајне с обзиром на то да су неретко трајнијег карактера од осталих последица, као и да могу имати велики значај за правну квалификацију извршеног реактивног убиства. Последице по ментално здравље могу бити у форми појединачних или удружених психијатријских симптома или феномена, као и у форми одређених психијатријских поремећаја класификованих у Међународној статистичкој класификацији болести и других здравствених проблема.⁹⁶ У прву категорију спадају појединачни или, знатно чешће, удружени симптоми и феномени који нису таквог степена или квалитета да задовољавају критеријуме психијатријске дијагнозе. Међу њима су најчешћи: напетост, узнемиреност, осећања опште слабости, страх, осећање кривице, самозанемаривање, поремећаји спавања и исхране, недостатак толеранције и стрпљења, расејаност, проблеми са концентрацијом, агресивно понашање према себи или другима, злоупотреба алкохола, лекова и опојних дрога, покушај самоубиства и поремећаји у сексуалном животу. Раније поменуто истраживање (Аутономни женски центар, истраживање из 2003. године) показује да је 23% жена жртва физичког насиља помислило на самоубиство, док је 22,8% њих покушало да изврши самоубиство. Када говоре о женама жртвама сексуалног насиља, аутори истраживања наводе да је 43,5% жена помислило на суицид, док је 43,5% покушало извршење истог.

⁹⁶ Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“, *Међународна статистичка класификација болести и других здравствених проблема, Десета ревизија, Књига 1*, Београд, 2010

Другу групу чине ментални поремећаји, као психијатријске дијагнозе, међу којима су најчешће: акутна реакција на стрес (F43.0), посттрауматски стресни поремећај (F43.1), поремећај прилагођавања (F43.2), различите форме депресивних поремећаја (F32), различите форме неуротских поремећаја као што су други анксиозни поремећаји (F41) (који не спадају у фобичне анксиозне поремећаје (F40)), опсесивно-компулзивни поремећај (F42), дисоцијативни (конверзивни) поремећај (F44), соматоморфни поремећај (F45) и други неуротски поремећаји (F48).

Акутна реакција на стрес.⁹⁷ Овај поремећај јавља се као реакција на изузетан психички и/или физички стрес дужег трајања (од неколико часова до тридесет дана). Поремећај настаје нагло, а симптоми се развијају у врло кратком периоду. Акутна реакција на стрес често почиње стањем згранутости, када се може јавити и сужење свести, поремећаји пажње и отежана способност схватања спољних догађаја. Код лица која пате од овог поремећаја изражене су депресивност и/или анксиозност, као и снажне афективне реакције попут љутње, беса и очаја. У неким случајевима јављају се дисоцијативни симптоми попут доживљаја нестварности, деперсонализације и дереализације; снижене емоционалне реакције у виду тежег или немогућег доживљавања задовољства; а у ретким случајевима и осећај кривице и самооптуживање. Може се десити и повлачење лица из околине и редуковане (психогени ступор) или претеране активности (борба, бекство). У случајевим акутне реакције на стрес, честе су и телесне реакције у виду знојења, лупања срца, црвенила лица и сл.

Посттрауматски стресни поремећај. Овај поремећај представља продужено и одложено реаговање на претрпљени стресни догађај, изузетно угрожавајућег или катастрофалног карактера. Овај поремећај јавља се, по правилу, у периоду од неколико недеља до годину дана након психичке трауме, мада пракса показује да се може јавити и после значајно дужег периода. За овај поремећај специфична је појава *flashback* феномена, који представља наметање сећања и поновно преживљавање трауматичних догађаја. Код лица која пате од ПТСП-а постоји анксиозност, психичка напетост, измењеност емоционалних реакција и умањени капацитет за доживљавање задовољства. У ређим случајевима јавља се панични страх уз разне телесне и вегетативне знаке. Чести су и симптоми избегавања свега што подсећа на трауму, као и раздражљивост, пад

⁹⁷ Б. Димитријевић, З. Ђирић, *Основи судске психијатрије и судске психологије*, Ниш, 2009, стр. 96-97

концентрације, преосетљивост и поремећај сна. Све наведене сметње могу изазвати значајне измене у понашању, као и пад опште животне, социјалне и радне функционалности.⁹⁸

Као посебна врста посттрауматског стренсог поремећаја код жртава насиља у породици може доћи и до појаве синдрома претучене жене. Овај синдром се одликује поремећајима психичких функција у емоционалној, когнитивној и перцептивној сфери, као и интерпонирањем осећања (уплашеност, беспомоћност, мржња) које насилник изазива у жртви.⁹⁹

Поремећаји прилагођавања. Ови поремећаји представљају стање патњи и емоционалне поремећености који се јављају услед стресних догађаја или већих животних промена. Трајање поремећаја може бити различито. У неким случајевима поремећаји прилагођавања могу трајати и више месеци након деловања ових фактора. Ови поремећаји најчешће се јављају у облику краткотрајне или продужене депресивне реакције, мешовите анксиозно-депресивне реакције, са претежним поремећајем других емоција или понашања.¹⁰⁰

Депресивни поремећај. Код лица са депресивним поремећајем основно расположење је снижено што се манифестује као немотивисана туга, очајање, безнадежност, осећај беспомоћности или недостатак способности за доживљавање задовољства и среће. Често постоји и анксиозност која се огледа у непријатној унутрашњој напетости, стрепњи или предосећају да предстоји непријатан и страشان догађај. У неким случајевима јављају се и узнемиреност и немир (агитирани облици) или утученост или неактивност (инхибовани облици). Код ових лица јавља се и снижење у области нагона као што је изражена несаница, смањен нагон за исхраном, као и сексуални нагон. Јавља се и снижење нагона за самоодржањем што се у блажим облицима манифестује запуштањем хигијене и спољног изгледа, а у тежим и покушајима самоубиства. Психомоторика ових лица значајно је успорена и сиромашна. Мишљење је такође успорено а говор монотон, спор, тих и углавном везан само за једну песимистичну тему. Код ових лица социјални

⁹⁸ Ibid, стр. 96-97

⁹⁹ А. Антовић, *Судско-медицински аспект насиља у породици на материјалу Завода за судску медицину у Нишу у периоду од 1996. до 2005. Године* – Магистарска теза, Ниш, 2008, стр. 25

¹⁰⁰ Б. Димитријевић, З. Ћирић, *op. cit*, стр. 97

аспект живота такође је нарушен. Потребне за дружењем и комуникацијом су значајно снижене, те ове особе показују незаинтересованост за збивања у својој околини.

Депресивни поремећаји могу бити праћени и одређеним телесним и вегетативним симптомима попут главобоље, поремећаја варења, опстипације, успореног пулса, замора и снижења крвног притиска. Депресивни поремећаји могу изазвати и измене менструалног циклуса. У неким случајевима, депресија се може испољити и само појавом соматских еквивалената депресије.

У МКБ описани су следећи облици депресивних епизода: блага депресивна епизода (F32.0), умерено јака депресивна епизода (F32.1), тешка депресивна епизода без психотичких симптома (F32.2), тешка депресивна епизода са психотичким симптомима (F32.3), друге и неспецификоване депресивне епизоде (F32.8 и F32.9).¹⁰¹

Други анксиозни поремећаји. Главни симптом ових поремећаја је осећај анксиозности који није ограничен на неку посебну ситуацију или објекат. Према начину и степену испољавања, а узевши у обзир пратеће феномене, ови поремећаји деле се на: панични поремећај (F41.0), генерализовани анксиозни поремећаји (F41.1), мешовити анксиозни и депресивни поремећај (F41.2) и остале анксиозне поремећаје који су ређи у пракси и имају мањи клинички значај. Панични поремећај одликује се понављањем напада јако изражене (паничне) анксиозности, који немају јасан и видљив повод. Ови напади праћени су осећајем лупања срца, болом у грудима, гушењем или убрзаним и неправилним дисањем, несвестицом и осећајем вртоглавице. Код неких лица јавља се и интензиван страх од смрти или настанка „лудила“. Код генерализованог анксиозног поремећаја постоји релативно трајна анксиозност која није ограничена на неке посебне ситуације. Осећај анксиозности прате нервоза, напетост, стрепња, осећај напетости мишића, знојење, убрзан рад срца, нестабилност при ходу и сл. Дуготрајна анксиозност може изазвати тешкоће у концентрацији пажње и памћењу, као и пад ефикасности у обављању свакодневних активности. У неким случајевима постоји и узнемиреност, подрхтавање тела и лакши физички и/или психички умор. У случају мешовитог анксиозног и депресивног поремећаја испољавају се и анксиозни и депресивни симптоми.¹⁰²

¹⁰¹ З. Тирић, *Судска психијатрија*, Ниш, 2013, стр. 228-230

¹⁰² З. Тирић, *op. cit.*, стр. 244

С обзиром на чињеницу да се насиље у партнерском односу често испољава као комбинација различитих видова насиља, као и да се један чин партнерског насиља може одразити и на физичко (укључујући и репродуктивно) и на психичко здравље, оно представља значајан фактор када говоримо о реактивном убиству партнера. Ипак, морамо бити опрезни пре него што партнерском насиљу доделимо квалитет узрока овог феномена. Наиме, статистика која говори о учесталости партнерског насиља показује да је оно има готово епидемијске размере, са друге стране, ретке су злостављане жене које своје насилне партнере лишавају живота. Стога насиље у партнерском односу у целини – као континуум насилног понашања према жени – можемо одредити као узрок који је нужан, али који тек у садејству са многобројним условима може довести до реактивног убиства партнера. Са друге стране, насиљу у партнерском односу као појединачни акт који непосредно претходи реактивном убиству, представља повод за реактивно убиство.

4.2.3.2 Односи у примарној породици

Када говоримо о односима у примарној породици жена извршилаца, међусобан однос родитеља или родитељских фигура и однос ових лица према извршиоцима издвајају се као посебно значајни. Проучавајући однос између претрпљеног породичног насиља и испољавања криминалног понашања жена, Николић-Ристановић дошла је до закључка да су ове жене у већем броју случајева одрасле у породици у којој су мушкарци били насилни према женама. Наиме, више од половине жена изјавило је да је отац, или други одрасли мушки члан породице, вршио физичко насиље према мајци, односно одговарајућем женском члану породице (на пример, деда је тукао бабу, очух мајку). Све ове жене биле су очевици овог насиља. Из наведеног можемо закључити да је за део жена обухваћених истраживањима партнерско насиље мушкараца над женама био је модел мушко-женских односа са којим су одрасле док су преостале жене расле у породицама у којима није било партнерског насиља. Све жене из истраживања Николић-Ристановић које су расле сведочећи партнерском насиљу, сматрале су да насилни чланови домаћинства нису с правом примењивали насиље.

У склопу истог истраживања три четвртине жена изјавило је да су трпеле физичко насиље од стране оца и мајке, односно других одговарајућих чланова породице, у детињству. У већини случајева ово насилно понашање представљало је начин

дисциплиновања деце, тј. физичко кажњавање због непослушности, односно одступања од очекиваног женског понашања.¹⁰³ Друга истраживања жена које су убиле насилне партнере показала су готово идентичних резултата.¹⁰⁴ Пракса васпитавања деце применом насиља у свести жена створила је схватање да се љубав и насиље међусобно не искључују што се испоставило као важан фактор у раној социјализацији будућих жртава насиља. Оправдавање претрпљеног насиља у примарној породици обликовало је однос жена према насиљу које су касније трпеле у партнерским односима, а који је карактерисало оправдавање партнерског насиља, кроз тражење разлога за исто и самоокривљавање.¹⁰⁵

Резултати истраживања Николић-Ристановић указују да је насиље у детињству усмерено ка женама самима повећавло њихов праг толеранције на касније насиље у партнерском односу. Са друге стране, насиље у мушко-женским односима коме су сведочиле или насиље у претходним партнерским односима утицало је на снижавање прага толеранције жена и оне нису улагале нарочите напоре у циљу побољшања односа са насилним партнером, већ су настојале да насилника напусте.¹⁰⁶ До сличних резултата дошла су и ранија истраживања о вези раније доживљеног насиља и насиља у браку која су показала да су раније доживљено насиље представља подстрек за жену да напусти насилни однос јер јој искуство говори да не може очекивати побољшање партнерског понашања. Насупрот томе, жене које су први пут суочене са мушко-женским насиљем, настојале су да раде на побољшању свог односа.¹⁰⁷ Поред тога, жене које се у детињству или у ранијим партнерским односима нису сусретале са насиљем, склоније су процени да им је живот угрожен и не усуђују се да покушају да се заштите мање на мање ефикасан начин од лишавања живота партнера.¹⁰⁸

4.2.4 Неповерење у институције

4.2.4.1 *Заштита од насиља у породици*

Партнерско насиље, као и сви други облици насиља, представља кршење основних људских права и нарушавање слобода појединаца. Устав Републике Србије у другом делу

¹⁰³ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 40-59

¹⁰⁴ А. Browne, *When Battered Women Kill*, New York and London, 1987, pp. 23

¹⁰⁵ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 59

¹⁰⁶ *Ibid.*, стр. 59-60

¹⁰⁷ В. Richie, *Compelled to Crime: the Gender Entrapment of Battered Black Women*, London, 1996, pp. 104

¹⁰⁸ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 140-141.

гарантује људска права у циљу очувања људског достојанства и остварења пуне слободе и једнакости сваког појединца.¹⁰⁹ Између осталог, Уставом се гарантују достојанство и слободан развој личности,¹¹⁰ права на живот,¹¹¹ неповредивост физичког и психичког интегритета,¹¹² и право на слободу и безбедност.¹¹³ У циљу омогућавања остваривања ових права, бројним законским актима прописују се начини државне реакције на понашање које угрожава остваривање тих права. Када говоримо о партнерском насиљу, као посебно значајни издвајају се Кривични законик, Породични закон и Закон о спречавању насиља у породици. Као што је раније поменуто, Кривични законик прописује кривично дело насиља у породици у једном основном и четири квалификована облика. За основни облик овог дела прописана је казна затвора од три месеца до три године. Када је дело извршено упортебом оружја или оруђа подобног да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, прописује се казна затвора од шест месеци до пет година. Уколико је наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља или је дело учињено према малолетном лицу, прописана је од две до десет година. Казна затвора од три до петнаест година прописана је за случај извршења овог дела са смртним исходом који није обухваћен умишљајем. Последњи облик извршења дела, кршење мера заштите од насиља у породици кажњава се казном затвора од три месеца до три године и новчаном казном, кумулативно.

У циљу свеобухватније заштите од насиља у породици, Породични закон Републике Србије предвиђа одређене мере усмерене на спречавање, настављање или понављање радњи које се могу сматрати насиљем у породици. Законодавац прописује следеће мере: издавање налога за иселење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности; издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине или закупа непокретности; забрану приближавања члану породице на одређеној удаљености; забрану приступа у простор око места становања или места рада члана породице; забрану даљег узнемиравања члана породице.¹¹⁴ Суштина ових мера састоји се у томе да се члану породице који врши насиље привремено забрани или ограничи

¹⁰⁹ Чл. 19 Устава Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006 и 115/2021

¹¹⁰ *Ibid*, Чл. 23

¹¹¹ *Ibid*, Чл. 24

¹¹² *Ibid*, Чл. 25

¹¹³ *Ibid*, Чл. 27

¹¹⁴ Чл. 98, Породичног закона, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011- др. закон и 6/2015

одржаваће личних односа са другим чланом породице, жртвом насиља.¹¹⁵ Наведене мере не изричу се поступно и нису градацијски наведене у закону, већ њихово изрицање зависи само од процене суда о томе које ће од мера најефикасније предупредити даље насиље. Мере су привременог карактера и могу трајати најдуже годину дана, уз могућност продужења. Не постоји ограничење колико пута мера може бити продужена или изречена. Уколико разлози због којих је мера била одређена престану, мера може престати и пре истека рока од годину дана.¹¹⁶ Пресуду којом се мере изричу суд мора одмах доставити органу старатељства на територији пребивалишта односно боравишта извршиоца и жртве насиља у породици. Дужност овог органа је да воде евиденцију о лицима према којима је насиље извршено и извршиоцима против којих је мера одређена.¹¹⁷

Закон о спречавању насиља у породици усмерен је ка превенцији насиља у породици, побољшању координације рада надлежних институција, пружању заштите и подршке жртвама насиља. Зако прописује обавезу надлежних органа да на основу понашања потенцијалног учиниоца и других околности произилази закључак да ли је он спреман да у предстојећем времену по први пут учини или понови насиље у породици. Надлежни органи и установе одређени законом јесу полиција, јавна тужилаштва, судови опште надлежности и прекршајни судови и центри за социјални рад.¹¹⁸ Поред надлежних државних органа, учествују и друге установе у области дечије, социјалне заштите, образовања, васпитања и здравства, као и тела за родну равноправност на нивоу локалних самоуправа. Подршка жртвама може бити пружена и од стране других правних и физичких лица и удружења. Најзначајнији допринос овог закона заштити од насиља у породици је прописивање мултисекторске сарадње путем група за координацију и сарадњу и лица одређених за везу. Групу чине представници основних и виших јавних тужилаштва, полицијских управа и центара за социјални рад са подручја за које се група образује.¹¹⁹ Групе су обавезне да одржавају периодичне састанке, најмање сваких 15 дана, на којима разматрају све случајеве насиља у породици који нису окончани правоснажном судском одлуком у грађанском или

¹¹⁵ Н. Петрушић, Заштита од насиља у породици, породичноправни и процесноправни аспект, *Зборник радова Двадесет година закона о ванпарничном поступку Републике Србије*, стр. 201.

¹¹⁶ Чл. 98, Породичног закона, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011- др. закон и 6/2015

¹¹⁷ *Ibid*, чл. 289

¹¹⁸ Чл. 26, Закона о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016

¹¹⁹ *Ibid*

кривичном поступку за дела таксативно набројана¹²⁰ у закону.¹²¹ Група је такође обавезна да изради и спорведе индивидуалне планове које садрже адекватне мере заштите и подршке жртвама.¹²² Мере заштите морају пружити безбедност жртви, зауставити насиље и спречити да се оно понови, док су мере подршке усмерене ка пружању психосоцијалне и других облика подршке жртви ради њеног опоравка, оснаживања и осамостаљења.¹²³

4.2.4.2 Неповећење у институције

Иако је у последње две деценије направљен значајан корак напред када је у питању регулатива која се тиче превенције и санкционисања насиља у породици, истраживање реализовано од стране Повереника за заштиту равноправности и Програма Уједињених нација за развој (УНДП) у Србији показује да ни жене у Србији, ни стручњаци који су спровели истраживање немају довољно поверења у државне органе и институције када је у питању поступање у случајевима насиља у породици. Генерални закључак истраживача је да представници надлежних органа и институција не разумеју довољно феномен партнерског насиља и да неки од запослених које долазе у контакт са жртвама нису едуковани за рад са жртвама насиља.

Доминантна већина жена показује средњи ниво поверења у институције када је у питању насиље у породици (72,1%), висок ниво поверења показује само 17,5% жена, док низак ниво поверења изражава свака десета жена (10,5%). Упитане за институцију којој поклањају највише поверења, највише жена се определило за сигурне куће, здравство и полицију, док је најнижа оцена дата јавном тужилаштву и општинској правној помоћи. Након најтежег искуства насиља, 47% жена које су учествовале у анкети није се обратило ниједној од институција, 28% се обратило некоме из личног окружења, 18% полицији, 10%

¹²⁰ Члан 4. Закона о спречавању насиља у породици предвиђа поступање Група за координацију и поводом следећих кривичних дела: прогањање; силовање; обљуба над немоћним лицем; обљуба над дететом; обљуба злоупотребом положаја; недозвољене полне радње; полно узнемиравање; подвођење и омогућавање вршења полног односа; посредовање у вршењу проституције, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетних лица за порнографију; навођење детета на присуствовање полним радњама; запуштање и злостављање малолетног лица; насиље у породици; недавање издржавања; кршење породичних обавеза; родосквртуће; трговина људима и других кривичних дела, ако је кривично дело последица насиља у породици.

¹²¹ Чл. 4 и чл. 25 Закона о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016

¹²² *Ibid*, чл. 31

¹²³ Ј. Матијашевић-Обрадовић, Н. Стефановић, Насиље у породици у светлу Породичног закона, Кривичног законика и Закона о спречавању насиља у породици, *Право: теорија и пракса – часопис Савеза удружења правника Војводине*, бр. 4/6, стр. 26

центру за социјални рад, по 4% здравственој установи и свештеном лицу, 3% адвокату и по 2% јавном тужилаштву, општинској бесплатној правној помоћи и невладиним организацијама за подршку жртвама насиља. Као један од главних разлога за непријављивање насиља у породици, наведено је неповерење у институције (чак 45%). Од жена које су се обратиле некој од институција, 20% је у потпуности задовољно њиховим реаговањем и добијеном подршком, 37% је задовољно, 5% незадовољно, док је 27% није нимало задовољно. Повереник за заштиту равноправности дошао је до закључка да је најбоље оцењен рад невладиних организација за подршку жртвама насиља у породици (оцена 4,53), следи полиција (2,94), медији (2,35), здравствене установе (2,05), јавно тужилаштво и центри за социјални рад (по 1,94), Сигурне куће (1,77). Најлошије су оцењене општинска бесплатна правна помоћ (1,4) односно верске установе (1,12).¹²⁴

4.2.4.3 Напори државних органа и институција ка сузбијању насиља

Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021-2025. године донета од стране Владе Републике Србије пружа увид у напоре усмерене ка спречавању овог вида насиља. У њој су изложени закључци Владиног експертског тима засновани на званичним подацима прибављеним од државних органа и институција, кредибилних организација, удружења цивилног друштва и међународних тела.

Закључци указују на то да, иако је прописана обавеза надлежних министара да споразумно пропишу начин размењивања обавештења и података између лица одређених за везу у надлежним органима у року од три месеца од ступања на снагу закона, они то ни до сада нису учинили, нити донели правилник о сарадњи између надлежних органа и уснова.¹²⁵ Такође, у пракси група за координацију и сарадњу примећено је да се оне не састају у прописаном року, да се планови заштите и подршке не доносе у свим разматраним случајевима, већ најчешће само уколико је процењено постојање високог ризика од насиља у породици. Уз то, чланови већине група имају тешкоће у адекватном разумевању феномена

¹²⁴ Т. Антонић, Ј. Јеремић, С. Коматина, А. Марковић, Е. Орестијевић, *Зашто жене не пријављују насиље у породици?*, Београд, 2023, стр. 4-30

¹²⁵ Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, *Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021-2025. године*, Београд, 2021, стр. 42-43, Чл. 27 Закона о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. бр. 94/2016

насиља у породици и интимним партнерским односима, у идентифовању посебних облика насиља, последица насиља, а владају и предрасуде о насиљу према женама и мањинским групама. Постоје и изазови у препознавању посебно опасних ризика од понављања или ескалације насиља, попут поседовања и употребе ватреног оружја у ранијим инцидентима, учешћа насилника у оружаним сукобима и припадност одређеним професијама (нпр. полиција, војска), чиме се омогућава приступ легалном или нелегалном оружју. Поред несавесности у раду, групе за координацију и сарадњу у свој рад углавном не укључују представнике других институција предвиђених законом, нити специјализованих женских организација које могу допринети планирању заштите и подршке жртви, а у процес израде индивидуалних планова заштите и подршке по правилу не укључују жртве. Пракса такође показује да неретко изостаје и спровођење планова заштите и подршке.¹²⁶

Поред неадекватног рада група за координацију и сарадњу, надлежне институције и органи не пружају адекватне услуге подршке жртвама насиља у породици, број услуга који је жртвама на располагању је недовољан, а доступност услуга неадекватно географски распоређена. Жртвама се углавном нуди измештење из сопственог дома, на кратак рок, уз ретке програме економског, социјалног и психолошког осамостаљивања и оснаживања за самосталан живот.¹²⁷ Државни органи и установе не поступају ни по својој обавези (прописаној Законом о спречавању насиља у породици)¹²⁸ да жртвама пруже потпуна обавештења о органима, правним лицима и удружењима која пружају заштиту и подршку, на начин и на језику који жртва разуме, у првом контакту са њом.¹²⁹

Испитивање ставова полицијских службеника потврдило је непостојање довољне комуникације и компетентности надлежних институција. Истраживање спроведено међу службеницима полицијске управе у Сремској Митровици показало је да сви осим једног службеника сматрају да се суд и тужилаштво површно баве проблемом насиља у породици и да неопходно је њихово веће залагање, као и да центар за социјални рад не поступа у складу са својим делокругом рада и не укључује се у процену ризика од насиља у породици

¹²⁶ Ibid, стр. 42-44

¹²⁷ Ibid, стр. 40

¹²⁸ Чл. 29 Закона о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. бр. 94/2016

¹²⁹ Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, *op. cit*, стр, 45-48

на позив полицијских службеника, а посебно не ван радног времена.¹³⁰ Такође, испитаници су мишљења да потребно обучити већи број полицијских службеника за адекватно поступање у случајевима насиља у подоици.¹³¹

Подаци изнети у Стратегији за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021-2025. године показују да полицијски службеници често не поступају по пријавама у случајевима пријава насиља према Ромкињама, а понекад не поступају ни по анонимним пријавама и инстистирају да се особе које пријављују насиље представе и дају своје личне податке. Такође, забележено је игнорисање пријављивања „сумње на насиље“, као и упућивање непримерених коментара и савета о начину понашања женама које пријављују психичко насиље.¹³²

Поменуто истраживање ставова полицијских службеника показује раширеност схватања о злоупотреби права пријављивања насиља у породици од стране жртава. Наиме, сви осим једног испитаника изјавили су да сматрају да жртве лажно пријављују насиље у породици ради добијања старатељства над децом; како би наводни извршилац био удаљен из куће; из освете; због љубоморе; и због постојања друге емотивне везе.¹³³

Анкета о ставовима полицијских службеника према насиљу у породици и званични подаци представљени у Стратегији за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021-2025. године, наводе на закључак да неповерење жена у државне органе и институције није без основа. Недостатак поверења у државне органе и институције услед њихове претпостављене неадекватне реакције, представља једну од препрека за напуштање насиљног партнерског односа. Иако не можемо сматрати да несавестан рад институција представља узрок реактивног убиства партнера, морамо се суочити са чињеницом да свако има карактер фактора који доприноси одлуци жене да се окрене самопомоћи у ситуацијама насиља у подорици.

¹³⁰ М. Вранешевић, Ставови полицијских службеника Полицијске управе у Сремској Митровици о породичном насиљу и примени Закона о спречавању насиља у породици, *Безбедност: часопис Државног секретаријата за унутрашње послове НР Србије*, бр. 1, стр. 143

¹³¹ Ibid, стр. 145

¹³² Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, *op. cit*, стр. 58

¹³³ М. Вранешевић, *op. cit*, стр. 143

4.3 Ендогени фактори

4.3.1 Интелигенција

Рот дефинише интелигенцију као способност сналажења у новим ситуацијама или способност решавања проблема путем мишљења.¹³⁴ О питању односа интелигенције и криминалитета у криминолошкој литератури постоје различита схватања, од оних која сматрају да се интелигенција не може доводити у везу са криминалним понашањем, до гледишта која подвалче прворазредни значај интелигенције за појаву криминалитета. Независно од ових поларизованих схватања, Милутиновић закључује да је значај интелигенције за испољавање криминалног понашања велики, те да се испољава на различите начине.¹³⁵ Бошковић наглашава да интелигенција чешће посредно утиче на делинквентно понашње, док Млађеновић-Купчевић сматра да она није битан, нити одлучујући фактор у етиологији криминалитета, али да може имати квалитет услова.¹³⁶

Истраживања степена интелигенције убица показала су да је велики број убица са нижим степеном интелигенције, да су ова лица показала недовољну разборитост и нису се повлачила из конфликтних ситуација, већ су се одлучивала на извршење убиства. Интелигенција жена убица није посебно разматрана у истраживањима криминалитета жена, већ се углавном закључује да разлике у степену интелигенције жена преступница немају велики узрочни значај у криминалитету који оне врше. Са друге стране, посредно дејство интелигенције долази до изражаја приликом доношења одлуке да се дело изврши. Константиновић-Вилић истиче да ниска интелигенција резултује немогућношћу сналажења у сложеним социјалним и психолошким ситуацијама.¹³⁷ Уз то, дејство ниске интелигенције уочљиво је и приликом сагледавања начина извршења кривичних дела и сакривања њихових извршилаца или трагова извршења дела, када делинквент ниске интелигенције показује да није у стању да се служи лукавствима у процесу вршења кривичног дела и његовог каснијег прикривања.¹³⁸

¹³⁴ Н. Рот, *Психологија личности*, Београд, 1977, цитирано према С. Константиновић-Вилић, стр. 187

¹³⁵ М. Милутиновић, *op. cit.*, стр. 406-407

¹³⁶ М. Бошковић, *op. cit.*, стр. 100, Р. Млађеновић – Купчевић, *op. cit.*, стр. 144

¹³⁷ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 188-189

¹³⁸ М. Милутиновић, *op. cit.*, стр. 409

4.3.2 Карактер

Особине карактера представљају интегрисани систем етичких особина које важе за одређено друштво и омогућавају појединцу да поступа на релативно доследан начин када су у питању морални принципи и морална схватања неког друштва.¹³⁹ У старијој психолошкој литератури као врсте карактера наводе се добар и лош, чврст и слаб карактер. Добар карактер карактеришу моралне особине, док се лош одликује њиховим недостатком. Чврст карактер постоји код лица која поред моралних особина, поседују и енергичност и упорност у понашању, док лица слабог карактера одликују моралне особине, али без одлучности да их примене.¹⁴⁰ Карактер и карактерне особине могу утицати на испољавање криминалног понашања. Међутим, зависно од ситуације у којој се манифестује, једна карактерна особина може бити социјално прихватљива или неприхватљива. Код жена убица до изражаја често долази лукавост као карактерна особина. Она се у једном броју убистава испољава приликом избора прилике за извршење убиства, на пример у тренутку када жртва спава.¹⁴¹ Можемо закључити да се карактер и карактерне особине не могу посматрати као узрочни фактор криминалног понашања, већ могу створити погодније околности за испољавање криминалног понашања, те је потребно посматрати их у склопу деловања других криминогених фактора.

4.3.5 Темперамент

Појам темперамента подразумева скуп психичких особина човека које су првенствено одређене биолошком структуром човека, али се под утицајем околине могу у одређеној мери мењати. У психологији постоји схватање да се особине темперамента огледају у томе колико лако, колико често, којим интензитетом и у ком трајању се јављају емоције, као и у томе који емоционални тон преовладава – да ли се чешће јављају позитивне или негативне емоције.¹⁴² У психологији се говори о типовима (колерици, сангвиници, меланхолици и флегматици) и цртама темперамента (оптимисти и песимисти, интроверти и екстроверти). Темперамент може имати одређен утицај на генезу криминалног понашања.

¹³⁹ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 195

¹⁴⁰ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 329-330

¹⁴¹ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 196

¹⁴² *Ibid.*, стр. 357

Проучавајући жене убице, Констаниновић-Вилић је у свом истраживању дошла до закључка да је међу њима највише оних колеричног (јака осећања, честе, нагле и јаке реакције) и сангвиничног темперамента (брзо реаговање, кратко трајање осећања јаког интензитета, лако мењање расположења). Не дајући типу темперамента превелики значај у генези криминалног понашања, она закључује да жене са наведеним одликама темперамента лакше испољавају криминално понашање.¹⁴³ Иако је овакав закључак значајан за сагледавање феномена реактивног убиства партнера, важно је напоменути да није ретка појава да жене у неким случајевима извршавају реактивно убиство после вишедеценијског трпљења насиља, те да у овим случајевима можемо извести супротан закључак.

Ипак, подела људи према типовима темперамента не значи да се сви људи могу сврстати у наведене типове. Људи са особинама искључиво једног типа темперамента срећу се веома ретко јер код највећег броја људи долазе до изражаја особине карактеристичне за различите типове темперамента, а темперамент није једино што обликује реакције и понашање људи, већ она зависе и од различитих околности, других особина личности, конкретних ситуација, као и од начина реаговања околине.

4.3.4 Емоције

У структури личности и целокупној психичкој и физичкој активности човека посебно место заузимају осећања. Човек није само рационално биће које дела искључиво на основу размишљања, већ на његове поступке у великој мери утичу и осећања. Захваљујући интелектуалним процесима, човек сазнаје о свету који га окружује. Оно што сазнаје човек вреднује путем осећања, па осећања можемо дефинисати као субјективни доживљај ствари, људи, догађаја и сопствених поступака.¹⁴⁴

Однос између емоција и криминалитета још увек није довољно изучен. Иако поједина емоционална својства представљају карактеристичну црту личности појединих делинквентата (емоционална лабилност, незрелост, напетост, афективне сметње и сл.), они се у већини случајева не разликују значајно од неделинквентне популације у погледу емоција

¹⁴³ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 189

¹⁴⁴ М. Бошковић, *op. cit.*, стр. 102

те можемо закључити да емоције немају значај узрока криминалног понашања, већ само доприносе његовом испољавању.¹⁴⁵ Уз то, за разлику од интелигенције, која је релативно стабилна и одређена, емоције су несталне, лако променљиве и често нејасне, те је јако тешко утврдити да ли је нека емоција узрок конкретног криминалног понашања или постоји независно од њега.¹⁴⁶

Константиновић-Вилић примећује да су емоционална и социјална незрелост и емоционална лабилност код жена убица утицали су на поремећаје у емоционалном и афективном реаговању. Неки од видова испољавања тих поремећаја су постојање анксиозности (осећања дифузне, неформулисане, непријатне стрепње), напетости (која се манифестује тежом концентрацијом и страхом у ситуацијама непријатним за личност), импулсивности и депресивности (уз појаву хомицидних и суицидних тенденција истовремено). Ове промене често су биле условљене предходним доживљавањем осећања страха због физичког малтретирања и сумњичења.¹⁴⁷ Сам страх, који настаје у ситуацијама постојане опасности, може имати стимулативни или дестимулативни ефекат на човекову активност и довести до одређеног облика понашања као што су борба, избегавање (бекство) или одсуство реактивности (укоченост).¹⁴⁸

Можемо закључити да је значај емоција на испољавање криминалног понашања неспоран и али да може варирати у зависност од конкретне ситуације. У неким случајевима, емоционални доживљај може одредити начин извршења дела, док у другим може бити главни покретач криминалне активности. Пример за то је кривично дело убиство на мах, које је законодавац издвојио као посебну врсту убиства управо препознајући значај емоционалних доживљаја на људско понашање.¹⁴⁹

4.3.3 Ставови и схватања

Ставови и схватања представљају важне црте личности. Разумевање ставова и схватања једног лица неопходно је како би се објаснило и разумело његово понашање, укључујући и криминално. Ставови и схватања представљају сличне категорије, с тим што

¹⁴⁵ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 364

¹⁴⁶ Љ. Здравковић, *op. cit.*, стр. 231-232

¹⁴⁷ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 190-191

¹⁴⁸ З. Тирић, *op. cit.*, стр. 82-90

¹⁴⁹ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 363

код ставова емотивни садржај има примат над интелектуалним, док код схватања доминира интелектуални садржај. Сватања, у суштини, означавају прихватање или одбацивање неких ставова. Можемо разликовати личне ставове који су карактеристични за појединца (став према партнеру, деци, неком предмету и сл.) и социјалне ставове, заједничке за већи број лица (став према браку, породици, систему васпитања и сл.).¹⁵⁰

Ставови и схватања представљају важну покретачку особину људи. Они подразумевају настојање људи да на одређени начин иступају у одређеним ситуацијама. Ставови и схватања се првенствено формирају под утицајем услова у којима човек живи.¹⁵¹ Од највећег значаја за феномен реактивног убиства партнера су ставови и схватања о браку (или ванбрачној заједници), породици и родним улогама усвојеним од стране извршиоца овог дела. Истраживања показују да је прихватање ставова о традиционалним родним улогама у патријархалном друштву повезано са оправдавањем и предузимањем аката насиља према партнеру. Такође, показало се и да су лица женског пола која су усвојила оваква схватања изложена већем ризику од виктимизације у партнерском односу.¹⁵² Такође, истраживања показују да жене које трпе насиље показују нешто виши ниво одобравања партнерског насиља од жена које га никада нису доживеле. Овакаво схватање може се објаснити тиме да су ове жене склоне правдању и рационализацији насиља које доживљавају.¹⁵³ Истраживања усмерена на сагледавање партнерског насиља из угла жена жртва илуструју значај ставова и схватања за обликовање људског понашања. Суочене са партнерским насиљем, жене су обајшњавале свој допринос виктимизацији (или одсуство истог) следећим речима:

¹⁵⁰ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 365-366

¹⁵¹ Пешић, *op.cit.*, 1990, стр. 293

¹⁵² D. Reitzel-Jaffe, D. A. Wolfe, Predictors of Relationship Abuse Among Young Men, *Journal of Interpersonal Violence*, 16, 99-115, А. Hodžić, *Nasilje ne prolazi samo od sebe: Izveštaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2007, Shen A. C-T, Chiu M. Y-L, Gao J, Violence Among Chinese Adolescents: The Role of Gender-Role Beliefs and Justification of Violence, *Journal of Interpersonal Violence* 27(6) 1066–1089, цитирано према: I. Janković, J. Todorović, Intimate Partner Violence, Attitudes Towards Gender Equality and Self-Esteem of Female Students, *Modern Age and Competences of Psychologists*, pg. 213-214

¹⁵³ Т. Антонић, Ј. Јеремић, С. Коматина, А. Марковић, Е. Орестијевић, *op. cit.*, стр. 5-6

„Требало је да га преокренем, не да се саживим са тим (насилним понашањем). Моја мајка ме је учила: „Ако желиш да задржиш мужа, мораш да будеш добра жена (супруга)“, тако да нешто сигурно није у реду са мном.“

„Поломио ми је руку без разлога. Нисам била жена лаког морала, нисам урадила ништа лоше.“

„Не излазим из куће, чувам децу, седим мирно, чистим, а он ме туче. Шта сам урадила да би ме тучао? Јесам ли изашла сама и оставила га са децом, па да треба да ме бије?“

„...изненада почне да ме туче, а не знаш зашто, без разлога, уопште нема разлога. Ја сам ћутала, увек сам ћутала, никада му реч нисам рекла, никада му се нисам супротстављала, ако би излазио, нисам питала где иде и шта ради.“¹⁵⁴

Из наведених изјава жена жртва партнерског насиља видимо да су посредством васпитног процеса усвојиле став је партнерско насиље нормално, али само онда када је заслужено. Објашњавајући да нису заслужиле да трпе насиље, оне наводе примере понашања које би оправдавало – или бар објашњавало – примену насиља према жени од стране партнера. У складу са ставовима које су усвојиле кроз процес социјализације, ове жене обликују своје понашање – седе код куће, брину о деци, чисте, и не излазе из куће остављајући партнера самог са децом. Уз то оне играју улогу добре жене, не постављајући питања партнеру и не супротстављајући му се без обзира на насиље које трпе, већ преиспитују своје понашање, тражећи грешке. У првом примеру, жена иде тако далеко да криви себе за претрпљено насиље јер да „добра жена“, она би успела да „преокрене“, то јест преваспита партнера.

Поред тога што овај пример сликовито приказује моћ ставова и схватања да обликују понашање једног лица, чак иако ће због тога оно само испаштати, он дочарава и то да ставови и схватања представљају препреке за окончање насилног партнерског односа напуштањем партнера.

¹⁵⁴ I. Janković, As if living in a concentration camp: The Experience of intimate partner violence as seen through the eyes of female victims, *Časopis Psihologija*, Vol. 55, Issue 4, pp. 19-21

4.4 Мотиви извршења дела

Психолози су утврдили да је људско понашање у већини случајева мотивисано понашање које представља реакцију на надражаје из спољне средине. Свако мотивисано понашање садржи две битне компоненте: унутрашње подстицаје и циљ према коме је активност усмерена. Уобичајени редослед у овом психичком процесу почиње примањем надражаја, његовом обраде у психи, поводом чега се ствара извесна напетост, и завршава се подстицајем да се напетост разреши.¹⁵⁵ Задовољењем ове потребе психички ланац процеса се завршава. Читав овај процес назива се мотивациом процесом.

Све док овај процес несметано тече и завршава се задовољењем потребе, он остаје у домену психологије и за криминологију нема значаја. Мотивациони процес постаје етиолошки значајан тек када се, у завршној фази, створе препреке на путу задовољења потребе. Нагомилавање напетости пред непремостивим препрекама назива се фрустрацијом. С обзиром на типове реакције на фрустрацију, постоји неколико ситуација:

- а) одрицање од потребе и потпуно одустајање од њеног задовољења;
- б) настојање да се потреба задовољи у промењеном облику (супституција);
- в) нагомилавање напетости преко прага индивидуалне толеранције за фрустрацију, које може резултовати осећајем нагомиланог страха, нервозе или комплекса, што код једног броја људи доводи до неуротизације личности, па и психичких поремећаја и обољења;
- г) испољавање делинкветног понашања.

Од највећег значаја за криминологију је последњи тип реакције на фрустрацију, када лице реагује агресивношћу, тј. покушава да физичком снагом и насилним путем уклони препреку.¹⁵⁶ Лица која доживљава континуирану фрустрацију у знатном степену, као што је случај са жртвама партнерског насиља, постају пренадражена, емоционално узнемирена и неспособна да се на конструктиван начин боре са проблемом и траже нове путеве за

¹⁵⁵ З. Ћирић, *op. cit.*, стр. 135-136

¹⁵⁶ Р. Млађеновић – Купчевић, *op. cit.*, стр. 146-147

задовољење мотива или њихових супституата. Последично, ова лица превазилазе свој праг толеранције на фрустрације и могу реаговати агресивно.¹⁵⁷

Један од најзначајнијих мотива који се јавља код људи је мотив сигурности који се огледа у тежњи личности да обезбеди и одржи животну ситуацију која обезбеђује задовољење потреба које су од значаја за њену егзистенцију. Развија се још у детињству кроз потребу детета да буде вољено, сигурно и пажено и остаје присутан током целог живота. На мотив сигурности највише утичу фактори микросредине у којој лице живи, али могу утицати и шири друштвени фактори и околности. Овај мотив испољава се делом и кроз жељу за стицањем материјалних добара.¹⁵⁸ Одређене препреке постављене остварењу мотива сигурности код жена – жртва насиља изазивају неадекватан начин реаговања: најпре анксиозност (осећање стрепње, угрожености, немира, напетости и незадовољства), а затим и агресивност. У већини случајева агресивног деловања, код жена је дошло до дуготрајног кумулирања фрустрације. Међутим, Константиновић-Вилић исправно примећује да када кажемо да се агресивност код жена убица испољила као механизам одбране на фрустрацију, то не значи да су оне безусловно агресивне личности – према свима и у свако време. Раинје понашање ових жена често показује да је убиство једино кривично дело које су извршиле.¹⁵⁹

Уколико мотиве за извршење реактивног убиства сагледавамо само у тренуцима који претходе извршењу дела, најнепосреднијим мотивом можемо сматрати мотив отклањања насиља брачног или ванбрачног партнера. Овај мотив се разликује од мотива извршења кривичних дела убиства у чијој су основи емоције мржње и нетрпељивости, по чињеници да су жене у неким случајевима биле изложене тиранији у правом смислу те речи.¹⁶⁰ У неким случајевима, непосредан мотив за извршење дела према насилном партнеру представља отклањање насиља према деци. До ових дела долази онда када жена, која по правилу и сама трпи насиље партнера, партнерово понашање перципира као непосредну и озбиљну опасност за живот своје деце.¹⁶¹

¹⁵⁷ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 191-192, 207

¹⁵⁸ З. Ћирић, *op. cit.*, стр. 135-136, Б. Димитријевић, З. Ћирић, *op. cit.*, стр. 56

¹⁵⁹ С. Константиновић-Вилић, *op. cit.*, стр. 191-192

¹⁶⁰ *Ibid.*, стр. 207

¹⁶¹ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 122

V РЕАКТИВНО УБИСТВО ПАРТНЕРА У МЕДИЈСКИМ ТЕКСТОВИМА

5.1 Појам и врсте медијских текстова

Према Закону о јавном информисању, медији јесу скуп инструмената који представљају средство јавног обавештавања које речима, сликом или звуком преноси уреднички обликоване информације, идеје и мишљења и друге садржаје намењене јавној дистрибуцији и неодређеном броју корисника.¹⁶² Вршењем своје делатности медији омогућују благовремену размену важних информација на основу којих се доносе важне друштвене и политичке одлуке. Због утицаја који имају на обликовање свести читалаца, медији се често сматрају својеврсним „четвртим стубом демократије“. Наличје моћи медија представља њихова одговорност која се темељи на вредносним стандардима, попут истине, потпуности, благовремености и јасноће, и поштовању етичких принципа. Закон о јавном информисању и медијима прописује да свако има право да истинито, потпуно и благовремено буде обавештен о питањима од јавног значаја и да су средства јавног информисања дужна да то право поштују.¹⁶³ Такође, у закону се наводи да истинито, непристрасно, правовремено и потпуно информисање свих грађана Републике Србије представља јавни интерес. Медији, дакле, имају одговорност пред законом у погледу благовремености, истинитости и потпуност неки вести које презентују корисницима,¹⁶⁴ Ипак, медији не само да презентују чињенице, већ их и употпуњују тумачењима аутора вести, изјавама стручњака или заинтересованих лица те на тај начин доприносе пласирању и пропагирању одређених идеја, ставова или идеологија.¹⁶⁵ Поред корисника, медији су одговорни и према својим изворима, саговорницима, али и према лицима о којима извештавају. Они су стога дужни да слику стварности пренесу посредством медијских извештаја написаних непристрасним језиком, чувајући углед медија, достојанство и приватност људи и заједница о којима извештавају. Друштвена одговорност налаже да се медијским извештајима не смеју изазвати мржња и нетолеранција, злоупотребљавати поверења, однос зависности, лаковерност, недостатак

¹⁶² Чл. 29 Закона о јавном информисању и медијима, *Службени гласник РС*, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 – аутентично тумачење

¹⁶³ *Ibid*, чл. 5. став 2.

¹⁶⁴ *Ibid*, чл. 15. став 1.

¹⁶⁵ B. S. Chandrakant, Press As The Fourth Pillar Of Democracy, *International Journal For Legal Research And Analysis*, Volume 3, Issue 7

искуства или знања и сујеверје.

Медији информације преносе кроз медијске текстове различитих врста попут вести, репортажа, интервјуа и сл, али и помоћу фотографија које ове текстове употпуњавају. Теорија не познаје општеприхваћену типологију медијских текстова, ипак најзаступљенија је подела на информативне (фактографске), аналитичке (истраживачке) и белетристичке текстове.¹⁶⁶ Приликом писања информативних текстова аутори се задржавају на изношењу чињеница. Информативни текстови могу се изједначити са лаичким поимањем појма *вест*. Ове текстове карактерише шаблонско писање са настојањем да се пруже одговори на класична новинарска питања (Ко? Где? Шта? Када? Зашто?),¹⁶⁷ без икаквих додатних детаља који се тичу догађаја или њихових учесника, као и без тумачења онога о чему се извештава.¹⁶⁸ Аналитички текстови представљају плод ауторовог истраживања феномена о који је тема текста. Они углавном садрже проверене статистичке податке и настају у сарадњи са компетентним и угледних стручњацима – саговорницима. Аналитички текстови се карактеришу одсуством сензационализма, површности, и кршења правила професионалне новинарске етике.¹⁶⁹ Белетристичких текстова је све мање, па их неки аутори изостављају из поделе, а како је њихов значај занемарљив када говоримо о извештавању о криминалитету, нећемо даље разматрати овај жанр. Са друге стране, последњих година, стручњаци из области медија и новинарства уводе интерпретативне текстове као незаобилазни део поделе медијских текстова.¹⁷⁰ Иако не представљају новину, појам интерпретативни текстови последњих година добија нову садржину као резултат савремене новинарске праксе. Раније исцрпне интерпретативне текстове са најмање два или три саговорника, великим бројем података и корисним и занимљивим антрфилеима, замењују текстови са само једним, често анонимним, саговорником, малим бројем информација и фотографијама великог формата.¹⁷¹ Најзначајнија карактеристика данашњих интерпретативних је употреба колоквијализама и одступање од новинарске етике.¹⁷²

¹⁶⁶ Б. Томић, *Увод у медије*, Београд, 2012, стр. 42

¹⁶⁷ *Ibid*, стр. 48

¹⁶⁸ З. Мршевић, *Медији у Србији о родно заснованом насиљу у 2015. и 2016. години*, Београд, 2017, стр. 22

¹⁶⁹ *Ibid*, стр. 22

¹⁷⁰ Б. Томић, *op. cit*, стр. 42

¹⁷¹ М. Костадиновић, Интернет као главни агенс трансформације жанровских садржаја медија, *часопис Синтеза*, стр. 149

¹⁷² З. Мршевић, *op. cit*, стр. 18

Жанрови медијских текстова и особине које их одређују су од великог значаја с обзиром на то да је међу ауторима заступљено схватање да начин на који се одређени садржај преноси одређује и његову перцепцију код корисника.¹⁷³ Последњих година можемо приметити тенденцију домаћих медија да о развличитим друштвеним феноменима, па и о криминалитету, извештавају сензационалистички, одступајући при том од објективности и занемарујући битне информације. Насупрот томе, мали је број медија чија пракса одговара на захтеве које закон пред њих поставља и који обављају своју делатност са дужном одговорношћу и разумевањем своје моћи. Овкво поступање посебно је значајно с обзиром на то да избором начина на који представљају криминалитет, медији шаљу одређену поруку корисницима. Поједини аутори указују на ефекте које излагање медијском садржају може имати на кориснике. У контексту медијског извештавања о криминалитету посебан значај имају учинци који се односе на промену става и одређивање агенде. Овом проблематиком баве се одређене теорије у оквиру студија о медијима и криминалитету.

Теорија одређивања агенде бави се истоименим ефектом, указујући да медији кроз избор вести и њихово разврставање указују о чему корисници треба да размишљају, односно да је њихов једини циљ скретање пажње корисника на одређене теме. Аутори указују да, с обзиром на то да сви облици криминалитета не могу бити заступљени у истој мери, медији свакодневно одлучују о томе којим ће облицима криминалитета придати већи значај. Одлука да се извештава о једном кривичном делу или облику криминалитета врши се у циљу усмеравања јавног мњења на одређени облик криминалитета, узимајући у обзир чињеницу да поједини облици криминалитета привлаче читаоце и дуже закупају њихову пажњу, док друге теме, упркос томе што реално могу представљати већи проблем, изазивају много мање интересовање.¹⁷⁴

Култивациона теорија ставља акценат на ефекат промене става. Наиме, основни став култивационе теорије је да медији објављивањем информација о криминалитету уопште или о одређеном облику криминалног понашања, утичу на схватање људи о

¹⁷³ Д. Колев, Медији као средство психолошке комуникације, *Зборник радова међународног научног скупа „Криза и перспектива знања“*, стр. 436

¹⁷⁴ С. Прајс, *Изучавање медија*, Београд, 2011, стр. 561 - 562.

проблему криминалитета.¹⁷⁵ Резултати једног од истраживања спроведеног од стране аутора Грега Фајлоа и Групе за медије Универзитета у Глазгову указују на то да разумевање и веровање у истинитост телевизијских порука „утиче наша лична историја, политичка култура и класно искуство“.¹⁷⁶ Иако постоји и супростављено гледиште које указује да су медији представљају средство учвршћивања постојећих ставова друштва, а не средство промене,¹⁷⁷ у литератури ипак преовлађује став да медији могу буду бити одлучујући чинилац за настанак и промену ставова јавности о различитим темама.¹⁷⁸

5.2 Медијски текстови

Аутор је при прикупљању садржаја за анализу, бирао најнепристрасније и најпотпуније међу медијским текстовима који говоре о истом догађају, и настојао да избегне сензационалистички написане извештаје, као и извештаје који покушавају да прејудуцирају исход поступка, са циљем спровођења квантитативне и квалитативне анализе прикупљених података. Међу извештајима се поред вести и репортажа, налази и један интервју, као и једна исповест извршиоца кривичног дела, што ће при њиховом цитирању бити назначено. Домаћи извори цитирани су у целости, док су из иностраних извора издвојени само најважнији делови у преводу.

5.2.1 Реактивно убиство партнера у домаћим медијима

5.2.1.1 Медијски текстови о извршењу дела и току поступака

Вест¹⁷⁹ објављена на веб-сајту Политика 11. септембра 2007. године извештава о убиству ванбрачног партнера, наводно на спавању, што бранилац окривљене пориче. Окривљена је сама пријавила извршење кривичног дела и изјавила да више није могла да издржи насиље које је годинама трпела од стране ванбрачног партнера.

„Тања Антић (48) признала је пред истражним органима да је невенчаног супруга Радета Вишњића убила јер више није могла да трпи његово малтретирање и понижавање.

¹⁷⁵ А. Илић, *Медији и криминалитет – криминолошки аспекти* - докторска дисертација, Београд, 2017, стр. 40

¹⁷⁶ С. Прајс, *op. cit.*, стр. 552

¹⁷⁷ Д. Мек Квин, *Телевизија*, Београд, 2000, стр. 236.

¹⁷⁸ М. McCombs, L. Holbert, S. Kioussis, W. Wanta, *The News and Public Opinion: Media Effects on Civic Life*, London, 2011, стр. 100-101

¹⁷⁹ „Хитац у главу због вишегодишње тортуре“, *Политика*, објављено: 11.9.2007. године, доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/4042/Hitac-u-glavu-zbog-visegodisnje-torture>, приступљено: 13.3.2022. године

Жена која је, пре два дана у породичном стану у Улици кнегиње Љубице број 10 у Београду хицем из пиштоља усмртила Вишњића, пред истражним судијом је до детаља описала трагичан догађај.

- Није истина да је Тања убила Вишњића на спавању - каже за "Политику" бранилац Антићеве, адвокат Милан Зиндовић.

- Пробудила га је пошто је он задремао у брачном кревету и то неколико минута пре него што ће повући ороз. Вишњић је супругу терао да му се јавља где год да пође, па је она то урадила и овога пута. Тања га је пробудила да му каже да иде до продавнице. Изнервиран што га је тргла из сна, Вишњић је почео да је псује. Тања је, у једном тренутку, узела пиштољ који је стајао на ладици поред кревета и испалила му метак у главу.

Према Зиндовићевим речима, Тања је мужевљево иживљавање трпела од тренутка када су почели да живе заједно у ванбрачној заједници. Вишњић ју је често тукао, псовао, вређао, па чак и гасио пикавце по телу.

- Против Вишњића је 1993. године покренут кривични поступак због насилничког понашања - открива Зиндовић. - Тања је против њега поднела тужбу јер јој је из пиштоља пуцао у задњицу и том приликом јој повредио бутну кост. Вишњић, међутим, никада није одговарао због насилничког понашања. Уплашена због његових претњи, Тања је повукла тужбу.

Да Вишњић није имао граница када је у питању иживљавање над женом говори и податак да јој често није дозвољавао чак ни да спава. Према речима Зиндовића, Вишњић би, када би Тања заспала, почињао са иживљавањем. Тукао би је и терао да очи држи отворене.

- Невероватно је шта је све та жена трпела поред Вишњића - каже Зиндовић. - Поред тога што је малтретирао Тању, Вишњић је претио и да ће убити њихову ћерку Наташу. Тања је била формално запослена у Вишњићевој приватној фирми, али јој он није дозвољавао да ради. Пре неколико месеци је отворио мењачницу, а често је знао жени и ћерки да прети да ће продати фирму и мењачницу и оставити их без ичега.

После вишечасовног испитивања, истражни судија Окружног суда у Београду је донео решење о спровођењу истраге против Антићеве, али јој није одредио притвор.

- Сматрам да нема основа по којем би Тањи био одређен притвор, с обзиром на то да је и у полицији и пред истражним судијом признала дело - рекао је Зиндовић.

Пошто је Вишњићу испалила метак у потиљак, Антићева је отишла до полицијске станице Стари град, пријавила злочин и предала оружје.

У тренутку убиства, у суседној просторији била је и њихова ћерка Наташа. Према незваничним информацијама, Тања је после убиства, позвала Верону Вишњић, мајку убијеног Радета. Саопштила јој је шта је урадила и позвала је да дође и буде са унуком, док она оде у полицију и пријави злочин.

Екипи Хитне помоћи која је дошла на место догађаја, остало је само да констатује смрт Радета Вишњића. Несрећни човек је у локви крви лежао на стомаку, у брачном кревету, са видљивом раном на потиљку. Лекари су пружили помоћ и ћерки и мајци убијеног. Иако су полицајци од њих покушали да сазнају шта се догодило, оне због шока у којем су се налазиле, нису могле да одговарају на питања. Са њима је била и Радетова снаја, са којом је породица делила стан пошто је Вишњићев брат умро пре неколико година.“

Дана 4.5.2010. године на истом порталу објављена је репортажа¹⁸⁰ са рочишта у кривичном поступку поводом кривичног дела тешко убиство (убиство на свиреп начин) извршеног од стране жене према свом брачном другу. Окривљена се најпре изјаснила да није крива за дело које јој се ставља на терет, али је у каснијем излагању признала извршење дела и изјавила да је дело извршила јер трпела дугогодишње насиље у браку.

„Ужице – Волела сам га, и даље га волим, и увек ћу га волети... Овако је пред већем ужичког Вишег суда јуче говорила Мара Гојшина (40) о свом супругу Зорану, кога је, према оптужници, после међусобне свађе, са више убода ножем усмртила и тело најпре крила, да би касније делове мужевљевог тела искасапила, ставила их у најлон, па потом полила бензином и запалила.

Због тог злочина, извршеног 16. септембра прошле године у кући њеног деде у Црвици код Бајине Баште, Мара је оптужена за убиство Зорана Гојшине, познатог ужичког ТВ сниматеља. Оптужницом јој се ставља на терет да је у стању небитно смањене урачунљивости, свесна шта чини, мужа убила на свиреп начин.

¹⁸⁰ „Оптужена се каје за убиство мужа“, *Политика*, објављено: 4.5.2010. године, доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/133522/Optuzena-zena-se-kaje-zbog-ubistva-muza>, приступљено: 13.3.2022. године

Док су деца била у другој просторији куће, оптужена Мара, видевиши да је Зоран током свађе узео нож, у тренутку кад се оклизнуо и пао убола га је већим ножем у стомак, па затим наставила с убодима, наневши му шест смртоносних рана по врату, грудима, руци. Оптужена је најпре скривала тело, да би сутрадан увече, кад су деца заспала, другим кухињским ножем одсекла удове и искасапљене остатке умотала у најлон.

Наредног дана, оптужена је умотане кржаве остатке убацила у пртљажник њиховог „аудија”, децу ставила на седиште возила, а онда покрај пута код Кадињаче на месту званом Дејића рампа изнела делове тела свог мужа, полила их бензином и запалила. Продужила је одатле с децом у породичну кућу на Белој Земљи, али се касније „аудијем” вратила на место паљења супругових остатака и ту пријавила полицији која је обављала увиђај.

Пред судом Мара је најпре рекла да не признаје извршење кривичног дела, али онда, говорећи о догађају, ипак је потврдила да је извршила убиство. До детаља је причала о њиховим поремећеним брачним односима, наводила да је Зоран много пио, па и узимао дрогу, да је њу стално тукао и малтретирао, исказивао безразложну љубомору, а њену ћерку из првог брака, која је с њима живела, мрзео. Сећала се свега и свачега, изузев злочина.

– Тукао ме је цепаницом по глави, претио да ће ме убити, није ме поштовао као жену и мајку. Пријављивала сам то Центру за социјални рад, полицији где смо ишли на саслушање, покренула и бракоразводну парницу, његове родитеље молила да помогну. Одустала сам од тужбе против њега, а боље да сам га тада тужила. Још ми није јасно како се убиство десило, много сам се била уплашила, бранила се од његовог ножа. Био је јако пијан, дрогиран, претио да ће ме убити. Нисам хтела да га повредим, али је моја рука сама кренула. Не сећам се после више ничега, јако ме је болела глава, себи сам дошла тек у болници Централног затвора. Жао ми је због овог што се десило, кајем се, јер сам се увек трудила да радим по божјим законима и сваком помогнем – кроз плач је говорила оптужена.

Суђење се наставило извођењем доказа, а за овај судски поступак у Ужичу, где су Зорана Гојшину знали као мирног човека и узорног професионалца, влада велико интересовање.“

На веб-сајту Курир дана 4.6.2013. године објављена је вест¹⁸¹ о убиству које се догодило у околини Шапца. Окривљена се без опирања предала полицији и изјавила да је дело извршила јер више није могла да издржи насиље у браку.

„Весна Јеремић (45) из села Глушци код Шапца на увиђају признала зашто је убила супруга Драгана (49).

ШАБАЦ - Муж насилник!

Весна Јеремић (45) из села Глушци код Шапца, која је у недељу ухапшена због сумње да је у дворишту породичне куће убила супруга Драгана (49), јуче се у полицији бранила ћутањем. Њој је одређено задржавање до 48 сати, после чега ће бити приведена истражном судији Вишег суда с кривичном пријавом за убиство и недозвољено држање и ношење оружја. Весна се терети да је у недељу око 14 сати пуцала Драгану у груди из ручно прављеног карабина, после чега је Драган одмах преминуо. Она је сачекала да дође полиција и без опирања се предала. Злочин је пријавио Веснин и Драганов син, а кад су полицајци стигли, Весна им је рекла: „Нисам више могла да издржим малтретирање мужа“ - каже наш извор из истраге. Карабин из којег је Весна убила Драгана био је, како сазнајемо, у Драгановом илегалном поседу.

- Драган је исекао цев старе пушке, за коју није имао дозволу, и направио оружје налик карабину. Оружје је држао скривено у помоћном објекту, а једном је показао Весни где се карабин налази - каже наш извор. Рођаци породице Јеремић тврде да је Весна жртва насиља у породици.- Драган се годинама психички, физички и сексуално иживљавао над супругом. Волео је да попије, а неколико дана пре смрти рекао је Весни да ће довести у кућу другу жену. Био је у лошим односима и са своја два сина - испричао је комшија. (М. И.)

Драган одраније познат полицији

Драган је деведесетих година био на ратишту у Босни, а одраније је познат полицији, која је против њега поднела више пријава.

- Њему су писане прекршајне пријаве због насилничког понашања, као и неколико кривичних пријава због недозвољеног поседовања и ношења оружја. Он је био и осуђиван за

¹⁸¹ „Убила мужа: Нисам више хтела да трпим малтретирање“, Курир, објављено: 4.6.2013. године, доступно на: <https://www.kurir.rs/crna-hronika/823273/ubila-muza-nisam-vise-htela-da-trpim-maltretiranje>, приступљено: 13.3.2022. године

та кривична дела - каже наши извор и додаје да је карабин из којег је Драган убијен послат на вештачење.“

На порталу Блиц¹⁸² 27.8.2013. године објављена је вест о току поступка у предмету убиства. Окривљена је признала убиство супруга који је био физички и психички насилан према њој.

„Ивана Бокан (37), супруга убијеног бившег боксера Бранка Бокана, признала је да је убила мужа и показала је полицији место на којем је скриван кривички доказ - пиштољ калибра 6,35 милиметара, незванично сазнаје "Блиц".

Бранков отац Милан (78) би могао да буде пуштен да се брани са слободе од оптужбе да је прикривао убиство свог сина.

Одлуку да се увиђај данас понови истражни судија је донела када се суочила са контрадикторним изјавама осумњичених Милана и Иване и недостатком конкретних доказа.

Претпоставља се да је у четвртак, 22. августа, у новосадском насељу Ветерник избила жустра свађа између оца Милана и сина Бранка око власништва над кућом. Када је, у страху да би се могао наћи на улици, отац одбио да сину препише кућу, син је бурно реаговао - и речима и песницом. Бранко је те вечери убијен метком у чело, тик изнад слепоочнице, док је спавао.

Изјаве прикупљене током првог увиђаја показују да су Ивана и Милан живели у страху од Бранка који је био преке нарави. Наводно, обоје су трпели и вербалну и физичку тортуру, али нису смели никоме да се повере. Злостављање је ишло до те мере, тврде комшије, да отац и супруга данима нису смели да напусте кућу, а некада су данима крили модрице.“

На веб-сајту Информер 16.11.2021. године објављена је вест¹⁸³ о признању извршења кривичног дела од стране окривљене за убиство супруга. Наиме, окривљена је лишила живота супруга од кога је трпела вишегодишње психичко насиље. По извршењу дела, окривљена је позвала полицију и пријавила извршење дела.

¹⁸² „Спруга признала убиство мужа, показала полицији где је скриван пиштољ“, *Блиц*, објављено: 27.8.2013. године, доступно на: <https://www.blic.rs/vesti/hronika/supruga-priznala-ubistvo-muza-pokazala-policiji-gde-je-skrivan-pistolj/3k5j46x>, приступљено: 13.3.2022. године

¹⁸³ „Јасмина убила мужа јер ју је пијан малтретирао нож бацила иза шпорета, па позвала полицију“, *Информер*, објављено: 16.11.2021. године, доступно на: <https://informer.rs/hronika/vesti/652233/ubistvo-surcin>, приступљено: 13.3.2022. године

„Јасмина Б. (42) из Сурчина признала је јуче да је у недељу ножем убила свог мужа јер јој је дојадило то што ју је стално пијан вређао и омаловажавао!

Казала је да јој је у једном тренутку пао мрак на очи и зарила му је сечиво у груди док је седео на кревету, након чега је позвала полицију.

Породична драма одиграла се у недељу око 17 сати у изнајмљеној кући у Косовској улици у Сурчину, где су Милорад и Јасмина живели са три сина. Извор близак истрази каже да су супружници у тренутку злочина били сами у кући.

- Јасмина је мирно сачекала полицију, патрола ју је затекла поред кревета, на коме је Милорад лежао. Казала је да се често свађала с мужем јер је често пио и тада би јој стално нешто звоцао и вређао је. Била је у шоку, плакала је и држала се за главу док је објашњавала шта се догодило - каже саговорник Информера и додаје:

- Говорила је да је више пута упозоравала Милорада да престане да је вређа кад се напије, али он је наставио по свом, наводно јој је приговарао за сваку ситницу. На крају јој је пукао филм, па је отишла у кухињу и узела је нож из фиоке, а онда се вратила у собу и убола мужа у груди. Након тога, бацила је нож иза шпорета и позвала полицију.

Милорад је обилно крварио из ране на грудима и Хитна помоћ га је брзо превезла у у Ургентни центар, али је преминуо.

Јасминин и Милорадов средњи син испричао нам је да његов отац никада није био физички насилан према његовој мајци, али да "она није више могла да трпи психичку тортуру".

- Тата је много пио, то је мајку излуђивало. Једина ствар коју није могла да поднесе јесте алкохол, а тата је много пио и тада би јој свашта говорио. Тата је радио као ауто-лакирер у једном сервису, а мама је била домаћица. Кад год би се вратио с посла, био је пијан. Она би му приговорила, а он би тада изашао из куће, попушио коју цигару, па би се вратио и почео да је вређа - прича Немања.

Хоће да је спасу робије

Он додаје да је Јасмина пре извесног времена добила тумор на мозгу, али његов отац уопште није имао обзира за то и није променио своје понашање према њој.

- Мајка се лечила, ишла је и на хемотерапију, није јој било лако, али изгледало је као да све иде набоље. Не знам шта се десило у недељу по подне. Ни браћа ни ја нисмо били у кући. Брат ми је јавио да је мајка убола оца и да су га пребацили у Ургентни центар.

Отишли смо право тамо и сазнали да је умро. Не знам шта ћемо сад да радимо. Сахранићемо оца, а мајка... Не знам шта ће бити са њом, покушаћемо да је некако спасимо робије - рекао је Јасминин и Милорадов син.

Комшиница: Није га убила за џабе

Комшије из Косовске улице у Сурчину кажу да су и убијени Милорад и његова супруга Јасмина били малтене неприметни и да се нису ни са ким дружили.

- Знам да су били подстанари у тој кући, али верујте нико у комшилуку не зна да ли су ту били три месеца или три године. Тако су били некако неприметни. Знам само да имају три сина, и то је све... Верујем да га Јасмина није убила "за џабе". Вероватно јој је загорчавао живот - каже комшиница.“

Наведени медијски извештаји представљају вести о извршењу убиства или току поступака, међутим у побројаним случајевима, медији нису испратили поступке до краја, тако да из медија није могуће сазнати како су ови поступци окончани.

5.2.1.2 Медијски текстови о исходу поступака

На порталу Блиц дана 15.11.2016. године објављена је вест¹⁸⁴ о доношењу другостепене пресуде у предмету за кривично дело убиства. Осуђеној за убиство брачног друга апелациони суд умањео је казну затвора на осамнаест месеци уместо првостепеном пресудом изречене казне у трајању од две и по године. Осуђена је кривично дело извршила пошто је брачни друг, са којим је била у поремећеним односима, почео тући. Након извршења дела, осуђена је полицији исто пријавила.

„Апелациони суд у Крагујевцу смањео је казну Снежани Пахли (53) из Старог Костолца на 18 месеци, осуђеној у Вишем суду у Пожареvcу на две и по године затвора због убиства супруга Божидара (58).

Како је она у притвору провела годину дана, односно две трећине казне, упутила је молбу да буде условно пуштена на слободу јер испуњава услове. Уколико њена молба буде одбијена Снежана ће бити упућена у Казнено поправни завод за жене у Пожареvcу на издржавање преосталог дела казне.

¹⁸⁴ „Малтретирана и тучена жени годину дана затвора због убиства мужа насилника“, објављено: 15.11.2016. године, доступно на: <https://www.blic.rs/vesti/hronika/maltretirana-i-tucena-zeni-godinu-i-po-dana-zatvora-zbog-ubistva-muza-nasilnika/hnsz88t>, приступљено: 13.3.2022. године

Убиство се десило средином 2014. године, око поноћи, у кући у Старом Костолиу, где је Снежана живела сама. Супружници су се често свађали, па се Божидар преселио у помоћни објект у заједничком дворишту.

Те ноћи дошао је из сеоске кафане дошао пијан и почео да је малтретира и туче.

Најпре је тражио да му отвори врата куће и уколико то не учини он ће разбити прозор и тако ући у кућу. Када му је она отворила врата он је ушао и одмах почео да је малтретира и туче. Бежећи од њега она је са стола зграбила нож и убола га а затим га ударила и предметом којим је претио да ће разбити прозор и усмртила га. Након тога позвала је полицију и пријавила се.

- Снежана је ситна, крхка жена, а Божидар крупан и јак, па се чудимо како је успела да га савлада. Увек су били пристојни са свима нама, али знамо да се годинама нису слагали, па су живели одвојено у истом дворишту – рекле су тада комшије супружника.

Снежана је радила као чистачица у термоелектрани.“

Исти портал 18.11.2016. године објавио је репортажу¹⁸⁵ из Казнено-поправног завода за жене у Пожаревцу. Део репортаже представља интервју са најстаријим осуђеним лицем у заводу – женом осуђеном на 15 година казне затвора за убиство брачног друга који је над њом свакодневно вршио насиље четири и по деценије.

У репортажи је наведена и изјава координатора Сигурне куће која говори осуђеној која је издржавала казну затвора за убиство насилног супруга (не наводи се у коликом трајању) и жени осуђеној на 12 година за подстрекавање на пребијање супруга услед чега је исти преминуо.

„Три жене, које су због дугододишњег насиља у породици, убиле своје мужеве тренутно су на издржавању казне у женском затвору у Пожаревцу.

Најстарија међу њима је Стана Доведан (79) која је 2010. мужа који је злостављао сваког дана за 45 година брака, убила секиром на спавању.

Стану је супруг годинама тукао, понижавао, терао да ради за дневницу, узимао паре за себе. Једном је толико јако истукао кукурузом по глави да су морали да јој ушивају усну. Није могла код лекара због недостатка новца, а није имала чак ни за храну.

¹⁸⁵ „Сад се кајем приче из женског затвора: Баба Стана (79) је 45 године трпела насилног мужа, а онда је узла секиру“, објављено: 18.11.2016. године, доступно на: <https://www.blic.rs/vesti/hronika/sad-se-kajem-price-iz-zenskog-zatvora-baba-stana-79-je-45-godina-trpela-nasilnog-muza/v1r0ve4>, приступљено: 13.3.2022. године

- Једном ме је натерао да идем да берем кукуруз, али сам се вратила без пара јер нисам могла да пронађем њиву. Онда је почео да ме бије. Ударао ме је док нисам пала на под. Можда би ме и убио да трогодишњи син није устао и почео њега да шутира - испричала је прошле године Стана у разговору за лист "Ало".

Кобног дана, њен супруг је изашао из куће по пензију. Вратио се са новцем у џепу. Стана га је питала шта ће тог дана да кува. Рекао јој је: "Иди из куће, не занимаш ме..." Онда је заспао. Стана је узела секиру и ударила га. По глави. Судило јој се за убиство и осуђена је на 15 година затвора.

Ипак, после шест година проведених у затвору Стана каже да јој је жао, да се каје. Свесна је да је починила злочин. Остало јој је још девет година, али ако дочека ту 2025. неће имати где да оде.

Старији син, који је са њом наставио контакт после злочина је умро пре две године. Млађи не жели да је види, а није је чак обавестио да му је брат умро. На позив социјалног радника рекао је да нема средстава да издржава мајку.

"Убиство је било једини начин да преживе"

Весна Станојевић, координарка Сигурне куће током своје каријере сусрела се са десетак жена, које су после дугогодишњег насиља, убиле своје мужеве. Како каже, све се оне кају, свесне су шта су учиниле, али по изласку из затвора немају где да оду.

- Већина тих жена су јако дуго, годинама трпеле насиље. И већина је починила оно што се правним речником назива убиство на мах, што подразумева знатно мању затворску казну. Ми смо у затвору разговарали са тим женама. Жао им је што су убиле друго људско биће, али ниједна од њих просто није имала други избор. Оне нису имале излаз. Трпеле су стално психичко и физичко насиље. Безнађе их је довело у ситуацију да почине злочин. То је био једини начин да преживе. Један од најупечатљивијих случајева био је када је жена, старија од 50 година из Панчева убила свог мужа ножем којим је кренула да исече лубеницу. Све време брака је трпела насиље. Кобног дана је узела лубеницу. Држала је нож у руци. Муж је ишао за њом. Претио јој. Она се окренула и забола нож у њега - каже Станојевићева.

Адвокат Миро Бојић бранио је неколико жена које су убиле мужеве и већини се судило за убиство на мах.

- Када жена изврши убиство у тренутку напада мужа, значи у нужној одбрани јер је њен живот угрожен, судска пракса је таква да жена буде ослобођена. Уколико се утврди да је прекорачила нужну одбрану, судови углавном изричу казну од шест месеци до пет година затвора. Иста судска пракса примењује су и када жена почини убиство после напада мужа, када је она, без своје кривице, доведена у страње посебне раздражљивости. Тада се суди за убиство на мах, и то је привилеговани облик убиства, за који се у судској пракси изриче казна знатно испод минимума - каже адвокат Бојић.

По изласку из затвора немају никаква права

Весна Станојевић за "Блиц" каже да већина жена које служе затворске казне због убиства мужа, немају где да оду, по изласку на слободу, нити могућност да остваре законска права која имају остали грађани.

- Жена је у затвору провела 12 година јер је подстрекла на пребијање њеног мужа, које су отело контроли, па је убијен. Муж је био насилник, који је жени претио да ће убити и њу и дете, које је тада имало три године. По изласку из затвора, она се нашла на улици, без икаквих права. Њено дете је по одласку у затвор узео њен девер и одвео га у Црну Гору, и она није имала никакво право ни да види дете. И то је оно што највише боли жене које због убиства мужа заврше у затвору. Што просто губе право на своју децу, што на њихове проблеме нико не обраћа пажњу. У женски затвор долазе разне организације, нуде и обећавају помоћ затвореницама, али се то никада не деси. Препушене су саме себи - каже Станојевићева.“

Веб-сајт Еспресо објавио је 17.10.2021. године чланак¹⁸⁶ о жени осуђеној за кривично дело убиства, која је лишила живота вереника са чије је насилно понашање трпела. Осуђена се сутрадан по извршењу дела предала полицији. Изречена јој је казна затвора у трајању од 13 година. Из чланка сазнајемо да се ради о специјалном рецидиву с обзиром на то да је раније издржала казну затвора у трајању од шест година за убиство партнера који је, такође, био насилан према њој.

¹⁸⁶ „Јасмина је била смртоносна по своје мушкарце: Београд је знао као „Цицу убицу“, кад је њега убила покајала се“, објављено: 17.10.2021. године, доступно на: <https://www.espresso.co.rs/vesti/hronika/893959/jasmina-je-bila-smrtonosna-po-svoje-muskarce-jednog-izresetala-mecima-drugom-zabola-noz-u-srce-posle-se-pokajala>, приступљено: 13.3.2022. године

„Јасмина Антонијевић је тада после убиства изјавила да је Пауновић, с којим се верила четири дана пре злочина, свакодневно шамарао и тукао. Претукао је пре кобног дана десетак пута, једном чак и бејзбол палицом.

Јасмина Цветковић (37), коју су медији прозвали "Црна Јасмина", шест година је провела у затвору због убиства Александра Пауновића (22), званог Мали Паун, а 2014. године је ухапиена због новог убиства.

Овог пута жртва је био Милан Томовић (38), а злочин се догодио у стану у насељу Миљаковац.

Пауновић, прва њена жртва, постао је својевремено познат јер је као петнаестогодишњак убио Дејана Марјановића Шабана, једног од шефова криминала и трговине дрогом на Звездари. Због тога је као малолетник провео две и по године у Васпитно-поправном дому у Крушевцу, а ово убиство је овековечено и у филму "Видимо се у читуљи".

Јасмина Антонијевић је тада после убиства изјавила да је Пауновић, с којим се верила четири дана пре злочина, свакодневно шамарао и тукао. Претукао је пре кобног дана десетак пута, једном чак и бејзбол палицом. Како је тада испричала истражитељима, на левој подлактици јој је урезао слово П, а имао је обичај и да испали метак из пиштоља поред ње.

Кобног дана се последњи пут залетео према њој и како је тада рекла, толико се уплашила да је мислила да ће је овог пута заиста убити. Видевши, како је навела, његов убилачки поглед и осмех, запуцала је и пуцала све док се пиштољ није закочио. Пошто је Пауновић пао на врата, није могла да изађе из стана на Црвеном крсту, већ је искочила кроз прозор.

Вече пре убиства био је нервозан због мог телефонског позива, а кобног дана ми је наредио да затворим прозор и рекао: "Сада ћемо да решимо ово заувек". Уплашила сам се и узела његов пиштољ, а кад је кренуо према мени, пуцала сам - испричала је у судници.

Лечење од наркоманије

На суђењу у фебруару 2001. године, Јасмина Антонијевић осуђена је на шест година затвора због убиства вереника Александра Пауновића званог Мали Паун. Тада јој је суд изрекао и меру обавезног лечења од наркоманије. Пре одласка у затвор променила је презиме Антонијевић у Цветковић.

Ново убиство догодило се у октобру 2014. године у београдском насељу Миљаковац. Јасмина је у том тренутку била већ више од седам година на слободи и у вези са Миланом Томовићем кога је тада, у стану његовог пријатеља Владимира Петровића, убила убодом ножа. Комшије су тада тврдили да су њих двоје често посећивали Петровића и да су свакодневно седели у парку испред зграде. Злочину је претходила жустра свађа, а комшије су навеле да се галама чула још од раних вечерњих сати.

Двапут ме претукао. За то време ме је двапут озбиљно претукао. Хтео је да имамо дете, па сам скупљала паре за вештачку оплодњу, а у петак је требало да одем код лекара да дам крв. У четвртак ме је позвао пијан. Желео је да се видимо, а кад смо се нашли, почео је да прети да ће ме убити. На Бањици је насрнуо на мене и тукао ме, али сам наставила да идем с њим - рекла је на саслушању Јасмина.

Она је додала да јој је Милан тражио новац за хероин.

- Заједно смо се надрогирали, а онда смо отишли у стан Владимира Петровића и тамо се опет посвађали. Ударио ме је столицом у леђа, зграбио нож и кренуо на мене, а ја сам му потурила столицу. Нож му је испао, а ја сам га подигла - испричала је Јасмина и истакла да је у том тренутку изашла из стана.

Владимир је тада дотрчао и рекао јој, како каже, да је Милан убоден.

- Ја сам телефоном позвала пријатеља, који ме је потом одвезао у Вранић. Била сам код њега, а ујутру се предала-- испричала је Јасмина.

Црна Јасмина је тренутно иза решетака, јер је Виши суд у Београду осудио 2016. године на 13 година затвора због убиства Томовића. Она је после убиства позвала полицију, а потом побегла из стана. Ухапшена је неколико сати касније у кући рођака у насељу Вранић, у околини Београда.

- Жао ми је, кајем се што сам убила Милана! Много сам га волела. Витлала сам ножем ка њему, а онда сам изашла из стана. Нисам ни знала да сам га убола... - овим речима се на саслушању правдала Јасмина Цветковић те 2014. године одмах после хапшења и додала да је Милана Томовића познавала дуже од 20 година и да су у вези били око годину дана.

Црна Јасмина остаће иза решетака до 2027. године.

Из наведених медијских извештаја који говоре о исходу кривичних поступака можемо видети да су сви они окончани осуђујућим пресудама којима је осуђенима изречена казна затвора у различитом трајању-од 18 месеци до 15 година.

5.2.2 Реактивно убиство партнера у страним медијима

5.2.2.1 Турска

Портал Hurriyet Daily News објавио је 5. 7. 2017. године вест¹⁸⁷ о ослобађајућој пресуди за жену која је лишила живота насилног брачног друга.

„Истанбулски суд ослободио је жену која је пре три године ухапшена и затворена након што је ножем убила наводно насилног супруга.

Новинска агенција Доган известила је да је Централни кривични суд у Турској пресудио касно 4. јула да је Јасемин Кајмакли учинила убиство "прекорачивши границе због страха и панике".

"Нисам имала намеру да то учиним. Нисам то урадила свесно и вољно. Али друкчије не бих изашла (жива) из те куће. Ја знам кроз шта сам прошла. Позвала сам полицију али он (супруг Узкан Кајмакли) је поломио телефоне. Дозивала сам помоћ, али нисам је добила", рекла је Кајмакли на суду 4. јула.

Суд је ослободио Кајмакли оптужбе за убиство из нехата, истакавши да је у питању легитимна самоодбрана и да окривљена не треба бити кажњена.“

На истом порталу 6. 12. 2018. године објављена је вест¹⁸⁸ о ослобађајућој пресуди за још једну жену која је лишила живота свог партнера.

„Касациони суд Турске пресудио је да је жена која је избола свог момка на смрт у току сексуалног напада "користила право на самоодбрану", окончавши поступак одлуком да окривљена буде пуштена на слободу без икакве затворске казне.

Према судској документацији, Аслихан С. избола је Узгур Е. у току његовог последњег покушаја да је присили на сексуални однос. Након тога дала је све од себе да заустави крварење и позвала је хитну помоћ, али Узгур Е. преминуо је у болници.“

¹⁸⁷ „[Court acquits Turkey woman who killed allegedly abusive husband](https://www.hurriyetdailynews.com/court-acquits-turkey-woman-who-killed-allegedly-abusive-husband-115128)“, *Hurriyet Daily News*, објављено: 5.7.2017. године, доступно на: <https://www.hurriyetdailynews.com/court-acquits-turkey-woman-who-killed-allegedly-abusive-husband-115128>, приступљено: 13.3.2022. године

¹⁸⁸ „[Turkish woman walks free after killing abusive boyfriend thanks to final court ruling](https://www.hurriyetdailynews.com/turkish-woman-walks-free-after-killing-abusive-boyfriend-thanks-to-final-court-ruling-139489)“, *Hurriyet Daily News*, објављено: 6.12.2018. године, доступно на: <https://www.hurriyetdailynews.com/turkish-woman-walks-free-after-killing-abusive-boyfriend-thanks-to-final-court-ruling-139489>, приступљено: 13.3.2022. године

Веб-сајт Bianet известио¹⁸⁹ је 27. 4. 2021. године о ослобађајућој пресуди за жену која је лишила живота свог насилног супруга. Тужилаштво је тражило изрицање казне затвора у доживотном трајању што показује значајан заокрет у турској правосудној пракси у односу на два претходно наведена случаја. Кривични поступак против окривљеног временски се поклапа са радикализацијом унутрашње политике и погоршањем општег положаја жена у Турској. Пресуди је претходила петиција¹⁹⁰ потписана од стране више хиљада људи за ослобођење окривљене.

„Иако је против Ипек покренут кривични поступак за "убиство супружника на мах", суд је закључио да је она то учинила у стању напетости, страха и панике који се могу сматрати оправданим, с обзиром на то да је окривљена деловала у циљу одбијања напада на њен живот, телесни интегритет и сексуалну слободу, како пре, тако и после инцидента.

Констатујући да због наведеног "нема основа за кажњавање" окривљене, суд је ослободио Мелек Ипек.

У Анталији је Мелек Ипек у самоодбрани пуцала у свог супруга из ловачке пушке, због тога што је он био насилан према њој и њеној деци.

Она је позвала жандармерију и предала се полицији одмах након инцидента. У тренутку привођења на њеном лицу и телу су били видљиви трагови злостављања.

Изјава Мелек Ипек у притвору, која је додата оптужном акту, показује да су се она и њен супруг Рамазан Ипек венчали пре дванаест година и да ју је систематски злостављао све то време.

Жена која је ухапшена, доказала је кроз форензичку анализу да је силована и повређена у току инцидента.“

¹⁸⁹ „Exercising her right of self-defence, Melek Ipek rleased“, *Bianet*, објављено: 27.4.2021. године, доступно на: <https://m.bianet.org/english/male-violence/243114-exercising-her-right-of-self-defense-melek-ipek-released>, приступљено: 13.3.2022. године

¹⁹⁰ „Wife who killed her husband after he 'raped and tortured her while threatening to kill their children' faces life in prison after Turkish prosecutors reject self-defence claim“, *Daily Mail*, објављено: 3.2.2021. године, доступно на: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-9219667/Turkish-woman-killed-husband-raped-tortured-faces-life-prison.html>, приступљено: 13.3.2022. године

Исти портал 5. 11. 2021. године објавио је вест¹⁹¹ о доношењу другостепене осуђујуће пресуде за лишење живота насилног брачног друга којом је осуђеној изречена казна затвора у трајању од петнаест година.

„Касациони суд потврдио је казну затвора у трајању од 15 година, која је претходно изречена Чилем Доган, која је убила свог супруга Хасана Карабулута 8. јула, 2015. године, након што је била изложена систематском злостављању и принудном сексуалном раду од стране супруга.

Након што је убила Хасана Карабулута његовим оружјем у њиховој спаваћој соби у источном Медитерану у провинцији Адана, Чилем Доган се пријавила полицији. Иако је била суочена са доживотном казном затвора пред Десетим вишим кривичним судом, Доган је због постојања "провокације коју није скривила и доброг држања након учињеног кривичног дела" осуђена на 15 година затвора.“

5.2.2.2 Француска

Портал New York Times објавио је 28. 12. 2016. године вест¹⁹² о помиловању осуђене за убиство насилног супруга. Осуђена је пре одлуке о помиловању провела две године на издржавању казне лишења слободе, што представља петину времена на које је осуђена. По доношењу одлуке о помиловању, у Француској се постављало питање због чега је председник одабрао баш тај тренутак за помиловање, алудирајући на тежњу за политичком промоцијом пред предстојеће изборе, а с обзиром на то да је већ одбио раније поднету петицију за помиловање истог лица потписану од стране више стотина хиљада грађана.

„Неочекиваном одлуком, председник Француске Франсоа Оланд помиловао је у среду жену која је била осуђена на казну затвора за убиство супруга након што је претрпела деценије породичног насиља.

Помилована жена , Жаклин Суваж, оглашена је кривом од стране кривичног суда 2014. године за убиство супруга, Норберта Мароа, пуцајући му три пута у леђа из ловачке пушке 2012. године. Осуђена је на 10 година затвора.

¹⁹¹ „Cilem Dogan punished because she didn't die, says lawyer Araci“, *Bianet*, објављено: 5.11.2021. године, доступно на: <https://m.bianet.org/english/women/252879-cilem-dogan-punished-because-she-didn-t-die-says-lawyer-araci>, приступљено: 13.3.2022. године

¹⁹² „Francois Hollande Pardons French Woman Who Killed Abusive Husband“, *New Yourk Times*, објављено: 28.12.2016. године, доступно на: <https://www.nytimes.com/2016/12/28/world/europe/jacqueline-sauvage-full-pardon-france.html>, приступљено: 13.3.2022. године

"Председник републике проценио је да госпођи Суваж више није место у затвору већ са породицом", речено је у саопштењу канцеларије председника у коме је објављено потпуно помиловање. Господин Оланд је претходно у јануару ублажио њену казну."

Веб-сајт BBC News објавио је 25. 6. 2021. године вест¹⁹³ о ослобађајућој пресуди донетој у поступку за кривично дело убиства извршеног према насилном брачном другу.

„Валери Бако, чије је целоживотно злостављање од стране супруга шокирало Француску, проглашена је кривом за убиство, али ће бити пуштена на слободу. Добила је четири године затвора, од којих су три суспендоване, тако да је пуштена одмах због тога што је годину дана већ провела у притвору.

Она је признала да је марта 2016. године убила мужа из његовог оружја. Бако, 40, описала је како је злостављана још од своје 12. године, од стране Данијела Полета, прво као њеног очуха, а потом и супруга. Годинама је Полет присиљавао на проституцију, али она више није могла да поднесе тортуру онда када је он почео да говори о злостављању њихове кћери."

5.2.2.3 Велика Британија

На веб-сајту The Guardian 7. 6. 2019. године објављена је вест¹⁹⁴ о ослобађајућој пресуди донетој у корист жене претходно осуђене на казну лишења слободе у доживотном трајању за убиство насилног супруга. Пре доношења ослобађајуће пресуде, на издржавању казне провела је осам година.

„Сали Шален, која је осуђена за убиство мужа кога је напала чекићем након што је он злостављао деценијама, изашла је из суда слободна пошто је судија одлучио да се она неће суочити са поновним суђењем.

Сали Шален је изјавила како је трпела године контролисања и понижавајућег злостављања пре него је убила њеног шездесетједногодишњег супруга у августу 2010. године."

¹⁹³ „Valerie Bacot: Freedom for abused French woman who killed husband“, BBC, објављено: 25.6.2021. године, доступно на: <https://www.bbc.com/news/world-europe-57609494>, приступљено: 13.3.2022. године

¹⁹⁴ „Sally Challen walks free as court rules out retrial for killing abusive husband“, The Guardian, објављено: 7.7.2019.године, доступно на: <https://www.theguardian.com/uk-news/2019/jun/07/sally-challen-will-not-face-retrial-for-killing-husband>, приступљено: 13.3.2022. године

Исти портал објавио је 29. 10. 2021. године вест¹⁹⁵ о осуђујућој пресуди донетој у кривичном поступку за кривично дело убиства којом је извршиоцу изречена казна затвора у минималном трајању од осамнаест година иако је осуђена трпела вишедеценијско насиље од стране убијеног брачног друга.

„Пензионисана књиговођа провела је у затвору последњих 18 година након што је осуђена за убиство супруга, бившег потпуковника војске кога је оптужила за деценије емоционалног и физичког злостављања.

Међутим, порота је одлучила да је, упркос наводима о злостављању, Џексонова била у стању да контролише своје поступке оне вечери када је убила свог супруга и да њено понашање превазилази понашање човека са "нормалним степеном толеранције и самоконтроле".“

5.2.2.4 Руска федерација

На веб-сајту Медиазона 11. 4. 2018. објављена је вест¹⁹⁶ о другостепеној пресуди којом се преиначује првостепена пресуда којом је окривљена осуђена на шест година затвора. Одлобађајућа другостепена пресуда донета је јер је суд проценио да је оштећени иницирао конфликт тако што је применио физичко насиље према ванбрачној партнерки покушавајући да је угуши.

„Московски градски суд (прим. аут. другостепени суд) ослободио је жену, првостепеном предудом осуђену на шест година лишења слободе за убиство пијаног ванбрачног партнера, који је покушао да је угуши (глава 1 члан 105 КЗ-а).

"Када се пробудио (оштећени), је замерио жени што је припремила храну само за себе, због чега је дошло до конфликта међу ванбрачним партнерима. Мушкарац је обема рукама ухватио ванбрачну партнерку за врат и почео је давити, жена се отргла, склонила његове руке са врата, дохватила нож, нанела један убод у пределу кључне кости и бацила нож", саопштили су из суда.

¹⁹⁵ „Penelope Jackson jailed for minimum of 18 years for husband’s murder“, *The Guardian*, објављено: 29.10.2021. године, доступно на: <https://www.theguardian.com/uk-news/2021/oct/29/penelope-jackson-guilty-stabbing-husband-death>, приступљено: 13.3.2022.године

¹⁹⁶ „Мосгорсуд ослободил женщину, которая убила душившего ее сожителя“, *The Guardian*, објављено: 11.4.2018. године, доступно на: <https://www.theguardian.com/uk-news/2021/oct/29/penelope-jackson-guilty-stabbing-husband-death>, приступљено: 13.3.2022. године

Без обзира на то што је окривљена указала прву помоћ ванбрачном супругу и позвала лекаре, мушкарац је преминуо. Веће Московског градског суда подвукло је да је оштећени иницирао конфликт, при чему су се у соби налазила само мала деца.“

Портал РИА објавио је 3. 5. 2018. године вест¹⁹⁷ о поступку за кривично дело убиства окончаном ослобађајућом пресудом за окривљену. Окривљену је тужилаштво теретило за лишење живота насилног брачног друга.

"Ко се бије-тај се воли", те сумњиве мудрости се сетe када се покрене разговор о породичном насиљу. Некада страсти долазе до крајњих граница и све се завршава трагично. Тако је прошлога лета Московљанка ножем убила свог грађанског супруга, који је покушао задавити пред очима деце. Успела је на суду доказати да њено дело није представљало прекорачење граница нужне одбране. Стручњаци сматрају ово важним преседаном у руском правосуднон систему.

"Убола га је само једном, он је њу давио, то јест угрожавао њен живот. Присутна су била деца коју је неопходно заштитити. Ситуација у целости одговара ставу Врховног касационог суда, израженом у одлуци из 2012 године", примећује он (бранилац окривљене).“

На веб-сајту Лента објављена је дана 23. 5. 2018. године вест¹⁹⁸ о ослобађајућој другостепеној пресуди којом је окривљена ослобођена оптужби за убиство насилног брачног друга. Другостепеном пресудом преиначена је првостепена пресуда¹⁹⁹ којом је изречена казна лишења слободе у трајању од три године.

„Дана 22. маја суд у Находки (Приморски крај) ослободио је тридесетдеветогодишњу Галину Каторову која је нанела смртоносни убод ножем супругу који је тукао дуги низ година. То је преседан и готово чудо: још на крају прошле године тужилаштво је инсистирало на седам година лишења слободе. Каторова је оптужена за умишљајно убиство, без обзира на то што је у истрази установљено да је супруг давио канапом крстића и што на њеном телу није било живог места (прим. аут. неповређеног дела тела).“

¹⁹⁷ “"Она ударила раз". Суд оправдал москвичку, убившую мужа ради самозащиты“, *РИА Новости*, објављено: 3.5.2018. године, доступно на: <https://ria.ru/20180503/1519777256.html>, приступљено: 13.3.2022. године

¹⁹⁸ „Муж душил веревкой от ее же крестика» Россиянка защищалась и убила супруга. Суд оправдал ее“, *Lenta.ru*, објављено: 23.5.2018. године, доступно на: <https://lenta.ru/articles/2018/05/23/freewoman/>, приступљено: 13.3.2022. године

¹⁹⁹ Op. cit, *The Guardian*, објављено: 11.4.2018. године

Дана 21. 1. 2021. године на порталу Афиша Daily објављена је исповест²⁰⁰ осуђене за убиство брачног друга која се налази на издржавању казне лишења слободе у трајању од шест година. Осуђена говори о вишегодишњем насиљу које је трпела од стране брачног друга, а које је претходило извршењу дела.

„Први пут ме је ударио одмах после свадбе 2006, тада сам поднела захтев за развод. Но, дао ми је часну реч да више неће бити такав и наставили смо да живимо заједно. Већ 2010. ми је пијан све пребио руке. Нисам се супротстављала јер је дете спавало. Било је касно, нисам хтела да се пробуди и ћутала сам. Супруг ме је тако претукао да су ми руке после виселе као бичеви. Сачекала сам док није заспао, сакупила ствари, узела дете и отишла у хитну помоћ: отворили су случај због пребијања, али на томе је остало, нико ме није контактирао поводом тога.

После тога почео је много да пије и да ме туче још чешиће. Увече трпим, ујутру слушаам извињења.

Те ноћи, Љоша (супруг) се вратио пијан... Био је јако бесан због тога (што је изгубио торбу), због проблема на послу, што је син имао дијагнозу (аутизам). Почео је да ме туче и говори да сам га варала, да сам лоша.

Натерао ме да седнем за сто у радној соби и рекао – Пиши да си ме варала са другим мушкарцима. – Написала сам да би ме оставио на миру. Мислила сам да ће се ујутру смирити и оставити ме на миру. Најважније је било издржати ноћ, а да не пробудим дете. Но, испоставило се да је то Љоши мало, почео ме давити и ударати главом о зид, о слику на зиду – толико да се стакло на слици разбило. Мислила сам да ћу тог тренутка умрети.

Потрчала сам у кухињу да узем било шта (да се заштитим). Најближа је била велика даска за сечење. Дохватила сам је и ударила га како бих се некако извукла. Нисам могла више да издржим, болело ме је. Разбила сам даску о њега, али се није смирио. Бежала сам даље, имали смо бејзбол палица. Хтела сам да му претим њоме да ми не би могао прићи. Док сам трчала, дохватила сам нож, у том тренутку то нисам ни сватила. За време борбе убола сам га њиме.

Дали су ми шест година у колонији у Тверској области, у граду Вишњем Волочоку. “

²⁰⁰ „Невозможно терпеть вечно»: монолог женщины, убившей мужа, защищаясь от домашнего насилия“, *Афиша Daily*, објављено: 22.1.2021. године, доступно на: <https://daily.afisha.ru/relationship/18482-nevozmozhno-terpet-vechno-monolog-zhenschiny-ubi-vshey-muzha-zaschischayas-ot-domashnego-nasiliya/>, приступљено: 13.3.2022. године

Портал 29.RU објавио је 26. 4. 2021. године интервју²⁰¹ са осуђеном на казну затвора у трајању од осам година за кривично дело убиства у покушају. Осуђена је дело извршила наручивши извршење дела према свом брачном другу са чије стране је трпела дугогодишње насиље. На извршење дела се одлучила када је оштећени почео да показује „нездрavo интересовање“ за њену кћерку из претходног брака.

„Северодвински градски суд 16. марта ове године осудио је становницу града бродова Тамилу Ахмедову на 8 година у колонији општег режима за организацију покушаја убиства сопственог супруга неких годину дана раније. Њен саучесник Александар Шулепов, којем је жена предложила да изврши планирани злочин за сто педесет хиљада рубаља, осуђен је на 8 година у колонији строгог режима. Релативно благу казну добили су из два разлога. Прво, сада већ бивши Тамилин супруг је преживео. Друго, суд је узео у обзир то што је супруг тукао, понижавао, вређао и варао (супругу). И Тамила, и Александар признали су кривицу и у завршној речи замолили за опроштај за оно што су учинили.“

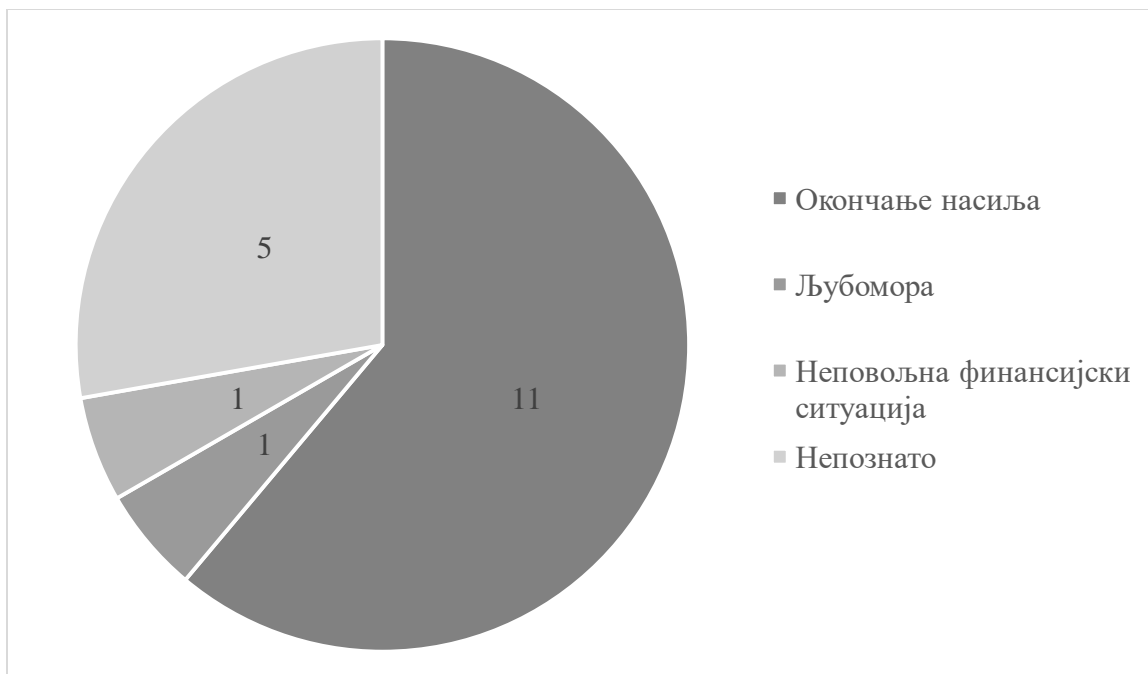
5.3 Анализа медијских текстова

5.3.1 Анализа случајева из медијских текстова

Током прикупљања материјала, аутор је пронашао медијске извештаје домаћих медија о осамнаест случајева убиства извршених од стране лица женског пола према партнеру. У једанаест случајева као мотив извршења кривичног дела извршиоци су наводили окончање насиља које су трпели у партнерском односу, у по једном случају мотив извршења била је љубомора, односно неповољна финансијска ситуација породице (убиство свих присутних чланова породице праћено самоубиством), док се у пет случајева наводи да је мотив извршења дела непознат. Наведени подаци у складу су са емпиријским сазнањима о криминалитету жена која говоре о томе да су убиства која жене врше најчешће убиства насилних партнера, те да су извршена из страха за сопствени живот или живот деце.²⁰²

²⁰¹ „Жительница Архангельской области рассказала, почему заказала убийство собственного мужа: интервью из колонии с жертвой домашнего насилия“, 29.ru, објављено: 26.4.2021. године, доступно на: <https://29.ru/text/criminal/2021/04/26/69882227/>, приступљено: 13.3.2022. године

²⁰² Константиновић Вилић, С, Николић Ристановић, В, Костић, М, op. cit, стр. 233

Графикон 3, мотиви извршења дела

Из медијских извештаја сазнајемо да је лишењима живота насилних партнера претходило вишегодишње, у неким случајевима и вишедеценијско, насиље. Биле су присутне све врсте насиља: психичко (од вербалног насиља у виду увреда, преко претњи, до изолације и недопуштања жртви да спава, принуђивање на рад), економско (забрана рада, одузимање зараде), физичког (батинање, гашење цигарета по телу, гушење, ударање различитим предметима, пуцање из ватреног оружја, шамарање), и сексуално насиље.

У шест случајева медијски извештаји бавили су се самим извршењем кривичног дела или током поступка, међутим, поступци нису били медијски испраћени до краја, те њихови исходи нису познати. Пет случајева медијски је испраћено до краја. У овим случајевима поступци су окончани осуђујућим пресудама и осуђенима су изречене казне затвора у различитом трајању: 18 месеци, 6 година, 12 година, 13 година, 15 година. Ни један од поступака није окончан ослобађајућом пресудом.

Током истраживања аутор је наишао на интервју са проф. др Весном Николић Ристановић, објављен на порталу Политика дана 23.12.2015. године,²⁰³ у коме она наводи

²⁰³ „Наши судови не препознају синдром претучене жене“, Политика, објављено: 23.12.2015. године, доступно на <https://www.politika.rs/sr/clanak/345807/Nasi-sudovi-ne-prepoznaju-sindrom-pretucene-zene>), приступљено: 13.3.2022. године

податак о помиловању жртава породичног насиља којима је услед извршења реактивног убиства изречена казна затвора.

„Виктимолошко друштво Србије са Мрежом жена против насиља води кампању за помиловање, односно блаже кажњавање жена које су починиле убиство јер су биле жртве породичног насиља.– Тој иницијативи до сада су се одазвали само Наташа Мићић, која је 2003. као в. д. председника државе помиловала две жене, и Борис Тадић, који је 2004. помиловао пет жена које су биле осуђене због убиства својих партнера – истиче Весна Николић Ристановић.“

Посматрајући праксу различитих европских земаља кроз медијске извештаје можемо закључити да државе немају устаљену праксу поступања у предметима реактивног убиства партнера. Премда је очекивано да је пракса различита од државе до државе, неспорно је да она варира и унутар сваког правног система понаособ. Оно што је заједничко свим донетим осуђујућим пресудама, независно од државе, је да је изречена казна – казна затвора, док ни у једном медијском извештају нема помена мера медицинског карактера којима би се третирали осуђени. Из наведеног можемо закључити да правосудни органи лишење слободе насилног партнера виде црно-бело: у случају да препознају да је жена-извршилац у тренутку извршења била неурачунљива или деловала у нужној одбрани, донета пресуда биће ослобађајућа. Са друге стране, уколико суд закључи да нема места ослобођењу од кривичне одговорности, не придаје посебну пажњу психичком стању жене.

Треба се осврнути и на случајеве помиловања осуђених. Помиловање, као појединачни акт шефа државе, представља разлог за отпуштање са издржавања изречене казне, међутим њиме се не установљава пракса која би служила као пример за будуће поступање у сличним предметима. Такође, помиловања се веома често користе као вид политичке промоције. Сувишно је рећи да се овим чином ни на који начин не доприноси сагледавању феномена реактивног убиства партнера, као ни феномена насиља у породици које му је претходило.

5.3.2 Анализа начина извештавања

Као што је раније напоменуто, ради анализе самих случајева који су предмет извештавања, аутор је изабрао најобјективније написане медијске текстове. Међутим, поред наведених, информативних, текстова, о неким од поменутих случајева могу се наћи и

бројни интерпретативни текстови домаћих медија написани у сензационалистичком маниру са циљем привлачења пажње што већег боја читалаца. Поред садржаја самих текстова, који представљају тумачење догађаја од стране аутора, поткрепљено изјавама комшија, сведока, и других „извора блиских породици“, они су неретко насловљени неадекватним насловима. Своје место у наслову текста налазе синтагмаме попут „жена ђаво“, „црна удовица“, „кућа страве“, „крвави злочин“ или нарација попут „мужу метак у чело“, „мужу зарила нож у срце“. Још једна карактеристика наслова ових текстова је да садрже реченице које, извучене из контекста целог текста, корисницима представљају другачију слику о догађају, те можемо наићи на наслове попут „Детаљи породичног насиља: убила мужа јер се напио“. У ситуацијама када је породично насиље које је жена – извршилац трпела пронашло своје место у наслову текста, аутори текстова нису показали обзира према достојанству ових жена, већ су уместо њихових имена или синтагме попут „жртва насиља у породици“ користили фразе попут „силована и пребијена“ или „малтретирана и тучена“ у својству субјекта. Још једна од карактеристика интерпретативних текстова је тумачење држања извршилаца после дела. Један од најсликовитијих примера је следећи пасус:

„ДОТЕРАНА - Када се са инспекторима вратила на место злочина, Тања је била дотерана као за излазак у град - очешљане црне косе, у розе кошуљи и мантилу. У руци је имала женску торбу. Сигурним кораком упутила се према згради у којој се одиграо злочин. На њеном лицу нико није могао да види трагове кајања.“²⁰⁴

Бојећи медијске текстове оваквим тоном, аутори и уредници стављају у други план догађаје о којима извештавају и факторе који су допринели њиховом испољавању, пропуштајући на тај начин прилику да скрену пажњу на проблем партнерског насиља и укажу на тежину последица до којих исто може довести. Са друге стране, погрдним синтагмама и коментарима, као и откривањем детаља насиља које су жене – извршиоци трпеле, медији вређају достојанство актера догађаја о којим извештавају. Уз то, медији неретко ове жене, које су и саме жртве насиља, представљају као хладонкрве, сурове особе лишене осећања, кајања и осећаја моралне одговорности. На крају, пружањем непотпуних и непроверених информација, обележавањем текстова насловима формулисаним тако да

²⁰⁴ „Убила мужа на спавању“, Новости, објављено: 9.9.2007. године, доступно на: <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.69.html:202671-Ubila-muza-na-spavanju>, приступљено: 4.6.2023. године

кориснике доведу у заблуду, изношењем сопствених закључака често донетим на основу непоузданих навода сведока, медији заказују у вршењу функције која им је законом намењена.

VI РЕАКТИВНО УБИСТВО ПАРТНЕРА У ПРАКСИ ВИШЕГ СУДА У НИШУ – СТУДИЈА СЛУЧАЈА

6.1 Студија случаја као метод научног истраживања

Метода студије случаја представља методу проучавања индивидуалних случајева криминалног понашања, односно проучавање појединих делинквената у вези са њиховим криминалним понашањем, и представља квалитативан метод проучавања криминалитета. Овакво проучавање обухвата мањи број случајева, који морају бити типични за проучавану појаву. Студијом случаја настоји се доћи до сазнања о свим објективним и субјективним околностима и факторима који су омогућили криминално понашање одређеног лица. Применом ове методе утврђује се како су чињенице које се односе на развитак личности (историјске), тако и оне које су деловале у време извршења кривичног дела (ситуационе) јер се сматра да се на основу њихове анализе може утврдити етиологија сваког појединог делинквента. За квалитативне методе карактеристично је коришћење малог узорка или анализа појединачних, типичних случајева.²⁰⁵ Метода студије случаја користи се како би се проверила теоријска промишљања о узроцима појединих типова криминалитета.²⁰⁶ Као технику прикупљања података аутор је користио анализу садржаја судског предмета.

6.2 Случај из праксе Вишег суда у Нишу

У периоду од 2000. године до данас пред Вишим судом у Нишу вођен је и правноснажно окончан један поступак за реактивно убиство партнера. Поступак је вођен против седамдесетједногодишње жене која је лишила живота седамдесетрогодишњег брачног друга. Осуђена је за кривично дело Тешко убиство квалификовано начином извршења, из члана 114 став 1 тачка 1 Кривичног законика. У образложењу пресуде наводи се да је осуђена лишила живота брачног друга, сачекавши да заспи како не би био у стању да јој пружи отпор и на тај начин „испољавајући подмуклост које је била свесна“. Позивајући се на одредбе о ублажавању казне због изузетно олакшавајућих околности извршења дела, изречена је казна затвора у трајању од седам година што представља три

²⁰⁵ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 38

²⁰⁶ З. Николић, *Криминологија са социјалном патологијом*, Београд, 2000, стр. 67

године мање од законског минимума за дело које му се ставља на терет. Осуђена је издржала деветнаест месеци изречене казне, а затим је помилована.

6.2.1 Ступање у брак и насиље у браку

Милка²⁰⁷ је рођена 1939. године у патријархалној сеоској породици, завршила је четири разреда основне школе, никада није била у радном односу, није имала својих примања, као ни сопствену имовину. У брак са Радомиром ступила је са осамнаест година по жељи родитеља који су сматрали да је он одговарајућа прилика за њу. По закључењу брака преселила се у родно село брачног друга. У браку су добили двоје деце, сина и ћерку.

Од самог почетка брака, Милка је трпела психичко, физичко и економско насиље од стране брачног друга који је био склон алкохолизму („*свакодневно пио*“). Психичко насиље огледало се у вербалном малтертирању (наведено у судској документацији без прецизирања), вређању, претњама, изолацији од породице и пријатеља (према Милки и деци), закључавањем у кућу и збраном изласка из исте (према Милки). Радомир је често претио Милки и деци да ће их убити („*заклати*“), посебно ако га буду пријавили за насиље. Приликом претњи, Радомир је имао обичај да закључа улазна врата и јури Милку по кући са ножем у руци. Радомир је такође претио и унуцима и проклињао их речима „*да их поједу ракови*“ (канцери прим. аут.). Милки и деци бранио је да комуницирају са породицом, пријатељима и комшијама, да иду у госте или примају посете, на тај начин их изолујући и спречавајући да затраже помоћ. Радомир Милки није допустио ни да присуствује сахрани њене мајке. За разлику од деце која су напуштала кућу ради школе, а касније и посла, Милка је већину времена проводила закључана у кући. Понекад јој је било дозвољено изаћи у двориште. У светлу забране напуштања куће важно је напоменути да у кући једно време није било тоалета, већ се користио пољски тоалет, а да је и после изградње купатила чешће коришћен стари пољски тоалет. После синовљеве женидбе, Радомир је сина и снају избацио из куће и забранио Милки да одржава комуникацију са сином, доприносећи тиме додатно њеној изолацији. Посебно тежак облик психичког насиља догодио се пет година пре извршења дела када је Радомир присилио Милку на покушај самоубиства тровањем инсектицидом, после чега је лечена у Заводу за ментално здравље.

²⁰⁷ Из осећаја моралне одговорности аутора, имена извршиоца и жртве у раду су измењена.

Физичко насиље је било свакодневно и углавном се манифестовало на исти начин – Радомир би оборио Милку на под и ударао је у пределу стомака и главе. Радомир је био физички насилан и према сину и ћерки.

Иако незапосленост жене и њено обављање послова домаћице није представљало изузетак у време када је Милка била радно способна, њена економска зависност од супруга условљена непостојањем личних примања појачана је чињеницом да она никако није могла располагати новцем. Током заједничког живота, Радомир је сам располагао својим примањима, а с обзиром на то да је Милка била у својеврсном кућном притвору, она није имала никакве прилике да располаже новцем.

У току поступка, Милкина деца дала су изјаве којима су потврдила њене наводе о свакодневном насиљу које су све троје, а нарочито Милка, трпели, као и то да је отац пио сваког дана. Том приликом изјавили су и да су, за време Радомировог боравка у болници, десетак дана пред извршење дела, посетили мајку и приметили да има модрице по лицу, те да им се поверила да не зна куда да оде по Радомировом повратку из болнице јер га се боји. И син и ћерка су изразили наду да отац више неће бити физички насилан према мајци јер је болестан. По повратку из болнице, Радомир је наставио са насилним понашањем према Милки, претећи јој, између осталог, убиством и самоубиством четири дана пре извршења дела.

6.1.2 Извршење дела

На дан извршења дела, Радомир је закључао улазна врата и ушао у кухињу, где је Милка лежала на каучу (у том периоду се опорављала од раније операције), и кренуо ка њој са ножем у руци, претећи јој убиством. Потом је оборио на под, ударао је рукама, шутирао и ухватио је за ногу са намером да је поломи. Милка га је молила да је пусти, те је он после неког времена отишао да спава. Када је заспао, Милка је изашла у ходник, уочила да је кључ у вратима, узела туп предмет (према њеним наводима дрво које је касније запалила) и нанела више удараца у пределу главе Радомиру.

По извршењу дела, Милка је позвала ћерку и сина обавестивши их да се Радомир попео на кров ради поправке и пао са њега. Деца су позвала хитну помоћ и дошла родитељској кући. Хитна помоћ је по доласку констатовала смрт. На питања полицијских

службеника, Милка је у почетку негирала извршење дела и поновила да је Радомир пао са крова. Касније променивши исказ, Милка је признала извршење дела, изјављујући да је дело извршила дрвеном цепаницом, коју је касније бацила у ватру. Вештачењем је утврђено да је вероватно да је дело извршено оруђем са металним делом, равних и глатких ивица и страна.

6.2.3 Изјаве сведока, налаз и мишљење вештака

На самом почетку поступка, истражни судија констатовао је да Милка има тикове. У току поступка, прикупљене су и изјаве комшија у својству сведока. Један од комшија изјавио је да је Радомир често пио, да се из њихове куће често чула вика и да је једном приликом био сведок када је Радомир шутирао и тукао Милку на улици. Објашњава да је једанпут упозорио Радомира да ће га пријавити због насиља над Милком, али му је овај запретио убиством, те се уплашио и више није комуницирао са њим. Комшиинца је такође изјавила да се из њихове куће често чула бука и Милкино запомагање да је не туче. Једном приликом, видела је Милку како стоји у снегу одевена само у комбинезон. Напоменула је и да је Радомир прек човек који је и њу једном приликом вербално напао. Судскомедицинским вештачењем је потврђено да је Милка на телу имала модрице и огуљотине у пределу ноге, леђа и руке, које су последица повреда нанетих у различито време са размаком од два до три дана.

Због дугогодишњег насиља које је трпела, а које је изазвало испољавање криминалног понашања, спроведено је психијатријско вештачење над Милком. Том приликом утврђено је да код ње постоји хипобулија, стање које карактерише пад вољне активности, пад иницијативе и мотивације, хипотимија, која се одликује смањењем афективног тона, као и ситуациона анксиозност. Код Милке се примећује појачан тенацитет и снижена вигилност пажње. Инвентар њеног знања је сиромашан, постоји могућност апстрактног мишљења, али изостаје његова практична примена. Отежано је повезивање узрока и последица. Вештак примећује да је Милка особа зависне динамике, са високим капацитетом трпљења, материјално и психички зависна од других. Такође, напомиње се да услед дугогодишњег трпељивог начина живота, Милка није имала спознају о могућности промене и нити била у стању да конструктивно разреши ситуацију дужевремене угрожености у којој се налазила. Што се тиче Милкиног изгледа, вештак примећује да је

она средње остеомускуларне грађе, насупротив Радомиру који је био развијене мускулатуре. Успореног је хода и оронулог изгледа.

За време вештачења, Милка је изјавила да „*није луда*“ и да је знала шта чини, као и да није планирала унапред да убије Радомира, већ да је ту одлуку донела непосредно пре извршења дела. Објаснила је да је свесна да није требало да лиши Радомира живота, али да га се бојала и надала да ће бе њега успети да проживи пар година са децом и унуцима. Она наводи да се никада није супротстављала брачном другу и да јој никада није пало на памет да предузме никакве сврсисходније кораке у циљу изласка из насилног односа. Милка даље објашњава да је сигурно било боље отићи, него извршити дело, али да деца нису имала могућности да је приме да живи код њих, а да се није размишљала о разводу јер то „*није на време учинила*“.

Мишљење вештака је да је код Милке присутна дистимија (F34.1),²⁰⁸ али да нема других душевних обољења, привремене душевне поремећености, заосталости у душевном развоју или других тежих душевних поремећаја. Према процени вештака, Милка није наступала у афекту у тренутку извршења дела, способност схватања значаја дела и управљања поступцима у том тренутку била је смањена, али не у битној мери.

6.3 Анализа случаја

Ради адекватне анализе случај реактивног убиства партнера из праксе Вишег суда у Нишу, требало би анализирати феноменолошке аспекте овог дела, али и факторе који су утицали на испољавање овог облика криминалног понашања.

6.3.1 Феноменолошка анализа

Посматрајући испољено криминално понашање у конкретном случају, можемо закључити да начин, средство и место извршења дела у великој мери одговарају очекивањима теорије изведеним из досадашњих истраживања. С обзиром на то да није утврђено тачно средство извршења дела, али да оно према опису вештака одговара пољопривредним алатима са металним деловима попут тупог дела секире или мотике, можемо закључити да је дело извршено предметом из домаћинства. Ипак, не можемо

²⁰⁸ *Међународна статистичка класификација болести и других здравствених проблема, Десета ревизија, Књига 1*, Београд, 2010

тврдити да се радило о предмету које се налазило при руци извршиоца, пре бисмо могли претпоставити да је у питању уобичајени предмет из домаћинства који се Милки у датом тренутку учинио погодним за извршење дела. Када говоримо о начину извршења дела, он одговара уобичајеном начину лишења живота партнера од стране жене. С обзиром на то да Милка раније није пружала отпор Радомировом насиљу, да се радило о жени средње конституције, у позним годинама, која се у том периоду опорављала од операције, и да је Радомир био веома преке нарави, не изненађује њена одлука да убиство изврши на спавању, умањујући тако опасност од Радомировог отпора и физичког обрачуна. Место извршења дела – сеоска породична кућа – је такође типично за овај вид криминалног понашања. Уколико узмемо у обзир чињеницу да је дело извршено на спавању, као и то да је Милка цео брак провела затворена у кући, можемо слободно рећи да је убиство извршено на крајње очекиваном и једином могућем месту.

Када анализирамо године извршиоца, можемо приметити да Милкина животна доб (72 године у време извршења дела) знатно одудара од уобичајене животне доби у којој људи врше кривична дела. Са друге стране, уколико сагледамо случајеве реактивног убиства партнера представљене у истраживању Хелсиншког одбора за људска права, истраживању Николић-Ристановић, као и оне представљене кроз медијске текстове, можемо закључити да вршење дела реактивног убиства партнера у позним годинама није инцидентна појава. Ово је једна од карактеристика овог дела које чини да његови извршиоци знатно одударају од остатка криминалне популације. Објашњење за овај куриозитет можемо пронаћи у томе да се жене на убиство насилног партнера одлучују јако ретко и то тек онда када насиље пређе границу њихове толеранције, до чега неретко долази после више деценија изложености насиљу. У Милкином случају, одлука о лишењу живота брачног друга донета је после више од пола века трпљења насиља (54 године).

Када говоримо о ранијем понашању извршиоца, можемо приметити да Милкин живот у изолацији није остављао места делинквентном понашању. Од стране суда утврђено је да Милка никада није кажњавана, нити се против ње водио други кривични поступак. Што се тиче других аспеката њеног понашања, познато нам је да се није супротстављала супругу, није одржавала комуникацију са породицом, пријатељима и комшијама, нити је напуштала кућу против његове воље. Милкино раније понашање у складу је са закључцима

изведеним на основу ранијих истраживања. Такође, као ни у већини случајева, ни у овом није било саучесништва.

Анализирајући наводе сведока и Милке који се односе на жртву, можемо закључити да је Радомир био изузетно прек човек, који је долазио у конфликте са супругом и децом, али и са комшијама. Свакоднево је конзумирао алкохол и био насилан према свим укућанима. Претходна истраживања показују да је у неким случајевима постојало и насиље над децом, поред партнерског насиља, као и да су у неким случајевима код жртава биле присутне социопатолошке појаве попут алкохолизма и наркоманије.

6.3.2 Етиолошка анализа

Анализирајући животне околности и карактеристике извршиоца, можемо извести закључке о томе које су то конкретне објективне околности и карактеристике личности утицале на испољавање криминалног понашања и у којој мери. Као што је раније већ наведено, Милка је похађала само четири разреда основе школе, што је било уобичајено за женску децу рођену у првим деценијама двадесетог века. По завршетку школовања, није се бавила ничим осим уобичајеним кућним пословима, а остала је незапослена и по ступању у брак са Радомиром. Низак степен школске спреме и незапосленост условили су Милкину потпуну економску зависност од брачног друга. О социо-економским приликама у којима је Милка живела, сазнајемо само на основу података садржаним у судској документацији, а који говоре да Милка у току целог живота није имала сопствених прихода, све до пензије и да није имала имовине на своје име. О материјалним приликама које су владале у партнерској заједници Милке и Радомира, можемо закључити само посредно, изводећи закључак да су живели од малих прихода, с обзиром на то да се Радомир за свог радног века бавио занатом, а у тренутку смрти био пензионер. О социо-економским приликама Милкине примарне породице и условима у којима је одрасла, нема података.

Иако је Милкино материјално стање знатно отежало њену позицију, не можемо закључити да је низак степен образовања имао за последицу лоше материјалне услове са којима је била суочена из разлога што је њена незапосленост првенствено произилазила из њеног живота у „кућном притвору“. Са друге стране, Милкино ниско образовање и последична непросвећеност долазе до изражаја када говори о свом одговору на насилно понашање брачног друга. Она наводи да јој никада није пало на памет да учини било шта

да изађе из ситуације насиља, те да је њен једини одговор био да трпи. Милкин социоекономски положај имао је значај услова за извршење дела. Како је и сама приметила, било је боље отићи од Радомира, него лишити га живота, међутим она није имала куда отићи – деца нису имала могућности да је приме у своје домове, а без материјалних средстава и имовине није могла наћи други смештај.

Када говоримо о породичним приликама и односима, не можемо се осврнути на Милкину примарну породицу јер о њој немамо никаквих информација. Што се тиче породице коју је створила са Радомиром, можемо закључити да су у њој од самог почетка владали дисхармонични односи. Радомир је био насилан према Милки од самог почетка брака, излажући је психичком, физичком и економском насиљу. Жене обухваћене ранијим истраживањима говориле су о изузетно понижавајућем поступању партнера, о суровом сексуалном злостављању у браку, чак и о држању у робовском односу. Када је реч о Милки, немамо података о тачном репертоару насиља са којим се суочавала, што је разумљиво с обзиром на природу извора података, а то је судска документација. Ипак, оно што се посебно истиче при упоређивању Милкиног положаја са положајем жена обухваћених ранијим истраживањима је да је она једина која је говорила о искуству потпуне изолације у трајању од преко пет деценија. О размери насиља које је трпела можемо закључити читајући између редова њених изјава и изјава сведока. Овако добијени закључци говоре о суровијим облицима насиља од оних који су експлицитно наведени раније: понижење приликом ситуација насиља о којима су сведочиле комшије, држање закључаном у кући без тоалета, потпуна изолација појачана спречавањем комуникације са једним од деце и чињеницом да није било нормалне комуникације између брачних другова.

Дуготрајно насиље које је Милка трпела за живота са Радомиром може се сматрати узроком испољеног криминалног понашања. Насиље које је претрпела непосредно пре извршења убиства, посматрано као изоловани насилни акт, можемо сматрати поводом за реактивно убиство, али га с обзиром на временску дистанцу између ова два догађаја не можемо окарактерисати као узрок.

О неповерењу у институције као фактору извршења дела у овом случају не можемо говорити с обзиром на то да је Милка сама изјавила да јој никада није пало на памет предузимање никаквих сврсисходнијих корака у циљу изласка из насилног брака.

Судскомедицинско вештачење указује да је Милкин инвентар знања сиромашан, што се може тумачити као последица ниског степена образовања, али и пропуштања прилике за стицање нових сазнања у току живота услед изолације у којој се налазила. Поред сиромашног инвентара знања, код ње се примећује склоност да размишља на конкретном нивоу, што представља одраз нижег степена интелигенције која узрокује немогућност креативног размишљања у погледу проналажења излаза из насилног односа. Поред директног утицаја интелигенције на испољавање кривиналног понашања, можемо уочити и посредан утицај који се огледа у њеном објашњењу механизма настанка Радомирових повреда. Из судске документације сазнали смо да је Милка деци и надлежним одрагнима у почетку говорила да се Радомир повредио падом са крова, што никако не одговара насталим повредама. Уз то, чини се готово немогућим да је болесна жена, средње осеомускуларне грађе у позним годинама успела пренети крупног Радомира до себе након пада. Милка је затим променила исказ, признајући да дело извршила дрвеном цепаницом коју је касније запалила, несвесна тога да дрвена цепаница неправилног облика и метални предмет правих ивица остављају различите трагове на телу.

Када говоримо о осталим ендогеним факторима који су допринели извршењу реактивног убиства, у Милкином случају издвајају се њен слаб карактер који се првенствено огледа у њеном пасивном држању поводом насиља које је трпела дуги низ година. Такође, примећујемо да Милка предсавља изузетак од претпоставке да су жене убице претежно колеричног или сангвиничног темперамента. Њено понашање одликује се трпљењем и хипотимијом, што је последица навикнутости на вишедеценијско насиље. У току вештачења препозната је анксиозност и дистимија (блажи облик депресије), а Милка наводи и осећање страха као један од фактора њеног понашања. Сагледавајући њен начин реаговања на насиље, можемо приметити да је страх у току дугог временског периода деловао дестимулативно на Милку, доводећи до одсуства реактивности. Насупрот томе, у време извршења дела јавља се стимулативни ефекат страха који за последицу има „борбу“ против узрока страха и извршење дела. Поред тога што знамо да је одрасла у патријархалној породици, немамо увида у Милкине ставове и схватања у погледу партнерских односа, породице, и питању насиља у браку, те не можемо изводити закључке о утицају истих на испољено криминално понашање.

Анализирајући мотивационе процесе који стоје иза Милкиног криминалног понашања, можемо закључити да њено понашање представља последицу реакције на фрустрацију изазвану немогућношћу постизања остварења мотива сигурности, што је карактеристично за жене које лишвају живота насилног партнера. У Милкином случају важно је дати значаја и фрустрацији грегарног мотива, на коју је она сама указала објашњавајући зашто је извршила кривично дело. Грегарни или афилијативни мотив огледа се у тежњи једног лица ка животу у друштву других људи и жељи да буде прихваћен од заједнице у којој живи и учествује у њеним активностима.²⁰⁹ Услед дугогодишње немогућности напуштања куће и комуникације са људима, Милка је била потпуно изолована од друштва, а касније и од својих потомака.

²⁰⁹ Б. Димитријевић, З. Ћирић, *op. cit.*, стр. 55

VII ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Неки психолози наводе да потенцијалне убице, и други потенцијални криминалци, често испољавају специфичан тип понашања који претходи убиству, или криминалном акту, и да би многа злодела могла бити спречена када би појединци или друштво, били осетљивији у односу на те необичности у понашању.²¹⁰ Ипак, свакодневно читамо о људима који на први поглед делују неупадљиво и ни по чему другачије од већине од нас, све док једног дана, лишивши живота друго лице, не запање све који их познају. Управо због оваквих, наизглед невероватних случајева испољавања екстремне агресије, убиства спадају у друштвене феномене који изазивају највећу пажњу јавности.

Реактивна убиства партнера, нажалост, представљају одступање од овог правила. Анализирајући медијско извештавање о овом феномену, можемо закључити да овај феномен не побуђује нарочиту пажњу новинара и уредника. Последично, медији о овим случајевима извештавају углавном онда када се догоде, укратко и без праћења поступака. Узев у обзир теорију креирања агенде, можемо закључити да медији проблем реактивног убиства партнера не стављају на дневни ред за размишљање корисника медија. Самим тим, јавном мњењу се овај екстремни облик насиља у породици приказује као инцидентна појава – што и јесте – али и као безначајна појава – што никако није, ни по својим последицама, ни по својим узроцима. Иако ретка појава, реактивно убиство партнера има потенцијала да скрене пажњу на породично насиље и на његове разарајуће последице по жртву насиља, као и на последице које оно може имати по децу која су најчешћи сведоци овог облика насиља. На овај начин, медији би подстакли јавност и доносиоце одлука на размишљање и усмерили њихову пажњу на неадекватну помоћ жртвама насиља у породици, сужену могућност избора жртава, и невидљивост овог облика насиља ван приватне сфере.

Уколико извештавање о феномену реактивног убиства партнера посматрамо кроз призму култивационе теорије, можемо закључити да су медији још несвеснији своје улоге у друштву и моћи којом располажу, него што се на први поглед чини. Према становишту ове теорије, они имају могућност да утичу не само на усмеравање пажње на партнерско и породично насиље, већ и на формирање става о овом проблему и иницирање критичког

²¹⁰ Б. Јанковић, Н. Јанковић, *НОМІСІDІУМ*, *Енграми: часопис за психијатрију, психологију и сродне дисциплине*, бр. 32(3), стр. 83

размишљања о истом. Нажалост, на основу анализираних медијских извештаја можемо закључити да је мало аналитичких извештаја о овом проблему, а да постојећи интерпретативни текстови не представљају покретачку снагу управљену на промену угла гледања на предметни феномен.

Као ни у медијским текстовима, ни у криминолошким истраживањима реактивно убиство партнера не појављује се као чест предмет. Као што је и раније поменуто, у Србији су спроведена само два истраживања која посвећују пажњу убиству насилног партнера од стране жене – жртве, али не као свом једином предмету, већ као једном од кривичних дела (истраживање Николић-Ристановић) или видова кривичних дела (истраживање Константиновић-Вилић) којима се баве. Једино дело у потпуности посвећено овом феномену је филм Хелсиншког одбора за људска права, који представља исповести жена – извршилаца о извршеном делу. На резултатима ових истраживања, аутори су заснивали теоријска објашњења облика испољавања реактивног убиства партнера, али и понудили објашњења фактора који су довели до испољавања овог вида криминалног понашања. Захваљујући њиховим настојањима да разумеју и објасне узроке и мотиве криминалног понашања жена, можемо стећи увид у ендогене и егзогене факторе који се најчешће јављају као услови и узроци реактивног убиства партнера, међу којима се својим значајем издвајају следећи егзогени фактори: социо-економски положај извршилаца обликован њиховим образовањем, запосленосћу и материјалним стањем; породичне прилике и односи у родитељској породици, као и оној заснованој ступањем у брак или ванбрачну везу; као и неповерење у заштиту коју пружају државни органи и институције. Када говоримо о ендогеним факторима, треба издвојити непосредно и посредно дејство интелигенције, као и допринос карактера, темперамета и емоција извршилаца испољавању криминалног понашања. Такође важно је сагледати и мотивационе процесе који се налазе у позадини извршења дела. У погледу мотивације, као најзначајније се издваја осујећење остваривања мотива сигурности, а као најнепосреднији мотив јавља се мотив отклањања насиља према себи или деци. У својим истраживањима и теоријским разматрањима аутори се посебно осврћу на карактеристике и понашање жртве, скрећући пажњу на неизоставан допринос жртва реактивног убиства сопственој виктимизацији.

Са циљем провере постојећих теоријских промишљања и упоређивања са сазнањима досадашњих истраживања, аутор је методом студије случаја сагледао једини предмет реактивног убиства партнера извршеног у периоду од 2000. до 2022. године из праксе Вишег суда у Нишу. Анализирајући случај из праксе Вишег суда, закључујемо да исти представља типичан случај реактивног убиства партнера, како по особинама извршиоца и жртве, тако и у погледу начина извршења и фактора који су до њега довели. Као узрок реактивног убиства у овом случају можемо издвојити насиље које је Милка трпела, али само ако га сагледамо као низ насилних аката предузиманих у току више деценија. Не смемо занемарити ни услове који су допринели испољавању криминалног понашања насупрот могућности налажења алтернативног начина за излазак из насилног односа. Као факторе са квалитетом услова можемо издвојити нижи ниво интелигенције и образовања који су допринели неинформисаности о доступној помоћи жртвама насиља у породици и немогућности креативног размишљања у правцу разрешења ситуације; непостојање економских могућности за живот ван брачне заједнице; осећање страха; и фрустрацију као најзначајнијих социјалних мотива. Важно је напоменути да је одлуци за извршење дела допринело и непостојање социјалних веза са другим лицима на чију би помоћ Милка могла рачунати, а које је и само последица партнерског насиља. Као повод за извршење дела можемо издвојити Радомирово насилно понашање, као појединачан акт насиља који је претходио извршењу дела.

Поређењем сазнања ових истраживања, изјава жена из наведеног филма, података добијених из најобјективнијих медијских текстова који се баве феноменом реактивног убиства и оних добијених анализом предмета реактивног убиства из праксе Вишег суда, аутор је настојао да утврди тачност хипотеза наведених у уводном излагању овог рада. Резултати анализе доступних података указују на то да су све жене које су говориле о свом свакодневном понашању, свом васпитању, ставовима и схватањима потврдиле да су они били у складу са патријархалним вредностима и обрасцима понашања које су им процесом социјализације пренети и који су очекивани од њихових партнера. На основу добијених података можемо закључити да део жена није уопште тражио заштиту државних органа и институција, док су оне које су им се обратиле незадовољне њиховом реакцијом. Без обзира на чињеницу да нису тражиле или добиле заштиту државе, многе од ових жена нису никада покушале напустити своје насилне partnere, углавном наводећи страх за себе или ближње

или непостојање алтеративне опције као разлоге. Неке од жена обраћале су се блиским лицима за помоћ или су постојала блиска лица која су била свесна ситуације у којој се оне налазе, као што је то случај са Милком. Ова лица, међутим, нису била у могућности да пруже адекватну помоћ женама обухваћеним истраживањем или су нормализовала такво понашање у партнерском односу. Анализа животних историја ових жена показује да су насилно понашање својих партнера трпеле дужи низ година, а неретко и деценијама. Милка се овде издваја изузетно дугом изложеношћу насиљем. После дуге изложености насиљу, све жене обухваћене истраживањима окренуле су се самопомоћи извршивши своје прво кривично дело. Ове жене су по правилу партнере лишиле живота или у тренутку када су и саме биле изложене насиљу бранећи се од, по њиховој перцепцији, опасне ситуације или у тренутку када партнер није био у могућности да се брани – на спавању. Оне жене које су радње извршења дела предузеле у тренутку када се насилник није могао заштитити, укључујући и Милку, осуђене су за кривично дело тешко убиство. Наиме, како је раније објашњено, за постојање подмуклости при извршењу убиства потребно је испуњење и објективног и субјективног критеријума, тј. неопходно је да се дело врши на посебно прикривен начин и да је извршилац испољио лукавост и препреденост који превазилазе нормалну обазривост код извршења овог дела. Иако је објективни критеријум несумњиво испуњен, не можемо сматрати да препреденост испољена од стране ових жена превазилази нормалну обазривост при вршењу овог дела јер је околност беспомоћности жртве искоришћена у циљу избегавања неминовног физичког насиља од стране жртве које би било испољено да је извршење дела покушано у другом тренутку. Квалификујући ово дело као тешко убиство на свиреп и подмукао начин, наш правосудни систем показује да не прави разлику између лишења живота на подмукао начин и злоупотребавања беспомоћности жртве и лишења живота у једином тренутку када насилни партнер нема моћ над женом.

VIII ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Домаћа литература

1. Антовић Александра, *Судско-медицински аспект насиља у породици на материјалу Завода за судску медицину у Нишу у периоду од 1996. до 2005. године* - Магистарска теза, Ниш, 2008;
2. Антонић Тамара, Јеремић Јелена, Коматина Слађана, Марковић Александра, Орестијевић Емилија, *Зашто жене не пријављују насиље у породици?*, Београд, 2023, Повереник за заштиту равноправности и Програм Уједињених нација за развој (УНДП) у Србији
3. Бабић Милош, Марковић Иванка, *Кривично право – посебни део*, Бања Лука, 2008, Правни факултет;
4. Бошковић Мило, *Криминологија*, Нови Сад, 2015, Правни факултет, Центар за издавачку делатност;
5. Вранешевић Милена, Ставови полицијских службеника Полицијске управе у Сремској Митровици о породичном насиљу и примени Закона о спречавању насиља у породици, *Безбедност: часопис Државног секретаријата за унутрашње послове НР Србије*, бр. 1, стр. 133-150
6. Димовски Дарко, *Криминолошко одређење убиства* - докторска дисертација, Ниш, 2012
7. Димитријевић, Бојана, Тирић, Зоран, *Основи судске психијатрије и судске психологије*, Ниш, 2009, Студентски културни центар;
8. Здравковић Љубиша, *Криминологија*, Ниш, 1970, Висока школа струковних студија за криминалистику и безбедност;
9. Игњатовић Тања, *Насиље према женама у интимном партнерском односу: модел координираног одговора заједнице*, Београд, 2011, Реконструкција Женски фонд;
10. Илић З. Александра, *Медији и криминалитет – криминолошки аспекти* - докторска дисертација, Београд, 2017, Правни факултет Универзитета у Београду;
11. Јанковић Богдан, Јанковић Нада, НОМІСІDІUМ, *Енграми: часопис за психијатрију, психологију и сродне дисциплине*, бр. 32(3), стр. 79-88
12. Јовашевић Драган, Сузбијање насиља у породици у Републици Србији, *Војно дело: Интердисциплинарни научни часопис*, 70/4/2018, стр. 145-161
13. Јовашевић Драган, *Кривично право – Општи део*, Београд, 2016, Досије Студио
14. Јовашевић Драган, *Кривично право – Посебни део*, Београд, 2014, Досије Студио
15. Колев Драган, Медији као средство психолошке манипулације, *Зборник радова међународног научног скупа „Криза и перспектива знања“*, стр. 426-446
16. Константиновић-Вилић Слободанка, Николић-Ристановић Весна, *Криминологија* Ниш, 1998, Студентски културни центар Ниш
17. Константиновић-Вилић Слободанка, *Жене убице* – докторска дисертација, Ниш, 1986;
18. Костадиновић Маја, Интернет као главни агенс трансформације жанровских садржаја медија, *часопис Синтеза*, стр. 148-154
19. Костић Миомира, Криминогени утицај макросоцијалних фактора на деликте насиља, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, стр. 211-229

20. Лазаревић Љубиша, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2011, Правни факултет Универзитета Унион Београд
21. Матијашевић-Обрадовић Јелена, Стефановић Ненад, *Насиље у породици у светлу Породичног закона, Кривичног законика и Закона о спречавању насиља у породици, Право: теорија и пракса – часопис Савеза удружења правника Војводине*, бр. 4/6, стр. 13-28
22. Матијашевић Дивна, Оташевић Станислава, *Насиље над женама и последице по здравље: приручник за раднике примарне здравствене заштите и ургентне медицине*, Београд, 2003, Аутономни женски центар
23. Мек Квин Дејвид, *Телевизија*, Београд, 2000, Клио
24. Милутиновић Милан, *Криминологија*, Београд, 1985, Савремена Администрација;
25. Млађеновић – Купчевић Рајка, *Криминологија*, Сарајево, 1982, Свјетлост;
26. Мршевић Зорица, *Медији у Србији о родно заснованом насиљу у 2015. и 2016. години*, Београд, 2017, УН Србија, Влада Републике Српске, Влада Шведске
27. Николић-Ристановић Весна, *Од жртве до затворенице*, Београд, 2000, Виктимолошко друштво Србије: Институт за криминолошка и социолошка истраживања;
28. Николић-Ристановић Весна, Мрвић Наташа, *Друштвена контрола и криминалитет жена*, Београд, 1992, Драганић, ИКСИ
29. Николић Златко, *Криминологија са социјалном патологијом*, Београд, 2000, Народна књига-Алфа;
30. Оташевић Станислава, *Насиље у партнерским односима и здравље*, Београд, 2005 Аутономни женски центар
31. Петрушић Невена, *Заштита од насиља у породици, породичноправни и процесноправни аспект, Зборник радова Двадесет година закона о ванпарничном поступку Републике Србије*, Стр. 195-216 Правни факултет: Институт за правна и друштвена истраживања: Центар за публикације;
32. Пешић Вукашин, *Криминологија*, Титоград, 1990, Универзитетска ријеч Никшић, Универзитет Вељко Влаховић Титоград;
33. Пешић Вукашин, *Убиства у Југославији*, Београд, 1972, Институт за социолошка и криминолошка истраживања;
34. Прајс Стјуарт, *Изучавање медија*, Београд, 2011, Клио
35. Рот Никола, *Психологија личности*, Београд, 1977, Завод за уџбенике и наставна средства, Библиотека Сазнања
36. Сименуовић-Патић Биљана, Кесић Тања, *Криминалистичка виктимологија*, Београд, 2016, Криминалистичко-полицијска академија;
37. Томић Бобан, *Увод у медије*, Београд, 2012, Чигоја штампа
38. Ћирић Зоран, *Судска психијатрија*, Ниш, 2013, Центар за публикације Правног факултета;

Литература на осталим јужнословенским језицима

1. Buvač Mišel, *Društvo i porodica – istorijska povezanost i međusoba uslovljenost, Porodica i savremeno društvo – izazovi i perspektive*, str. 220-226
2. Horvatić Željko, *Elementarna kriminologija, osnove učenja o pojavnim oblicima i uzrocima kažnjivih ponašanja, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu: tromesečni časopis za pravne i društvene nauke*, br. 6, str. 884-887

3. Horvatić Željko, *Elementarna kriminologija*, Rijeka, 1981, Liburnija;
4. Hodžić Amir, *Nasilje ne prolazi samo od sebe: Izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2007, CESI
5. Šeparović Zvonimir, *Kriminologija i socijalna patologija*, Zagreb, 1981, Pravni fakultet;

Литература на страним језицима

1. Browne Angela, *When Battered Women Kill*, New York and London, 1987, The Free Press and Collier Macmillan Publishers
2. Berrend Ashnati, *The Victim-Offender as the Epitome of the Nonideal Victim – Between Hegemonic Masculinity and the Belief in a Just World*, Malme, 2020, Malmö University
3. Eves Richard, Women's Economic Empowerment and Escaping Violent Relationships – In Brief, *Building on 20 years on the State, Society & Governance in Melanesia Program 2017/32*, Department of Pacific Affairs, Australian National University, 2017, pg. 1-2
4. Janković Ivana, As if living in a concentration camp: The Experience of intimate partner violence as seen through the eyes of female victims, *Časopis Psihologija*, Vol. 55, Issue 4, pg. 357-378;
5. Janković Ivana, Todorović Jelisaveta, Intimate Partner Violence, Attitudes Towards Gender Equality and Self-Esteem of Female Students, *Modern Age and Competences of Psychologists*, pg. 211-223
6. Кузнецов М. Г., Віктимологічний портрет жертви домашнього насильства, що є небезпечним для життя, *Вісник пенітенціарної асоціації України Но. 1(7)*, стр. 136-144;
7. Lochner Lance, *Education and Crime*, Elsevier, 2020, The Economics of Education (Second Edition) A Comprehensive Overview;
8. McCombs Maxwell, Holbert Lance, Kiouisis Spiro, Wanta Wayne, *The News and Public Opinion: Media Effects on Civic Life*, London, 2011, Polity
9. Richie Beth, *Compelled to Crime: the Gender Entrapment of Battered Black Women*, London, 1996, Routledge
10. Reitzel-Jaffe, Deborah, Wolfe, David Allen, Predictors of Relationship Abuse Among Young Men, *Journal of Interpersonal Violence*, 16, 99-115
11. Shen A. C-T, Chiu M. Y-L, Gao J, Violence Among Chinese Adolescents: The Role of Gender-Role Beliefs and Justification of Violence, *Journal of Interpersonal Violence* 27(6) 1066–1089
12. Tanay Emanuel, Adolescents Who Kill Parents – Reactive Parricide, 1973, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* Vol. VII, pg. 263-277;
13. Caetano Raul, Vaeth A. C. Patrice, Ramisetz-Mikler Auhasini, Intimate Partner Violence Victim and Perpetrator Characteristics Among Couples in the United States, *Journal of Family Violence*, Vol. 23, pg. 507-518
14. Chandrakant S. Bhosale, Press As The Fourth Pillar Of Democracy, *International Journal For Legal Research And Analysis*, Volume 3, Issue 7
15. Christie Nils, *The Ideal Victim. In E. A. Fattah (Ed.), From Crime Policy to Victim Policy*, London, 1986, The Macmillan Press Ltd
16. Wolfgang Marvin Eugene, Victim Precipitated Criminal Homicide, *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 1957, 48(1), 1-11

IX ПОПИС ОСТАЛЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ

Законски прописи

1. Закон о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016
2. Закон о јавном информисању и медијима, *Службени гласник РС*, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016
3. Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019
4. Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011- др. закон и 6/2015
5. Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006, 16/2022

Електронски извори

1. Афиша Daily, *Невозможно терпеть вечно»: монолог женщины, убившей мужа, защищаясь от домашнего насилия*, приступљено: 13.3.2022, <https://daily.afisha.ru/relationship/18482-nevozmozhno-terpet-vechno-monolog-zhenschiny-ubivshey-muzha-zaschischayas-ot-domashnego-nasiliya/>
2. Блиц, *Спруга признала убиство мужа, показала полицији где је скриван пиштољ*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/supruga-priznala-ubistvo-muza-pokazala-policiji-gde-je-skrivan-pistolj/3k5j46x>
3. Блиц, *Малтретирана и тучена жени годину дана затвора због убиства мужа насилника*, приступљено 13.3.2022, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/maltretirana-i-tucena-zeni-godinu-i-po-dana-zatvora-zbog-ubistva-muza-nasilnika/hnsz88t>
4. Блиц, *Сад се кајем приче из женског затвора: Баба Стана (79) је 45 године трпела насилног мужа, а онда је узла секиру*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/sad-se-kajem-price-iz-zenskog-zatvora-baba-stana-79-je-45-godina-trpela-nasilnog-muza/v1r0ve4>
5. BBC, *Valerie Bacot: Freedom for abused French woman who killed husband*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.bbc.com/news/world-europe-57609494>
6. Bianet, *Cilem Dogan punished because she didn't die, says lawyer Araci*, приступљено: 13.3.2022, <https://m.bianet.org/english/women/252879-cilem-dogan-punished-because-she-didn-t-die-says-lawyer-araci>
7. Bianet, *Exercising her right of self-defence, Melek Ipek rleased*, приступљено: 13.3.2022, <https://m.bianet.org/english/male-violence/243114-exercising-her-right-of-self-defense-melek-ipek-released>
8. Daily Mail, *Wife who killed her husband after he 'raped and tortured her while threatening to kill their children' faces life in prison after Turkish prosecutors reject self-defence claim*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-9219667/Turkish-woman-killed-husband-raped-tortured-faces-life-prison.html>
9. Еспресо, *Јасмина је била смртоносна по своје мушкарце: Београд је знао као „Цицу убицу“, кад је њега убила покајала се*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.espreso.co.rs/vesti/hronika/893959/jasmina-je-bila-smrtonosna-po-svoje-muskarce-jednog-izresetala-mecima-drugom-zabola-noz-u-srce-posle-se-pokajala>

10. Информер, *Јасмина убила мужа јер ју је пијан малтретирао нож бацила иза шпорета, на позвала полицију*, приступљено: 13.3.2022, <https://informer.rs/hronika/vesti/652233/ubistvo-surcin>
11. Кисић Изабела, Паковић Златко, Филм: *Жене које су убиле своје насилнике*, 2013, Хелсиншки одбор у Србији
12. Курир, *Убила мужа: Нисам виш хтела да трпим малтретирање*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.kurir.rs/crna-hronika/823273/ubila-muza-nisam-vise-htela-da-trpim-maltretiranje>
13. Lenta.ru, *Муж душил веревкой от ее же крестика» Россиянка защищалась и убила супруга. Суд оправдал ее*, приступљено: 13.3.2022, <https://lenta.ru/articles/2018/05/23/freewoman/>
14. Новости, *Убила мужа на спавању*, приступљено: 4.6.2023 <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.69.html:202671-Ubila-muza-na-spavanju>
15. New York Times, *Francois Hollande Pardons French Woman Who Killed Abusive Husband*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.nytimes.com/2016/12/28/world/europe/jacqueline-sauvage-full-pardon-france.html>
16. Политика, *Хитац у главу због вишегодишње тортуре*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.politika.rs/sr/clanak/4042/Hitac-u-glavu-zbog-visegodisnje-torture>
17. Политика, *Оптужена се каје за убиство мужа*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.politika.rs/sr/clanak/133522/Optuzena-zena-se-kaje-zbog-ubistva-muza>
18. Политика, *Наши судови не препознају синдром претучене жене*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.politika.rs/sr/clanak/345807/Nasi-sudovi-ne-prepoznaju-sindrom-pretucene-zene>
19. РИА Новости, *Она ударила раз. Суд оправдал москвичку, убившую мужа ради самозащиты*, приступљено: 13.3.2022, <https://ria.ru/20180503/1519777256.html>
20. The Guardian, *Sally Challen walks free as court rules out retrial for killing abusive husband*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.theguardian.com/uk-news/2019/jun/07/sally-challen-will-not-face-retrial-for-killing-husband>
21. The Guardian, *Penelope Jackson jailed for minimum of 18 years for huseband's murder*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.theguardian.com/uk-news/2021/oct/29/penelope-jackson-guilty-stabbing-husband-death>
22. The Guardian, *Мосгорсуд освободил женщину, которая убила душившего ее сожителя*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.theguardian.com/uk-news/2021/oct/29/penelope-jackson-guilty-stabbing-husband-death>
23. Hurriyet Daily News, *Court acquits Turkey woman who killed allegedly abusive husband*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.hurriyetaidailynews.com/court-acquits-turkey-woman-who-killed-allegedly-abusive-husband-115128>
24. Hurriyet Daily News, *Turkish woman walks free after killing abusive boyfriend thanks to final court ruling*, приступљено: 13.3.2022, <https://www.hurriyetaidailynews.com/turkish-woman-walks-free-after-killing-abusive-boyfriend-thanks-to-final-court-ruling-139489>
25. 29.ru, *Жительница Архангельской области рассказала, почему заказала убийство собственного мужа: интервью из колонии с жертвой домашнего насилия*, приступљено: 13.3.2022, <https://29.ru/text/criminal/2021/04/26/69882227/>

Остали извори

26. Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“, *Међународна статистичка класификација болести и других здравствених проблема, Десета ревизија, Књига 1*, Београд, 2010
27. Организација за европску безбедност и сарадњу, *Добробит и безбедност жена – анкета о насиљу над женама*, 2019
28. Републички Завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији – публикација*, Београд, 2005
29. Републички Завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији – публикација*, Београд, 2008
30. Републички Завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији – публикација*, Београд, 2011
31. Републички Завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији – публикација*, Београд, 2014
32. Републички Завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији – публикација*, Београд, 2017
33. Републички Завод за статистику, *Мушкарци и жене у Србији – публикација*, Београд, 2020
34. Република Србија, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, *Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021-2025. године*, Београд, 2021

X SAŽETAK I KLJUČNE REČI

Проблему породичног насиља посвећен је велики број истраживачких радова из различитих области насталих у последње две деценије. Овим радовима аутори су настојали да пруже одговоре на бројна питања попут узрока насиља у породици, карактеристика извршилаца и жртава, последица по жртве, породице и друштво у целини. Међутим, мало се радова бавило женама које су, суочене са породичним насиљем прешле границу која жртве одваја од учинилаца и своје насилнике учиниле жртвама.

Пишући овај рад, аутор је настојао да представи феномен реактивног убиства партнера са феноменолошког и етиолошког аспекта, вршећи анализу постојеће литературе која се дотиче случајева овог феномена, анализирајући медијске текстове посвећене истом квалитативном и квантитативном методом, и сагледавајући методом студије случаја једини правноснажно окончани предмет реактивног убиства партнера из праксе Вишег суда у Нишу. Циљ рада био је проверити следеће хипотезе које се односе на жене – извршиоце реактивног убиства партнера: ове жене су усвојиле патријархалне вредности и обрасце понашања; нису тражиле или нису добиле адекватну заштиту од насиља од стране институција; нису покушале да напусте насилног партнера; тајиле су насиље које трпе и нису се обраћале за помоћ блиским лицима; трпеле су насиље током дужег временског периода; немају историју криминалног понашања. Поред наведених, аутор је желео проверити и следећу хипотезу која се односи на политику кажњавања извршиоца реактивног убиства партнера – оне жене који су предузеле радње извршења дела у тренутку када се жртва није могла заштити, осуђене су за кривично дело тешко убиство. Истраживање је у потпуности или у претежном делу потврдило наведене хипотезе. Жене – извршиоци реактивног убиства јесу усвојиле патријархалне обрасце понашања; део њих никада није тражио заштиту државних органа и институција, док оне које су је тражиле нису задовољне пруженом помоћи. Истраживање је показало да нису покушавале да напусте насилне партнере; да су неке од њих тајиле насиље које трпе, док је у другим случајевима оно било очигледно њима блиским лицима, али је помоћ истих изостала. Дужина трпљења насиља разликује се од случаја до случаја, али у свим случајевима трајала је више година или чак више деценија. Ниједна од жена које су извршиле ово дело нема

историју криминалног понашања. На крају, истраживање је показало да су жене које су извршиле дело док је жртва спавала, осуђене за кривично дело тешко убиство.

Поред провере поменутих хипотеза, аутор се трудио да прикаже слику коју медији својим текстовима шаљу јавности приликом извештавања о случајевима реактивног убиства. Анализирајући тон и начин извештавања, аутор је приметио да медији не само да посвећују мало пажње овим случајевима, не испративши ток поступка, већ о њима често извештавају сензационалистичким тоном, користећи се синтагмама непримерним информативним текстовима. Уз то, анализа медијских текстова показује и пропуштање прилике да се скрене пажња на тешке и иреверзибилне последице које породичо насиље има по појединца, породицу као институцију, али и друштво у целини; као и да се јавност наведе да критички промишља о проблему партнерског насиља и породичног насиља уопште.

Кључне речи: породичо насиље, партнерско насиље, реактивно убиство, убиство партнера, криминалитет жена

10.1 Summary and Key Words

Reactive Homicide of Partner as a form of Domestic Violence

A significant number of research papers in various fields were written about the problem of domestic violence in the last two decades. Through these papers, authors strived to provide answers to numerous questions such as the causes of domestic violence, characteristics of perpetrators and victims, and consequences for the victims, families, and society as a whole. However, few papers were dedicated to the women who, facing domestic violence, crossed the boundary that separates victims from the perpetrators, and made their abusers victims.

Writing this paper, the author strived to present the phenomenon of the reactive homicide of the partner from phenomenological and etiological aspects, by analyzing existing literature that touches on this phenomenon, analyzing media texts dedicated to it using quantitative and qualitative methods, and through a case study of one case from the practice of the Higher Court in Niš. The goal of the paper was to test the following hypothesis about the women - perpetrators of

the reactive homicide of their partner: these women adopted patriarchal values and behavior patterns; they did not seek or did not get adequate protection from institutions; they did not try to leave the abusive partner; they kept secret the violence they endured or did not ask the close ones for help; they suffered from violence for a longer period; they had no history of criminal behavior. In addition to the listed ones, the author wanted to test the following hypothesis about punishment policy that applies to the women who committed reactive homicide of partner - the women who committed homicide at a moment when the victim was unable to protect themselves were charged with a qualified form of homicide. The research has completely or predominately confirmed these hypotheses. Women - perpetrators of a reactive homicide of a partner did adopt patriarchal behavioral patterns; some of them never asked for help from the institutions, while those who did, were not satisfied with the provided help. The research has shown that they did not try to leave the abusive partners; some of them kept the violence a secret, while in other cases it was obvious to their close ones, but they did not get help. The length of suffering from violence differs from case to case, but in all cases, it lasted from several years to several decades. All the women who committed this act had no history of criminal behavior. Lastly, the research has shown that all women who committed a homicide while a victim was asleep were sentenced to a qualified form of homicide.

In addition to testing the mentioned hypothesis, the author put an effort to present the picture the media presents to the public when reporting about cases of reactive homicide. Analyzing the tone and fashion of reporting, the author noticed that the media pays little attention to these cases, not following the course of the procedure, but reporting about them in a sensationalist tone, using syntagms inappropriate to informational texts. Moreover, analysis of media texts shows that media miss the opportunity to draw attention to severe and irreversible consequences of domestic violence for an individual, family as an institution, and society as a whole; and to lead the public to think critically about the problem of partner violence and domestic violence in general.

Keywords: domestic violence, partner violence, reactive homicide, partner homicide, criminality of women

XI БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Софија Стојановић рођена је 17. септембра 1997. године у Пироту. Основну школу „Деспот Стефан Лазаревић“ и Гимназију „Вук Караџић“ завршила је у Бабушници са одличним успехом. Основне академске студије на Правном факултету Универзитета у Нишу уписала је у академској 2016/2017. години и дипломирала 13. октобра 2021. године са просечном оценом 9,60. Исте године уписала је мастер академске студије општег смера – ужа кривичноправна научна област на истом факултету. Објавила је два стручна рада. Стипендиста је Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Фонда за младе таленте Републике Србије. Течно говори руски и енглески језик и служи се немачким језиком.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА

Име и презиме аутора мастер рада: Софија Стојановић

Наслов мастер рада: Реактивно убиство партнера као облик насиља у породици

Ментор: проф. др Миомира Костић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Реактивно убиство партнера као облик насиља у породици _____

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Софија Стојановић

У Нишу, _____

Потпис аутора
